

Venninner for livet
– eller til vi vokser fra hverandre?

En kvalitativ studie av venninnerelasjonen

Jorunn Verstad Vodahl

Masteroppgave i Sosiologi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Universitetet i Oslo
Våren 2007

Forord

Dette er en personlig oppgave. Inspirasjonen til oppgaven har jeg hentet fra mine egne erfaringer med vennskap. Litt på fleip har jeg derfor sagt at oppgaven er en blanding av selvterapi og forskning. Det finnes imidlertid et snev av sannhet i dette utsagnet, og for meg personlig har det vært en viktig oppdagelse at flere deler mine erfaringer med utfordrende vennskap.

Min vennskapshistorie har vært viktig for oppgaven som helhet, jeg ønsker derfor å rette en stor takk til alle mine nåværende og tidligere venner og venninner. En takk til mine barndomsvenner og mine gamle venner, mine studievenner, arbeidsvenner, mine ”fredagsvenner” og mine bestevenner.

Jeg ønsker å takke alle som har vært delaktig i denne oppgaven: Deltakerne mine, for at dere har fortalt om tankene og erfaringene deres med vennskap. Hovedveilederen min, professor Berit Brandth, for trygghet og retningsgivende råd. Bi-veilederen min, Gøril Groven, for sitt smittende engasjement og utfordrende innspill.

Å skrive denne masteroppgaven har vært en utholdenhetsprøve, både for meg og mine nærmeste. Takk til Rune, som har fulgt alle oppturene og nedturene på nært hold. Du har tålmodig lyttet til lange tankespinn, utallige tolkninger og teorier. Takk til mamma, som har vært en utholdende og kritisk leser gjennom hele denne prosessen. Du har tatt imot frustrasjonen som har bygd seg opp hver gang tankene mine ikke har latt seg fange på papiret. Takk til Kristian, for at du hver gang vi har snakket sammen på telefonen har ønsket meg lykke til med oppgaven!

Oslo, mars 2007

Jorunn Verstad Vodahl

Sammendrag

Temaet for denne oppgaven er venninnerelasjonen. Det er knyttet to motstridende forestillinger til venninnerelasjonen. På den ene siden eksisterer det en generell forestilling om at vennskap er varig og godt. På den andre siden lever myten om baksnakkende og misunnelige jenter. I dette krysspreset etablerer, opprettholder og avslutter venninner vennskap.

Feltet vennskapsforskning er relativt lite, og preges av en sammensmelting av ulike teoretiske retninger. Jeg har ikke ett bestemt teoretisk ståsted i denne oppgaven, men kobler sammen eksisterende teorier om vennskap. Forskning om vennskap fokuserer hovedsakelig på etablering av vennskap og de gode sidene av vennskap. Men vennskap handler om mer enn det å bli venninner. Derfor anvender jeg også teorier som legger vekt på at konflikter er en realitet i alle mellommenneskelige relasjoner.

Jeg bruker tre ulike metoder i denne oppgaven, minnearbeid, spørreskjema og fokusgrupper. Oppgaven er inspirert av mine egne erfaringer med vennskap, og jeg gjennomfører minnearbeid på min egen vennskapshistorie for å bli mer bevisst på hvordan det kan påvirke oppgaven. Resultatene fra denne prosessen vil bli *kort* skissert, men dette er ikke en oppgave om *mine erfaringer eller tanker*. Bakgrunnsinformasjon om deltakerne ble samlet inn gjennom et spørreskjema. Datamaterialet som denne oppgaven bygger på, er hentet fra samtale i tre fokusgrupper. Totalt har 12 jenter i alderen 22-31 år deltatt i de tre fokusgruppene.

Dataanalysen fordeler seg på to kapitler. Det første analysekapitlet er viet deltakernes forestillinger og erfaringer med vennskap. De opplever at det er vanskelig å gi en dekkende beskrivelse av venninnebegrepet. Deltakerne forholder seg konkret til vennskap som noe de enten har eller ikke har. Det er et paradoks at deltakerne ikke har et uttalt forhold til en relasjon de selv karakteriserer som svært viktig. Selv om deltakerne ikke snakker om vennskap deler de en felles forståelse av hva vennskap *bør* og *skal være*. Denne forståelsen virker inn på hvordan de forholder seg til venninner. Et sentralt element i denne forståelsen er vennskap som en balansert relasjon.

I det andre analysekapitlet danner problemer bakteppet for å forstå hvordan deltakerne opprettholder og avslutter vennskap. Det koster både å opprettholde og avslutte vennskap. Det gjør det mulig å forstå deltakernes handlinger som en kostnadsvurdering. I vennskap er investeringene personlig, det betyr at kostnadsvurderingen er knyttet til hvordan de selv er best tjent med å handle. Deltakerne kan forholde seg aktivt eller passivt til utfordringer i et vennskap. Avhengig av hvilken handling de velger, kan den få konstruktive eller destruktive konsekvenser for vennskapet. De konstruktive strategiene fører til at vennskapet opprettholdes, mens de destruktive fører til at vennskapet avsluttes. I mitt materiale er det mulig å skille mellom fire ulike strategier for å opprettholde og avslutte vennskap. *Å være lojal mot vennskapet og å løse problemene sammen med venninnen* er to konstruktive handlinger, hvor den første er passiv og den andre er aktiv. Mens det *å vokse fra hverandre* og *å avslutte vennskap* er destruktive handlinger. Det *å vokse fra hverandre* kan beskrives som en passiv handling, mens et avsluttet vennskap er et resultat av en aktiv handling. I tillegg er det en kombinasjon av de fire ulike handlingsvalgene som deltakerne knytter opp mot vennskap med ferievenninner.

Jeg avslutter denne oppgaven med å se belyse sammenhengen mellom deltakernes forståelse av vennskap og hvordan de opprettholder og avslutter vennskap. Det er mulig å knytte deltakernes forståelse av vennskap til en venninnenorm. Den skaper et begrenset handlingsrom, og knytter blant annet vennskap til det intuitive og ikke uttalte. Venninnenormen fører også til at deltakernes personlige kostnader ved å bruke aktive handlingsvalg er høyere enn ved passive handlingsvalg i forhold til å opprettholde og avslutte vennskap. Det er de passive handlingene som dominerer i materialet.

Innholdsfortegnelse

Forord	iii
Sammendrag	v
Innholdsfortegnelse	vii
1 Innledning	1
1.1 Vennskap en viktig relasjon i dagens samfunn.....	1
1.2 Kjønn, identitet og vennskap.....	3
1.3 Forskning på vennskap.....	4
1.4 Målet med studien.....	5
1.5 Gangen i oppgaven.....	5
2 Teoretiske forståelser av vennskap og konflikt i nære relasjoner	7
2.1 Vennskap er en unik relasjon.....	7
2.1.1 Vennskap er basert på selvavsløring og tillit.....	7
2.1.2 Vi velger våre venninner.....	9
2.1.3 Vennskap og likhet.....	11
2.1.4 Venninndialogen.....	11
2.2 Konflikter i nære relasjoner.....	12
2.2.1 Ulike typer konflikter.....	13
2.2.2 Vennskapsrelasjonen er med på å forme konflikten.....	14
2.3 Rusbults handlingsmodell.....	16
2.3.1 Rusbults handlingsmodell har to dimensjoner.....	16
2.3.2 Hva er det som avgjør handlingsvalgene?.....	18
2.4 En felles forståelsesramme for vennskap og konflikter.....	21
3 Metode	23
3.1 ”Myk” metode.....	23
3.2 Minnearbeid – et avgjørende ”sideprosjekt”.....	25
3.2.1 Nedskrivning av minner.....	26
3.2.2 Oppvekst og vanskelige erfaringer.....	27
3.3 Fokusgrupper.....	28
3.3.1 Rekruttering av deltakere.....	29
3.3.2 Sammensetning av fokusgruppene.....	31
3.3.3 Tre fokusgrupper.....	32
3.4 Intervjuguiden – den gode hjelper.....	34
3.5 Koding og analyse.....	36
3.6 Datas overførbarhet.....	37
3.7 Etske hensyn.....	38
4 Hva er en venninne?	41
4.1 Blir deltakerne styrt av en ”hemmelig” venninnekodeks?.....	41
4.1.1 Vennskap en balansert relasjon.....	44
4.1.2 Ubalanserte vennskap, søppelbøtter og hobbypsykologer.....	45

4.2 Vennskap er viktig	47
4.3 Vennskap kan bety mangfold	51
4.3.1 Nyttige samtaler, pliktsamtaler og den gode samtalen.....	52
4.3.2 Problemer kan oppstå når venninner samles til bursdagsfeiring.....	55
4.3.3 Å begrense bruken av venninnebegrepet	58
4.3.4 Bestevenninner, gode venninner, venner eller bekjente?	59
4.4 Ingen ”venninnefasit”	62
5 Å opprettholde eller avslutte vennskap	65
5.1 Et vennskap er unikt	65
5.1.1 Å etablere vennskap	66
5.1.2 Å opprettholde vennskap	68
5.1.3 Utfordringer venninner kan møte	68
5.2 Å være lojal mot vennskapet	71
5.3 Å løse problemene sammen	74
5.4 Å vokse fra hverandre	76
5.5 Å avslutte vennskap	78
5.6 Ferievenninner.....	80
5.7 Handlingsmodell for opprettholdelse og avslutning av vennskap	82
6 Konklusjon	85
6.1 Er det en sammenheng mellom venniners forståelse av vennskap og hvordan vennskap opprettholdes og avsluttes?	85
6.2 Veien videre	87
Referanser	89
Vedlegg 1: Informasjonsskriv	93
Vedlegg 2: Intervjuguide	95

1 Innledning

Temaet for denne oppgaven er vennskap, nærmere bestemt venninnerelasjonen. Det er knyttet to motstridende forestillinger til venninnerelasjonen. På den ene siden, eksisterer det en generell forventning om at vennskap er godt. Vi forventer støtte fra venninner både når vi lykkes, og når vi mislykkes. Det finnes mange forventninger om hva vennskap *er* og *bør være*, et bilde som media er med på å opprettholde. I tv-serien ”Friends” har vi fulgt vennegjengen fra New York gjennom ti år. Vi har vært vitne til både store og små forandringer i livene deres, fra nye hårfrisyrer og jobbskifter, til nye kjæresten. Uansett hvilke personlige forandringer vennene har gjennomgått, har de klart å bevare vennskapet seg i mellom. Vennskapet deres har vært stabilt og godt. Den norske oversettelsen av tittelen på fjernsynsserien, ”Venner for Livet”, rommer også en forventning om at vennskap er en stabil relasjon.

I motsetning til den generelle forestillingen om at vennskap er godt, finnes det en allmenn oppfatning som retter seg særlig mot jenters vennskap. Jenter er misunnelige på hverandre, jenter baksnakker og setter venninner opp mot hverandre. Media er også med på å bygge opp under denne forestillingen. Våren 2005 hadde månedsmagasinet Woman (2005a, 2005b, 2005c) tre artikler som omhandlet kvinners vennskap. Der gir de blant annet råd om hvordan vi kan få nye venninner, hvordan vi kan unngå de klassiske venninnefellene og hvordan vi kan ta opp problemer med venninner. Felles for artiklene er at de handler om hvordan vi kan bli *bedre* venninner.

I denne oppgaven ønsker jeg å ta tak i den dobbelheten som finnes i forståelsen av venninnerelasjonen. Først vil jeg konsentrere meg om hva en venninne er og hva er det som kjennetegner venninnerelasjonen? Deretter fokuserer jeg på hvordan venninner opprettholder og avslutter vennskap. Målet med denne oppgaven er å undersøke om det er en sammenheng mellom venninners forståelse av vennskap og hvordan vennskap blir opprettholdt og avsluttet.

1.1 Vennskap en viktig relasjon i dagens samfunn

Vennskap får mye oppmerksomhet i media. Det kan skyldes at vennskap er en stadig viktigere relasjon i samfunnet, fordi venner kan gi oss sosial og praktisk støtte (Morken Nilsen,

2001:33). Venner kan dekke behov som tradisjonelt har blitt sett på som familiens oppgave. På grunn av økt sosial og geografisk mobilitet kan vi ikke regne med at familien alltid kan gi oss den støtten vi trenger (Frønes og Brusdal, 2001:151). Det er bakgrunnen for at Pahl (2000:1) argumenterer for at vi, i dag, befinner oss i vennskapets gullalder.

I tillegg til at vennskap er en viktig relasjon, mener Krange og Øia (2005:27) at dagens samfunn er preget av at de store fortellingene oppløses. Det vi står tilbake med er individet. Beck (i Krange og Øia, 2005:94-103) og Bauman (i Krange og Øia, 2005:111-121) er blant teoretikerne som legger vekt på at industrisamfunnets institusjoner har mistet sin stabiliserende kraft i det moderne samfunnet. Beck mener at risiko, som miljøtrusler, har erstattet økonomi og produksjon som den materielle drivkraften i samfunnet. Det som blant annet kjennetegner denne formen for risiko er at hele samfunnet står ovenfor den samme risikoen. Truslene er demokratiske i den forstand at ingen kan unngå å bli rammet av endringene. Bauman på sin side mener at institusjonene har mistet evnen til å påvirke handlingsmulighetene våre, og at vi orienterer oss bort fra det lokale, og mot det globale. Resultatet er frihet fra institusjonene, samtidig som vi blir gjort ansvarlige for våre egne liv. I et samfunn som legger vekt på individualitet og valg er spørsmål knyttet til identitet særlig viktig (Frønes, 2004). I følge Gullestad (1996:224) er en av de største utfordringene for unge i dagens samfunn nettopp det å skape seg selv. Det er i tråd med Giddens' (1996:94) antagelse, om selvet som et refleksivt prosjekt. Han mener at vi selv kan *velge* hvem vi skal være.

Vennskap kan være viktig for utviklingen og opprettholdelsen av en personlig identitet fordi vi skaper oss selv i relasjon til andre (Alberoni, 1986:101, Eriksen, 1993:35). Fordi identitet er noe som skapes i samhandling med andre, kan vi betrakte identitet som en sosial konstruksjon. Det innebærer at identiteten vår ikke er en fast størrelse, derimot kan den bestå av flere del-identiteter som er knyttet til ulike roller vi trer inn i. Og de ulike rollene kan ha varierende betydning for identiteten vår. De identitetene vi har investert mest i, de relasjonene vi har investert mest i, er våre nære vennskap. Det er også de nære venner vi forventer mest av (Eriksen, 1993:40). Psykologisk sett er nære venner spesielt viktige for å bli sett som hele mennesker. Nære venner kjenner hele oss, og ikke bare en side av oss. De gode vennene våre fungerer som et ankerpunkt i en foranderlig verden (Duck, 1991:13). De delene av vår identitet som er knyttet opp til store interessefellesskap, aktivitetsbaserte vennskap eller bekjente, er med på å gi oss en følelse av tilhørighet, men kan samtidig gi oss en følelse av å være alene om vår unike identitet (Gullestad, 1996:228). Dannelsen av identitet er basert på

identifikasjon og differensiering (Eriksen, 1993:40). Det betyr at vi trenger noen som er lik oss, og noen som er forskjellig fra oss (Gullestad, 1996:226). Det kan bety at vi også trenger forskjellige venninner. Frønes (2004:31) hevder det moderne mennesket opplever en form for hjemløshet fordi identitet er noe vi må skape. Uten institusjoner å støtte oss til tvinges vi til å velge. Valgmulighetene kan derimot være begrenset, fordi vi må skape identiteter som andre kan akseptere (Gullestad, 1996:29). Begrensede muligheter til å omsette valgfriheten i praksis fører til at våre indre motsetninger øker (Ziehe og Stubenrauch, 1983).

1.2 Kjønn, identitet og vennskap

Større muligheter til å skape seg selv speiles også i forståelsen av kjønn. Fra å betrakte kjønn som en stabil størrelse, som en egenskap, mener Lorentzen og Mühleisen (2006:278) at effekten av biologisk kjønn minker. De mener at fordi kjønn ikke lenger er begrenset til et spørsmål om biologi, står vi friere til å spille på ulike betydninger og utforminger av kjønn. Det kan gi oss muligheten til å nedtone betydningen av kjønn. Når identitet er noe vi selv skal skape, ligger fokuset på *rollen* vi fyller og ikke på kjønn. Vi kan "iscenesette" oss selv, og kombinere kodene for kvinnelighet og mannlighet på vår egen unike måte. Kombinasjonsmulighetene er mange, og kjønn kan få utallige betydninger. Mange betydninger og kombinasjonsmuligheter kan tømme kjønn som kategori. Det gjør at det er mulig å se for seg at kjønn forsvinner i dagens samfunn (Lorentzen og Mühleisen, 2006:277).

Selv om forståelsen av kjønn er i forandring, mener jeg at kjønn fremdeles er avgjørende for hvilke forestillinger vi har om vennskap. "*Media er med på å definere virkeligheten rundt oss*" (Gripsrud, 1999) og i fjernsynsserier som "One three hill¹" og "The OC²" skiller det blant annet mellom kvinner og menns måte å gjøre vennskap på. Dermed er media med på å bygge opp under en forståelse av vennskap som er knyttet sammen med kjønn. I følge Oliker (1998:18) kjennetegnes moderne vennskap av høy intimitet. Intimitet er betinget av åpenhet og nærhet mellom personer og Solheim (1998:88) hevder at morskroppen er den mest sentrale referansen vi har til nærhet.

Jenters vennskapsutforming kobles sammen med hvordan vi tradisjonelt tenker jenter utvikler

---

¹ Fjernsynsserie, om ungdommer på high school, som går på TVNorge.

² Fjernsynsserie, om ungdommer på high school, som går på TV3.

identitet. Nielsen Bjerrum og Rudberg (1993:119) mener at jenter utvikler sin identitet i relasjon til andre. Jenter understreker likhet til hverandre i et personlig rom, gjerne med pikeværelset som interaksjonsarena. På linje med Nielsen Bjerrum og Rudbergs antagelse ovenfor mener Bell (1981:61) at kvinner henter sin identitet innenfra – og det å dele tanker og følelser med andre blir vurdert som positivt. Det betyr at vi forventer at jenter involverer seg i hverandres liv, gjennom åpenhet og omsorg til hverandre. Forventningene til hva vennskap er, og innholdet i vennskap, gjør vennskap til en kvinnerelasjon. I kontrast til jenters intimitet og likhet, mener Bell (1981) at gutter utvikler sin identitet på grunnlag av atskillelse fra andre. Gutter markerer og understreker ulikhet på en offentlig arena. Denne forskjellen vil kanskje skape forskjeller i måten gutter og jenter gjør vennskap.

1.3 Forskning på vennskap

Her vil jeg gå nærmere inn på hva det er som kjennetegner forskning på vennskap. Som felt preges vennskapsforskningen av sammenveving av ulike disipliner, og et stort mangfold av forskningsdesign og metoder (Blieszner og Adams, 1992). Men i følge Blieszner og Adams (1992) finnes det ingen klar definisjon av vennskapsbegrepet. Det betyr at begrepet venn kan operasjonaliseres og forstås på en rekke forskjellige måter. Adams og Allan (1998:3) mener det er problematisk at vi mangler en definisjon av vennskapsbegrepet, siden det gjør det vanskelig å sammenligne funn fra ulike studier. Konsekvensen er at selv om vennskapsforskningen er i vekst (Blieszner og Adams, 1992) er det vanskelig å sammenligne funn fra ulike undersøkelser.

Selv om vennskapsforskningen mangler en felles definisjon av vennskap, har de ulike undersøkelsene om vennskap to fellestrekk. For det første blir vennskap betraktet som en unik relasjon. I teorien står ikke vennskap lenger i skyggen av verken familie eller naboskap. Vennskap har andre kjennetegn enn for eksempel en søskenrelasjon. Som en videreføring av fokuset på vennskap som en egenartet relasjon, mener Blieszner og Adams (1992) å spore en orientering bort fra filosofiske diskusjoner³ om vennskap over til empirisk forskning på

---

³ Aristoteles var den første som utførte en filosofisk diskusjon av fenomenet vennskap. Aristoteles fokuserte på vennskap mellom frie menn og i "Den nikomakiske etikk" skiller han mellom tre type vennskap: Nyttevennskap, lystvennskap og det gode vennskap. Han kobler også sammen vennskap og lykke, og mener at for å bli lykkelig må mennesket realisere sine iboende evner. Fordi vi bare kan utvikle oss i samhandling med andre, er gode venner særdeles viktig både for selvrealisering og lykke (Slagsvold og Lange, 2003:14-15, Svare, 2004:26-33).

vennskap. Det er *fenomenet* vennskap som står i fokus for dagens forskning.

For det andre har de fleste undersøkelsene om vennskap felles fokus. Fokuset er stort sett rettet mot etablering av vennskap, mot startfasen av vennskap (Blieszner og Adams, 1992). Dette fokuset er med på å opprettholde et ensidig positivt bilde av hva vennskap er. Det å etablere et vennskap vil alltid være en positiv erfaring.

1.4 Målet med studien

At mye av vennskapsforskningen fokuserer på etablering av vennskap er som sagt med på å skape et ensidig bilde av vennskap. I denne oppgaven ønsker jeg å peke på flere aspekter ved det å være en venninne. For det første ønsker jeg å tydeliggjøre hva vennskap mellom venninner er. Det gjør jeg ved å ta tak i hvilke tanker og erfaringer deltakerne har knyttet til vennskap og venninner. Jeg vil legge særlig vekt på samtalen. Den er med på å synliggjøre forskjellene mellom deltakernes ulike venninner. En side ved vennskap, som har blitt oversett i vennskapsforskning, er opprettholdelsen av vennskap. Hvordan opprettholdes vennskap, og hva kan true opprettholdelsen av vennskap? I arbeidet med oppgaven tar jeg utgangspunkt i disse underspørsmålene:

- *Hva er en venninne?*

- *Hvordan opprettholder eller avslutter venninner et vennskap?*

Ved hjelp av disse spørsmålene ønsker jeg å belyse følgende problemstilling:

Er det en sammenheng mellom venninners vennskapsforståelse og hvordan vennskap blir opprettholdt og avsluttet?

1.5 Gangen i oppgaven

I kapittel 2 vil jeg presentere de sentrale teoretiske begrepene i denne oppgaven. For å tydeliggjøre dobbelheten i vennskap, det gode versus det problematiske, er kapitlet delt i to

deler. De teoretiske begrepene er hentet fra ulike bidragsyttere. Sammen gir de en teoretisk forståelse av vennskap. Sentrale begrep i vennskap er tillit, gjensidig selvavsløring, balanse og likhet. I den andre delen av kapitlet ser jeg på vennskapets skyggeside, problemer og konflikthåndtering.

I kapittel 3 beskriver jeg framgangsmåten jeg har brukt, og vurderingen av de valgene jeg har tatt i denne oppgaven. Jeg har brukt tre ulike metodiske tilnærminger til temaet: Minnearbeid for å øke bevissthet rundt min egen rolle i denne oppgaven. Spørreskjema for å kartlegge relevant bakgrunnsinformasjon om deltakerne. Datamaterialet som denne oppgaven bygger på er hentet fra samtaler i tre fokusgrupper. Totalt 12 jenter i alderen 22-31 år deltok i fokusgruppene.

Dataanalysen er fordelt på to kapittel, og følger oppbyggingen av teorikapitlet. Kapittel 4 er viet venninnefenomenet. Gjennom deltakernes tanker og erfaringer ser jeg nærmere på hva det er som kjennetegner en venninne. I kapittel 5 ser jeg først på hva som kan være vanskelig i en venninnerelasjon, før jeg skiller mellom fire handlingsvalg deltakerne bruker for å opprettholde og avslutte vennskap. I tillegg er det en kombinasjon av de fire handlingsvalgene som deltakerne knytter sammen med ferievenninner.

I det avsluttende kapittel 6 belyser jeg sammenhengen mellom deltakernes forståelse av vennskap og måten de opprettholder og avslutter vennskap på. Jeg forsøker også å sette denne oppgaven inn i en større sammenheng, ved å peke på andre innfallsvinkler som kan bidra til økt forståelse av vennskapsfenomenet.

2 Teoretiske forståelser av vennskap og konflikt i nære relasjoner

I dette kapitlet vil jeg presentere ulike teorier om vennskap. Den første delen av kapitlet bruker jeg til å bryte ned innholdet i selve vennskapsbegrepet, ved å rette fokus mot de ulike elementene som gjør vennskap til en unik relasjon. I den andre delen av kapitlet ser jeg på en side av vennskap som tidligere har fått lite oppmerksomhet, nemlig konflikter. Hva er spesielt med konflikter i nære relasjoner, og hvordan håndterer vi denne typen konflikter?

2.1 Vennskap er en unik relasjon

Et vennskap er en relasjon som består av minimum to personer. Selv om det er mulig å hevde at vennskap blir viktigere i dagens samfunn, kan det være vanskelig å se hva som skiller vennskap fra andre mellommenneskelige relasjoner. For å synliggjøre hva vennskap er, tar jeg utgangspunkt i elementer som særlig kjennetegner vennskap.

2.1.1 Vennskap er basert på selvavsløring og tillit

Det er sterke forventninger knyttet til hva vennskap er, og til hvordan vi skal opptre i forhold til venninner. Forventningene våre påvirkes både av måten media fremstiller vennskap på, og av våre egne erfaringer med vennskap. Forventningene våre er verken uttalte eller formaliserte. Det er mulig å kalle forventninger venninner har til hverandre for en psykologisk kontrakt.⁴ Sentralt i ”vennskapskontrakten” står selvavsløring. Lundgren (1995:43,109) mener at kvinners tradisjonelle rolle som omsorgsarbeidere gjør at vi forventer at kvinner har lett for å prate og åpne seg opp for hverandre. Greeley (i Bell, 1981:16) mener vi gir av oss selv i en relasjon, fordi vi ønsker tilgang til den andres tanker og følelser. Selvavsløring kan betraktes som et redskap for å skape involvering, et redskap som knytter venninner tettere sammen. Heller ikke forventningene om gjensidig selvavsløring er uttalt, men styres i følge Gouldner (i Taylor, 1979:111) av en ”norm of reciprocity”: Vi føler at vi må gjengjelde den åpenheten vi

---

⁴ Psykologisk kontrakt er et organisasjonspsykologisk begrep. Edgar H. Schein (1980:33-36) mener en psykologisk kontrakt er en rekke av uskrevne forventninger medlemmer av en organisasjon har til hverandre og til den bedriften de er ansatt i. Den psykologiske kontrakten er ikke en stabil størrelse, den er i stadig forandring. Forandringene er et resultat av at de involvertes behov endrer seg.

blir møtt med. Taylor (1979:110) gir en lignende beskrivelse av gjensidigheten og han mener å kunne identifisere en dyadisk effekt, hvor avsløringer skaper nye avsløringer. Han mener at vi møter andres avsløringer med egne avsløringer.

Balanse og gjensidighet er sentrale elementer i vennskap (Alberoni, 1986:106, Lundgren, 1995:110,146, Allan, 1998:77) fordi det sikrer at vennskapet består av likeverdige parter. I et balansert vennskap er det ikke snakk om makt. Det er ingen som bestemmer i en venninnerelasjon. Allan (1998:77) sier at det er den helhetlige balansen som er avgjørende for relasjonen. Vi kan forstå Allen på den måten at venninner ikke fører regnskap over hvem det er som ringer hvem, hvem som har invitert den andre mest til middag, eller hvem det er som har lyttet mest til den andres problemer.

Vi er avhengig av tillit for å åpne oss og være sårbare i vår relasjon til andre mennesker. Bell (1981:16) mener vi ikke kan etablere nære vennskap uten at personlige stengsler for åpenhet er eliminert gjennom tillit til andre. Pahl (2000:63) mener tillit er en forutsetning for alle typer vennskap. Venninner må kunne stole på hverandre, tilliten må være gjensidig. Giddens (1997:33) knytter sammen begrepene om tillit og risiko. I "Moderniseritetens Konsekvenser" (1997:29) henter han følgende definisjon av tillit fra Oxford English Dictionary: "*Tillit*": *tiltro til eller forvisning om en kvalitet eller en egenskap hos en person eller ting, eller til et utsagns sannhet.*" Risiko forbindes med de uforutsette konsekvensene en handling kan ha. En handling innebærer dermed både tillit og risiko – denne dobbelheten finner vi igjen mellom venninner. Jo mer vi gir av oss selv til en venninne, jo mer får vi tilbake. Dean Cocking og Jeanett Kennet (i Pahl, 2000:80) hevder at hemmeligheter og selvavsløringer er med på å forsterke og opprettholde tilliten og åpenheten mellom nære venner. Samtidig som tilliten øker, vil risikoen for å bli sviktet eller såret øke proporsjonalt med åpenheten vår. Hvor sårbar vi er, eller hvor stor risiko vi tar, er avhengig av selve relasjonen. Dette er på linje med de antagelsene Kvello (1999:16) og Pahl (2000:63) gjør. De hevder at vi risikerer mer i de relasjonene vi er sterkt involvert i, enn det vi gjør i relasjoner som ikke preges av like stor grad av involvering, eller nærhet.

Vi kan tillate oss større åpenhet når vi slipper færre mennesker inn i vår private verden (Bell, 1981:64). Stor åpenhet gir dype vennskap. Gevinsten av selvavsløringer er størst både for den som gir og den som mottar, jo færre som er involvert i avsløringen (Taylor, 1979:143). Intime vennskap som er grunnlagt på selvavsløringer og åpenhet favoriserer derfor små avgrensede

relasjoner. Gjennom å etablere flere små, men nære, relasjoner har vi større kontroll over selvpresenteringen vår. Vi minsker risikoen for at personer vi ikke har tillit til skal få tilgang på våre innerste tanker og følelser. Samtidig mener Allan (1998:84) at flere lukkede nettverk gjør det mulig for oss å spille på ulike sider av vår personlighet, uten at vi framstår som lite helhetlig.

Feld og Carter (1998:58) hevder at intimiteten er i forandring. De mener det er en orientering bort fra en inkluderende form for intimitet over til en ekskluderende form for intimitet. For at vennskap skal gi tilhørighet i en omskiftelig verden er vi avhengig av at relasjonen er preget av nærhet. Relasjoner preget av nærhet og åpenhet kjennetegnes av ekskluderende intimitet. Marks (1998:43-44) bruker Hawthorne studien⁵ til å skille mellom tre ulike former for intimitet. Han skiller mellom: Inkluderende, ekskluderende og selektiv intimitet. En vennegjeng kan beskrives som et inkluderende fellesskap fordi ingen blir holdt utenfor. Når ingen holdes utenfor kan resultatet bli relativt store vennegjenger. I store grupperinger er ikke kontakten mellom alle medlemmene like nær, og kontakten kan få et overfladisk preg. Motsatsen til store vennegjenger, er små nære og avgrensede relasjoner. Disse relasjonene preges av eksklusiv intimitet og har et skarpt skille mellom de som er med i fellesskapet og de som blir holdt utenfor. Dette skillet gir rom for selvavsløringer og stor åpenhet mellom de få involverte. Den tredje formen for intimitet Marks (1998:44) nevner er selektiv intimitet. Han knytter selektiv intimitet sammen med spesialiseringen av samfunnet, som kjennetegnes av at vi hele tiden trer inn og ut av forskjellige arenaer. Mellom personer som deler en felles arena, for eksempel en arbeidsplass, kan det oppstå en nærhet som kun er knyttet til den arenaen. Selektiv intimitet beskriver relasjoner med begrenset nærhet og kunnskap.

2.1.2 Vi velger våre venninner

Vennskap er et mangfoldig begrep (Lundgren, 1995:145). Vi bruker betegnelsen vennskap om relasjoner med til dels svært ulik karakter og nærhet. Hva er det egentlig som kjennetegner

---

⁵ Hawthornestudiene ble utført av Western Electric Company på 1920-tallet. Målet med studien var å finne den beste arbeidsmetode for å øke produksjonen. De eksperimenterte blant annet med de fysiske omgivelsene. Resultatet av eksperimentene var identifiseringen av to effekter: En eksperimenteffekt som viste at deltakerne reagerte positivt på selve deltakelsen i undersøkelsen. Denne effekten blir populært kalt 'The Hawthorne Effect'. I tillegg ble det identifisert en sosial effekt av deltakelsen: Det ble etablert spesielle bånd mellom deltakerne i studien.

vennskap og gjør vennskap til en særegen relasjon? Det viktigste kjennetegnet til vennskap er at det er en valgt relasjon (Bell, 1981:12, O'Connor, 1998:119, Pahl, 2000:13). Vi står fritt til å *velge* hvem vi ønsker å være venn med. Men vi kan ikke være venn med noen som ikke også ønsker å være venn med oss, vi kan ikke tvinge noen til å være vår venn. Vennskap er en frivillig relasjon (Bell, 1981:11, Duck, 1991:7, Canary, Cupach og Messman, 1995:79, Feld og Carter, 1998:136, Pahl, 2000:14). For at et vennskap skal etableres må begge partene *velge* hverandre. Vennskap kan derfor karakteriseres som en gjensidig valgt og frivillig inngått relasjon. En videreføring av denne valgfriheten innebærer at vi også kan velge å avslutte vennskap. Men i følge Bell (1981:18) opplever vi gjerne etablerte vennskap som "naturlige". Og det vi opplever som "naturlig" kan det være vanskelig å velge bort.

Lundgren (1995:101) ser vennskap som en pågående prosess, og mener at vennskapet blir til gjennom det vi gjør. Hun mener det er mulig å snakke om en vennskapskontrakt som er underlagt stadige forhandlinger. Også Pahl (2000:82) betrakter vennskap som en dynamisk prosess hvor vennskap skapes, og forandres, av de involverte. Vi kan selv forandre og tilpasse både de forventningene vi har til hverandre, betydningen vennskapet har for oss og hva vi gjør sammen som venninner. Vennskap kan forandre seg i takt, eller utakt med oss. Men et vennskap er ikke etablert en gang for alle.

O'Connor (1998:119) hevder at vennskap er en relasjon som gir økt selvdefinering. Antall nære venner vi omgir oss med er relativt konstant, uansett alder og kjønn. I gjennomsnitt har vi 3-5 nære venner (Bell, 1981:63). At antallet nære venner vi har er relativt stabilt, skyldes at vi ikke har kapasitet til å etablere flere nære vennskap (Bell, 1981:17, 66). Intimitetskapasiteten vår er begrenset fordi vennskap krever noe av oss. Vennskap krever tid og engasjement både for å etableres og for å opprettholdes. Vennskap krever at vi er involvert i hverandres liv, vi må pleie våre venninner. Intimitetskapasiteten betyr derimot *ikke* at gamle relasjoner automatisk erstattes av nye relasjoner. Vi står hele tiden fritt til å *velge* hvilke relasjoner vi etablerer og opprettholder, og vi *velger* hvilke relasjonene vi avslutter. O'Connor (1998) kan hevde at vennene våre kan fortelle noe om oss og hvem vi er. Dean Cocking og Jeanette Kennets (i Pahl, 2000:80) mener også at trekk ved vår person gjenspeiles i hvem vi er venner med. Vi er venner med personer vi deler en grunnleggende likhet med (Lundgren, 1995:85), derfor er bakgrunnen for at vennsapsrelasjonene våre kan skape en forståelse av hvem vi er. Alberoni (1986:44) setter det på spissen når han betrakter venner som "et objektivt portrett" av en person.

2.1.3 Vennskap og likhet

Nærhet assosieres med likhet i holdninger og verdier (Thibaut og Kelley, 1965:39), og gode vennskap kjennetegnes av nærhet og intimitet. En videreføring av Thibaut og Kelleys antagelse kan bety at nære venner har like holdninger og verdier. Lundgren (1995:85) mener likhet må ha et feste i følelser, og er avhengig av stadige bekreftelser. Likhet er derfor ikke en stabil størrelse. På samme måte som vennskap, kan likhet konstrueres og endres av de involverte (Lundgren, 1995:99). At andre deler våre holdninger gir, i følge Thibaut og Kelley (1965:39), en form for sosial støtte. Vi får en følelse av å være en del av et større verdifelleskap.

Nære vennskap gir oss en følelse av tilhørighet på grunn av like holdninger og verdier. Alle relasjoner er ikke like intime. Å dele en aktivitet være grunnlag for å etablere og opprettholde en relasjon. Aktiviteten er bakgrunnen for at vi møtes, aktiviteten utgjør rammene for relasjonen. Mindre nære vennskap, som det å delta i en felles aktivitet, stiller ikke samme krav til likhet. Det er aktiviteten som er den samlende faktoren (O'Connor, 1998:128), ikke likt verdigrunnlag. Å omgås mennesker som ikke deler våre holdninger kan åpne øynene våre for andre måter å se verden på. Ny kunnskap kan bidra til økt forståelse og toleranse, og kan gjøre oss til bedre samfunnsborgere (Slagsvold og Lange, 2003:264).

Selv om en aktivitet kan skape et grunnlag for å opprettholde mindre nære relasjoner, mener Feld og Carter (1998:137) det er en sammenheng mellom hvem vi er og hvilke aktiviteter vi synes det er meningsfullt å delta i. En aktivitet gjør det mulig for oss å møte likesinnede, mennesker som potensielt kan bli våre venner. I utgangspunktet er relasjonen knyttet til en aktivitet, men med ekstra innsats fra begge parter, og følgelig større investeringer i relasjonen, er det mulig å etablere en nærere kontakt med en som vi tidligere bare har delt en interesse med. Ved å bruke tid sammen og utvide kontakten blir vi bedre kjent med hverandre og relasjonen kan forandre karakter og bli til et vennskap. Dette understreker gyldigheten i Lundgren (1995:101) og Pahl's (2000:82) vurderinger av vennskap som en prosess, og ikke som en stabil størrelse. Vennskap blir til gjennom det vi gjør.

2.1.4 Venninndialogen

Intime vennskap er et resultat av at venninner åpner seg for hverandre gjennom samtalen. Samtalen er det viktigste redskapet for å skape nærhet og intimitet mellom venninner. Pahl

(2000:116) sier at vennskap kan etableres der tid og rom gjør det mulig å føre en samtale med andre. Mellom nære venninner beveger samtalen seg i et forrykende tempo, og Pahl (2000) også vekt på at det ikke er begrensninger for hva venninner kan snakke om. Venninner deler det meste med hverandre, og temaene for venninnesamtalene kan variere fra hverdagsproblematikk til filosofiske refleksjoner.

Vi snakker for å bli forstått, og venninnesamtalen gjør venninner til fødselshjelpere for vår egen selvforståelse (Alberoni, 1986:3, Svare, 2004:117). Også Lundgren (1995:109) understreker den funksjonen hverdagssamtalen har som begrepsavklarer i forhold til identitet og tilhørighet. I samtale med venninner forstår vi hvem vi er. Gode venninner og gode samtaler støtter opp om identiteten vår. Vi er avhengig av andre for å bli hele mennesker. Fordi vi som mennesker er i stadig utvikling, legger Alberoni (1986:28) vekt på at fokuset i vennskap ligger i øyeblikket, det vi deler her og nå. Fortiden er uten interesse, og med venninner har vi ikke behov for å repetere det vi har hatt sammen. Venninner er trygge på hverandre, og på hva fortiden representerer.

Mellom venninner er samtalen først et problem når den stopper opp, når vi ikke lenger har noe å si til hverandre. I følge Alberoni (1986:20) tyr vi da til nøytrale og tekniske emner. Vi snakker sammen, uten å være involvert i hverandre. Mangel på intimitet bryter med ”vennskapskontrakten”. Det bryter med de forventningene vi har til vennskap. Alberoni (1986:31) hevder at vi ikke vurderer vennskap fortløpende. Han mener at det er først ved kriser, for eksempel når forventningene våre brytes, at vi blir bevisst en relasjon. Vi går vennskapet etter i sømmene for å se om det har eksistert en ubalanse i relasjonen lenge. Når det oppstår problemer ser vi vennskapet i et annet lys, et lys som kan få oss til å vurdere hele relasjonen. Vi kan bli i tvil om hvorvidt relasjonen er verdt å ivareta. En krise kan derfor utløse et skred av spørsmål, og kan gjøre oss tilbakeskuende.

2.2 Konflikter i nære relasjoner

Det er forsket lite på konflikter i vennskap. Canary, Cupach og Messman (1995:91-92) forklarer mangelen på forskning, på konflikter i vennskap, ut fra to forhold. For det første kan det skyldes en nedvurdering av vennskap sammenlignet med familie og kjærlighet. Vennskap

har tradisjonelt sett ikke vært så viktig for voksne mennesker. Det antas at voksne har vært mer opptatt av andre nære relasjoner, blant annet av å stifte egen familie. For det andre mener de at konflikter bryter med selve forståelsen av hva vennskap er. Det er et ensidig fokus på de gode sidene av vennskap, og den positive forståelsen av vennskap dominerer både forskningens og medias syn på vennskap.

På tross av at forståelsen av vennskap som godt dominerer, hevder Canary, Cupach og Messman (1995:3) at det ligger et konfliktpotensial i alle mellommenneskelige relasjoner. Det er på linje med både Coser (1956:72) og Fehrs (1996:160) antagelser om at nære relasjoner, og vennskap, kan være *ekstra* utsatt for konflikter på grunn av intimiteten og nærheten som finnes i denne typen relasjoner. Coser (1956:62) argumenterer for at hyppigere kontakt mellom personer som står hverandre nær øker sannsynligheten for konflikt. Mye kontakt og mange møter innebærer en større sjanse for at konflikt kan oppstå. Mulighet for konflikt er derimot ikke det samme som faktisk konflikt.

2.2.1 Ulike typer konflikter

Mangel på en klar definisjon av konfliktbegrepet undergraver både forståelsen av hva konflikt er og hvordan konflikt kan påvirke relasjoner (Canary, Cupach og Messman, 1995:4). Vår forståelse av hva konflikt er avgjør hvordan vi nærmer oss konflikt som tema. Jeg bruker økonomiske begreper som investering, kostnad og utbytte for å forstå konflikt mellom venninner. Vennskap kan behandles som en bytterelasjon, hvor vi *gir* av oss selv og blant annet *mottar* støtte fra venninner. Når vi gir av oss selv investerer vi i vennskapet, vi investerer i oss selv. I vennskap er det derfor ikke snakk om investeringer i ren økonomisk forstand, men personlige investeringer som kan knyttes direkte til et vennskap. Det er knyttet kostnader til alle investeringer, og dersom det er ubalanse mellom det vi gir og mottar i et vennskap, vil *kostnadene* i vennskapet være større enn *utbyttet*. I vennskap legges det stor vekt på balanse. Ubalanse mellom det vi gir og det vi mottar i et vennskap, kan skape konflikt mellom venninner.

Coser⁶ (1956:48-55) har sett på konflikter i nære relasjoner, og skiller mellom realistiske og ikke-realistiske konflikter. Han mener uoverensstemmelser kan oppstå på grunn av ulike interesser, uforenlige ønsker eller ulik personlighet. Realistisk konflikt vurderes som én av flere mulige løsninger på et konkret saksforhold. Andre løsninger kan være å inngå kompromiss, å forandre ønskene våre, utsette håndteringen av problemet eller vi kan holde fast på våre opprinnelige ønsker. En realistisk konflikt er et middel for å nå et mål – målet er å løse problemet.

Ikke-realistiske konflikter er motsatsen til realistiske konflikter (Coser, 1956:49). I ikke-realistiske konflikter er ikke konflikten et middel for å nå et mål, konflikten er målet. Det er situasjoner i relasjonen som skaper konflikt, og hensikten med konflikten er å få utløp for egne frustrasjoner. Fordi ikke-realistisk konflikt handler om forhold innad i en relasjon, og ikke om en konkret sak, kan en mulig løsning på denne ikke-realistiske konflikten være å avslutte relasjonen.

2.2.2 Vennsapsrelasjonen er med på å forme konflikten

Coser (1956:53) betegner skillet mellom realistisk og ikke-realistisk konflikt som en teoretisk abstraksjon. Når han betegner inndelingen som en teoretisk abstraksjon, viser han at han er bevisst på de begrensningene som ligger i denne inndelingen av konflikter. Det er en erkjennelse av at skillet mellom realistiske og ikke-realistiske konflikter ikke er så tydelig i det virkelige liv. Fordelen med denne inndelingen er imidlertid at den viser hvordan konfliktbegrepet dekker ulike situasjoner, og må forstås i en større sammenheng.

Dype relasjoner tåler flere og større konflikter enn mindre dype relasjoner (Kvello, 1999:16). På basis av sin undersøkelse av vennskap hevder Kvello (1999) at dype vennskap overlever konflikt i fire av fem tilfeller, mens overfladiske relasjoner rammes hardere av konflikt. Han mener det er grunn til å forvente at relasjoner som kjennetegnes av høye investeringer er mer stabile enn relasjoner vi ikke har investert så mye i. Vennskap kjennetegnes nettopp av høye investeringer som gjør det vanskelig å trekke seg ut av et vennskap uten at vi opplever betraktelige tap (Pahl, 2000:130). I vennskap er de investeringene vi gjør av personlig karakter og Duck (1991:25) mener at vi mister en del av oss selv når et vennskap opphører.

---

⁶ Coser argumenterer hele tiden ut fra sitater som er hentet fra Simmel i boken "The Function of Social Conflict". Slik jeg leser Coser videreutvikler han Simmels syn, derfor foretar jeg ingen tydelige skiller mellom Coser og Simmel her, da Simmel er utgangspunktet mens Coser representerer videreføringen.

De personlige investeringene er størst i de relasjonene vi har investert mest i, følgelig er det i disse relasjonene det personlige tapet vil være størst dersom vennskapet avsluttes. Da er det også de nære relasjonene vi kjemper mest for å bevare. Terskelen for hva vi tolererer, og kanskje også den forståelsen vi har for den andres handlinger, er høyest i nære vennskap.

Selv om nære relasjoner ofte overlever problemer, mener Coser (1956:67-72) det er i nære relasjoner vi opplever de mest intense konfliktene fordi det vi hater også er det vi elsker. Det kan være vanskelig å opprettholde et skille mellom sak og person, og ikke-realistiske konfliktelementer kan påvirke og intensivere en realistisk konflikt (Coser, 1956:69). En konflikt mellom mennesker som står nær hverandre vil kunne mobilisere hele mennesket. Vi kjenner hverandres styrker og svakheter, og vi vet hvordan vi kan såre hverandre.

Siden vennskap er basert på likhet kan en konflikt forstås som tegn på ulikhet. Kvello (1999:12) hevder at vi reagerer negativt på holdninger som avviker fra våre egne, mens Lundgren (1995:109) mener venninner tolker uenighet som uvennskap. Det har vært lite fokus på konflikter i vennskap, men manglende fokus på fenomenet konflikt kan ikke brukes for å bevise av relasjoner utelukkende er positive. Mangel på konflikt kan tvert imot skyldes at partene undertrykker det de egentlig føler (Coser, 1956:83). Helge Svare (2004:111) mener det er en tendens til at vi i nære relasjoner jenger oss etter hverandre. Av frykt for å ødelegge vennskapet undertrykker vi våre egentlige følelser og holdninger. At vennskap er en ikke-institusjonalisert relasjon kan bidra til at vi undertrykker problematiske følelser fordi vi frykter at de kan true opprettholdelsen av relasjonen. I stabile relasjoner kan vi lettere uttrykke fiendtlige følelser (Coser 1956:81) fordi vi ikke trenger å være bekymret for at relasjonen skal opphøre som følge av konflikten. Hvis uenighet ikke kan true relasjonen er det heller ingen grunn til å skjule hva vi egentlig tenker og føler.

I følge Svare (2004:141) er ubalanse, og følgelig kriser, en subjektiv opplevelse. Selv om vi føler at vi gir mer enn vi får i et vennskap, vet vi ikke om venninnen vår deler denne oppfatningen. Dermed kan det føles tryggere å undertrykke problematiske følelser enn å sette ord på dem. I det vi setter ord på problemer mister vi rettmuligheten. Det som er sagt, vil være sagt for alltid. At vi undertrykker følelser og holdninger av frykt for å ødelegge nære relasjoner, fører i følge Coser (1956:68) til at vi opplever ekstra intense konflikter med mennesker som står oss nær. I stedet for å slippe ut følelsene våre og ta tak i problemene etter hvert som de oppstår, bygger aggresjonen seg opp – til slutt fører det til at vi ”eksploderer”.

Konflikter og uoverensstemmelser med personer vi ikke kjenner godt, eller er personlig involvert i, har en mindre skarp karakter (Cosser, 1956:68) fordi vi klarer å forholde oss objektivt til problemet. Vi knytter det ikke sammen med følelser vi har til personen vi er uenig med og det er lettere å skille mellom sak og person.

2.3 Rusbults handlingsmodell⁷

Nære relasjoner er ikke alltid like tilfredsstillende (Rusbult, 1987:209, 1993:30). Derfor er Rusbult (1987, 1993) opptatt av å se hvordan vi i nære relasjoner forholder oss til perioder som er preget av mindre tilfredshet. Hun mener at forskning på problemer i nære relasjoner fokuserer for mye på destruktive responser og viser til at forskningen ofte er opptatt av konkrete handlinger som fører til oppløsning av relasjoner. Eksemplene hun bruker er skilsmisse, vold, og utroskap (Rusbult, 1987:210, 1993:30). Modellen hennes viser at det finnes flere muligheter når det oppstår problemer i nære relasjoner. Den tydeliggjør at vi har valget mellom ulike responser. Rusbults handlingsmodell er en videreutvikling av Hirschmans (1977) exit-voice-loyalty modell, som forklarer reaksjoner på endringer i formelle organisasjoner. Rusbult tar utgangspunkt i Hirschmans exit-voice-loyalty modell, og gjennomfører to studier⁸ for å undersøke hvorvidt denne modellen også kan brukes til å forklare responser i nære relasjoner. Studiene viser at Hirschmans modell kan anvendes til å forklare reaksjoner i personlige relasjoner (Rusbult, 1987:212, 1993:33-34), men at modellen ikke dekker alle anvendte responser. Rusbult identifiserer en fjerde respons, neglect.

2.3.1 Rusbults handlingsmodell har to dimensjoner

De fire handlingsalternativene, exit, voice, loyalty og neglect, skiller seg fra hverandre langs to dimensjoner i måten de forholder seg til problemer på og den virkningen responsen har på relasjonen. De to dimensjonene er aktiv versus passiv, og konstruktiv versus destruktiv (Rusbult, 1987:214-215, 1993:34-36, Healey og Bell, 1990:28).

---

⁷ Det fulle navnet på Rusbults handlingsmodell er Exit-voice-loyalty-neglect modell.

⁸ Rusbult og Zembrodt gjennomførte i 1983 en flerleddet studie for å kartlegge hvordan mennesker reagerer på manglende tilfredsstillelse i nære relasjoner (Rusbult, 1987:212, Rusbult, 1993:33-34). De studerte både collestudenter og voksnes reaksjonsmønstre. I studiens første fase samlet de inn et representativt utvalg av responser på problemer. Disse responsene ble så sammenlignet med hverandre for å få et helhetlig bilde over "handlingslandskapet". I undersøkelsens siste fase hentet de inn data som gjorde det mulig å finne et mønster i responsene. De kartla også forskjellene mellom de ulike responsene.

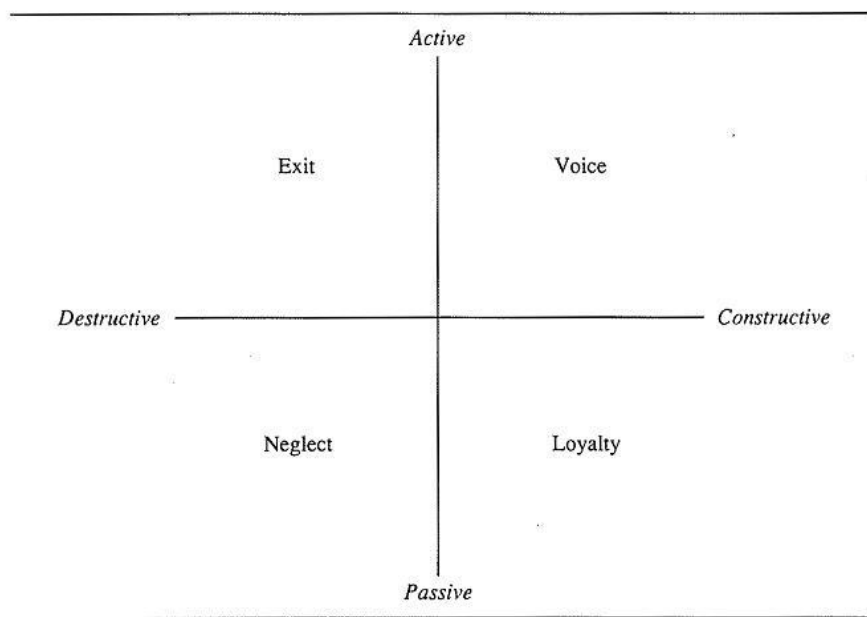

Fig. 1 Responser på mindre tilfredshet i nære relasjoner (Rusbult, 1987:214, 1993:35)

Når Rusbult skiller mellom aktive og passive responser, er det snakk om effekten responsen har i forhold til *problemene*, og ikke atferden i seg selv (Rusbult, 1987:215, 1993:35). Det betyr at atferden kan være aktiv, vi kan for eksempel skjenne på hverandre. Å skjenne på hverandre vil imidlertid ikke løse problemene vi har. I forhold til problemene er det å skjenne en passiv respons. Som modellen viser representer exit og voice de to aktive responsene, de kjennetegnes av at minst en av partene aktivt retter fokus mot problemene og tar problemene på alvor. Partene kan også velge å forholde seg passivt til problemene de har i en relasjon. De kan velge å overse problemene, eller registrere at de finnes, men unngå å ta tak i dem. De passive responsene er neglect og loyalty.

Den andre dimensjonen skiller mellom responsene i måten handlingene påvirker *relasjonen*. En respons er enten konstruktiv eller destruktiv. Men selv om en respons kan ha en destruktiv effekt på relasjonen, for eksempel ved at den oppløses, kan det være en konstruktiv respons for individet. Modellen viser at voice og loyalty er konstruktive responser, mens exit og neglect er destruktive responser.

Rusbults handlingsmodell (1987:212-213, 1993:33-34, Healey og Bell, 1990:27) har fire handlingsalternativer:

Exit: betegnes som en aktiv handling som skader relasjonen. De responsene hun identifiserer i sitt materiale er skilsmisse, separering, å flytte ut, misbruk, trusler om å forlate og utskjelling av partner.

Voice: er et aktivt og konstruktivt forsøk på å forandre forholdene i relasjonen. Det kan være diskusjoner rundt problemene. Vi kan for eksempel inngå kompromiss, eller søke hjelp fra utenforstående for å løse de problemene vi står ovenfor.

Loyalty: er en passiv, men optimistisk avventing av at forholdene skal endre seg. Vi kan velge å støtte partneren vår selv om andre kritiserer han, fortsette å bære symboler som knytter oss sammen og håpe på at forholdene forbedrer seg.

Neglect: er mangel på håndtering. Vi lar ting falle fra hverandre. Resultatet er en forverring av forholdene. Det kan dreie seg om ignorering av partner, å avvise problemer, å behandle partneren dårlig, eller å fornærme eller kritisere han for ting han selv ikke kontrollerer.

2.3.2 Hva er det som avgjør handlingsvalgene?

Rusbult er opptatt av hva som avgjør hvilken av de fire handlingsvalgene vi velger. Og hun støtter seg blant annet til Thibaut og Kelleys "Interdependence teori" for finne svar (Rusbult, 1987:217, 1993:38, Healey og Bell, 1990:29, Fehr, 1996:27). I følge Thibaut og Kelley (1965:10) ligger selve essensen i mellommenneskelige relasjoner i interaksjonen, hvor partene gjennom samhandling påvirker hverandre. Påvirkningen vi har på hverandre kan være av både negativ og positiv art, og de skiller derfor mellom belønninger og kostnader i tilknytning til interaksjon. Fordi vi i stor grad er fri til å velge hvem vi ønsker å ha en relasjon til, vil vår tilfredshet med en relasjon avgjøre om vi velger å opprettholde eller avslutte den. Hvilke relasjoner vi opprettholder og hvilke vi avslutter er avhengig av graden av tilfredshet (Thibaut og Kelley, 1965:12). Tilfredsstillelse er det samme som utbytte, og tilsvarer summen av belønninger minus kostnader som kan knyttes til en relasjon. Det betyr at dersom vi kan velge mellom ulike relasjoner vil vi alltid velge den relasjonen som gir oss størst utbytte. Vi kan påvirke utbyttet i en relasjon ved å forandre vår egen atferd. For å øke utbyttet må enten kostnadene senkes eller belønningene økes. Det er verdt å merke seg at det ikke er snakk om utbytte i økonomisk forstand. I en nær relasjon kan belønningene for eksempel komme i form

av noen å være sammen med, eller å ha noen som støtter oss i de valgene vi tar. En forutsetning for at andre støtter oss er at de står oss nært og vet hvordan vi tenker. Kostnadene knyttet til en relasjon kan derfor knyttes til at vi må åpne oss opp og bruke tid sammen med andre.

For å evaluere utbyttet introduserer Thibaut og Kelley (1965:21) begrepet ”Comparison Level”, heretter omtalt som sammenligningsnivået. Sammenligningsnivået beskrives som skjæringspunktet mellom tilfredshet og utilfredshet, og brukes til å måle hvor tilfreds vi er i en relasjon (Fehr, 1996:25). Sammenligningsnivået er flytende, og varierer også fra person til person. Sammenligningsnivået påvirkes av erfaringene våre, og av hva vi ønsker av et vennskap. I tillegg påvirkes det av hva vi *tror* andre oppnår i sine relasjoner. Forventningen vi har til hva vennskap er og bør være, virker inn på hvor store forventninger vi har til våre egne relasjoner. Det kan også påvirke hvor stort utbytte vi mener det er realistisk å forvente i vennskap og hvor tilfredse vi er med det utbyttet som våre vennskap gir. Vi er tilfreds med relasjoner hvor utbyttet er høyere enn sammenligningsnivået. Utbyttet i en relasjon som er lite tilfredsstillende ligger under sammenligningsnivået (Healey og Bell, 1990:29, Fehr, 1996:25).

Et annet mål Thibaut og Kelley (1965) konstruerer for å vurdere utbyttet i en relasjon er ”Comparativ Level of Alternatives”, heretter omtalt som nivået på alternativene. Nivået på alternativene tilsvarer det laveste utbyttensnivået vi kan godta, i lys av tilgjengelige alternativer (Thibaut og Kelley, 1965:21, Perlman og Fehr, 1986:13, Fehr, 1996:25,). Nivået på alternativene er avhengig av kvaliteten på det beste alternativet vi har til den relasjonen vi befinner oss i (Thibaut og Kelley, 1965:22), og avgjør om vi opprettholder en relasjon eller ikke. Dersom utbyttet er lavere enn det vi kan akseptere, forlater vi relasjonen, mens et utbytte som er høyere enn nivået på alternativene vil føre til at relasjonen opprettholdes.

Rusbult (Perlman og Fehr, 1986:13-14, Rusbult, 1987:217, Healey og Bell, 1990:29, Fehr, 1996:27) bygger videre på Thibaut og Kelley (1965) sine teorier og generell bytteteori når hun utvikler investeringsteorien sin. På bakgrunn av tre faktorer mener Rusbult (1987:217, 1993:39, Perlman og Fehr, 1986:14-15, Fehr, 1996:27-28) at hun kan si noe om hvor forpliktet vi føler oss i en relasjon. Hun mener forpliktelsen er høyest når tilfredsheten og investeringene er høye, samtidig som det finnes få alternative relasjoner.

- Tilfredsstillelse: Tilfredsstillelse tilsvarer utbyttet av en relasjon, altså summen av belønninger minus kostnader. Dermed vil vi bli mer tilfredse med en relasjon dersom belønningene øker, utgiftene minker og forventningene vi har til utbyttet synker.
- Kvaliteten på tilgjengelige alternative relasjoner: Kvaliteten på tilgjengelige alternative relasjoner påvirker hvorvidt det er lønnsomt å bli i en relasjon, eller å forlate en relasjon.
- Investeringsnivået: Bruk av tid og følelsesmessig involvering er eksempel på investeringer vi gjør i nære relasjoner. Det som er spesielt med investeringer i nære relasjoner er at investeringene er uløselig knyttet til relasjonen og vil gå tapt, eller synke i verdi, dersom relasjonen opphører. Med økte investeringer øker også forpliktelsene til relasjonen.

Rusbult bruker investeringsmodellen til å forutse hvilke responser (exit-voice-loyalty-neglect) vi anvender når vi i perioder er mindre tilfredse med våre kjærlighetsrelasjoner. Hun mener tilfredshet og investeringsnivå avgjør hvorvidt vi bruker konstruktive eller destruktive responser, og legger særlig vekt på at tilfredshet og høye investeringer gjør at vi ønsker å benytte oss av konstruktive responser. Hun mener også at kvaliteten på alternativene vil avgjøre om vi benytter aktive eller passive strategier. Hvis vi har alternative relasjoner har vi flere valgmuligheter, og Rusbult (1987:219, 1993:39) mener at det er større sannsynlighet for at vi velger aktive strategier. Med basis i investeringsmodellen setter hun opp følgende antagelser om folks responser:

- Exit: Foretrekkes når tilfredsheten og investeringene i relasjonen er lave og kvaliteten på alternative relasjoner er høy.
- Voice: Foretrekkes når tilfredshet og investeringer er høye, samtidig som det er mange tilgjengelige alternative relasjoner.
- Loyalty: Fortrekkes i de relasjonene hvor tilfredsheten og investeringene er høye, mens kvaliteten på alternative relasjoner er lav.
- Neglect: Foretrekkes i de relasjonene hvor tilfredsheten og investeringene er lave, samtidig som kvaliteten på alternative relasjoner er lav.

For å teste disse antagelsene gjennomfører Rusbult og hennes kollegaer, Zembrodt og Gunn, fire studier av collestudenters kjærlighetsforhold (Rusbult, 1987:220). To av studiene er basert på rollespill, mens de to andre studiene baserer seg på spørreundersøkelser. Disse fire

studiene bekreftet antagelsene som gjelder investeringsnivå og tilfredsstillelse (Rusbult, 1987:227, 1993:39, Healey og Bell, 1990:30). Kvaliteten i alternative relasjoner virker inn på valg av exit som respons, men i motsetning til antagelsene finner hun liten sammenheng mellom kvaliteten på alternative relasjoner og valg av loyalty eller neglect (Rusbult, 1987:228, 1993:40, Healey og Bell, 1990:30). For å undersøke om investeringsmodellen også var overførbar til andre grupperinger, gjennomførte de enda en spørreundersøkelse, der utvalget var en voksen befolkning. Funnene i de ulike undersøkelsene stemmer overens, og de konkluderer med at investeringsmodellen kan anvendes for å forutse folks responser i relasjoner med synkende tilfredshet.

2.4 En felles forståelsesramme for vennskap og konflikter

Rusbult (1987, 1993) mener vi har fire mulige responser når vi er utilfreds i en relasjon: Exit, voice, loyalty og neglect. Disse handlingsvalgene skiller seg fra hverandre langs to dimensjoner, en aktiv-passiv dimensjon og en konstruktiv-destruktiv dimensjon. Det som, ifølge Rusbult, avgjør hvordan vi handler er hvor *forpliktet* vi er ovenfor den relasjonen vi opplever som lite tilfredsstillende. Forpliktelse er summen av *tilfredsstillelse, kvaliteten på alternative relasjoner og de investeringene* vi har lagt ned i relasjonen.

For å være tilfreds i en relasjon må belønningene være større enn kostnadene. I nære vennskap kan belønningene blant annet komme i form av sosial støtte. Å ha nære venner kan være viktig for selvbildet vårt, vi blir den vi er gjennom samtaler med mennesker som står oss nært. På den andre siden er det tydelig at vennskap også krever noe av oss. Det viser seg blant annet i at det ligger en begrensning i antall nære vennskap vi makter å opprettholde. Det koster å være åpen og involvert i andre. Når vi slipper andre inn på oss blir vi sårbare. Vi risikerer noe i alle nære relasjoner, og vi risikerer mer jo sterkere involvert vi er i en relasjon.

For at vi skal være tilfreds i et vennskap er det viktig at det er en balanse mellom det vi gir og det vi mottar. Vi forventer at det vi *får* tilsvarer det vi *gir*. Denne forventningen er ikke uttalt, men ligger som en styrende kraft i hvordan vi gjør vennskap. I vennskap er investeringene av personlig art. Når vi gir av oss selv ønsker vi også at venninnene våre gir av seg selv.

Forventninger som brytes, ubalanse i en relasjon, kan øke bevisstheten vår om relasjonen. Fordi vennskap er basert på likhet kan uenighet tolkes som uvennskap. Uenighet kan oppleves som truende ovenfor et vennskap. Det er ingen ytre krefter som holder vennskap sammen, vennskap velges eller velges bort. I det et vennskap velges bort går de investeringene vi har gjort tapt. Fordi investeringene i et vennskap kan sees som en investering i oss selv, er det også en del av oss selv som går tapt i det relasjonen opphører. Jo større investeringer vi har gjort, jo større tap blir vi påført hvis relasjonen opphører. En unnvikende holdning til konflikter kan skyldes at vi er redde for at relasjonen ikke tåler det. Konflikter påvirkes av den relasjonen vi har til hverandre. Det finnes forskjellige typer konflikter, og Coser (1956) skiller mellom realistiske og ikke-realistiske konflikter.

Det kan koste både å opprettholde og å avslutte et vennskap. Konflikthåndtering kan forstås som en kostnadsvurdering. Når det oppstår problemer i et vennskap tvinges vi til å tenke igjennom forhold i relasjonen, og vi må vurdere hvordan vi er mest tjent med å handle. Rusbults handlingsmodell tydeliggjør at vi står ovenfor et valg.

Feltet vennskapsforskning er lite og det innebærer at jeg har få undersøkelser å støtte meg til i arbeidet med denne oppgaven. Feltet har tradisjon for å benytte teorier uten å spørre hvilket fagfelt de er utviklet innenfor, og jeg har valgt å ta utgangspunkt i Rusbults handlingsmodell framfor sosiologisk teori om rasjonelle valg. Healey og Bell (1990) har, med suksess, overført Rusbults handlingsmodell til vennskap. Rusbults handlingsmodell har en fot i sosiologien, fordi den er en videreutvikling sosiologen Hirschmans (1977) exit-voice-loyalty modell.

3 Metode

Det ble tidlig klart at denne oppgaven skulle få et kvalitativt preg, men et kvalitativt forskningsopplegg er ikke ensbetydende med individuelle intervju. Karin Widerberg (2001:57) legger vekt på at ulike forskningsspørsmål stiller ulike krav til metode, og hun argumenterer videre for en forståelse av metode som et verktøy. For å få best mulig innsikt på et felt må vi finne riktig verktøy. I tillegg må vi bruke verktøyet på best mulig måte.

Jeg har benyttet flere verktøy i gjennomføringen av denne undersøkelsen, nærmere bestemt tre. Jeg har gjennomført minnearbeid på min egen vennskapshistorie, for å bli bevisst min egen rolle i denne undersøkelsen. Deltakerne til oppgaven ble rekruttert ved hjelp av mitt eget nettverk. Jeg sendte ut en e-post til alle venner og bekjente. Denne e-posten inneholdt et infoskriv som fortalte om undersøkelsen og som oppfordret interesserte til å melde sin interesse ved å sende en e-post tilbake til meg. Alle som melde sin interesse fikk tilsendt et spørreskjema, som kartla bakgrunnsinformasjon om deltakerne.

Jeg hadde tenkt å bruke bakgrunnsinformasjonen om deltakerne til å sette sammen tre fokusgrupper. Men det tok lang tid å rekruttere deltakere til oppgaven, og jeg ble ivrig etter å komme i gang, derfor ble tidspunkt for gjennomføring av fokusgruppene utslagsgivende for hvordan fokusgruppene ble satt sammen. Jeg gjennomførte to fokusgrupper i februar 2005, og en fokusgruppe i juni 2005. Totalt har 12 jenter i alderen 22-31 år deltatt i de tre fokusgruppene. Målet med samtalene i fokusgruppene var å samle inn informasjon om hva deltakerne tenker om vennskap. Dette kapitlet vil gi svar på hvordan jeg har arbeidet med denne oppgaven, og hvordan jeg, fortløpende, har vurdert de valgene jeg har tatt.

3.1 "Myk" metode

Både ideen og utviklingen av oppgaven er et resultat av mine egne tanker og erfaringer. Jeg har *levd* oppgaven min. Jeg velger å bruke den nærheten jeg har til temaet på en positiv måte. Jeg inntar et fenomenologisk ståsted. Thaagard (1998:34) mener at forskerens egne erfaringer, i dette tilfellet *mine* erfaringer, kan danne utgangspunktet for forskningen. I selve oppgaven

flytter fokuset seg fra mine erfaringer over til deltakernes erfaringer og deres forståelse av vennskap. Fordi jeg kan knytte deltakernes erfaringer sammen med mine egne erfaringer, kan det være enklere for meg å sette meg inn i deltakernes fortellinger og å forstå betydningen av deres erfaringer (Thagaard, 1998:93-94).

Personlige erfaringer kan brukes positivt i forskning, men det er viktig å hindre overinvolvering av den art Kalleberg (1996) omtaler som ”go native”. For sterk involvering i deltakernes historier kan føre til at jeg blir dratt med inn i deres verden, og ukritisk godtar deres forståelse av vennskap. Jeg kan komme til overta deres tolkninger. Hvis jeg ser meg blind på deltakernes egen forståelse av vennskap kan resultatet bli at jeg begrenser mulighetene som ligger i materialet mitt.

Etter hvert som jeg arbeidet med undersøkelsen min begynte jeg å stille spørsmålsteget ved forskningsopplegget mitt. Fenomenologiske tilnærminger og ”myke metoder” er fremdeles omdiskuterte, og min usikkerhet knyttet seg til spørsmål om hva det egentlig er som kvalifiserer som forskning. Kjørup (1985:103) mener det er problematisk at positivistiske holdninger trenger seg inn i forskning på menneskets opplevelser og forståelser av verden. Positivismen stiller strenge krav om objektivitet og nøytralitet, og fenomenologiske tilnærminger kan vanskelig oppfylle kravene om objektivitet og nøytralitet ved å bruke årsaksforklaringer og lovmessigheter. Utgangspunktet er et annet. Grønmo (2004:9) understreker at samfunnsvitenskapen ikke kan stille seg utenfor det samfunnet som den ønsker å studere. Forskeren er en del av det samfunnet han eller hun studerer. Det foreligger ingen objektiv virkelighet jeg kan studere. Dataene i min undersøkelse er et resultat av interaksjon mellom deltakerne, og interaksjon mellom deltakerne og meg. Fordi kvalitativ forskning er et resultat av interaksjon mellom forsker og undersøkelsesenheter, mener Thagaard (1998:17) det er viktig å redegjøre for forhold som kan ha påvirket undersøkelsen. Jeg vil fortløpende ta opp forhold som kan ha virket inn på denne undersøkelsen, for derigjennom å sikre undersøkelsens kvalitet.

Kritikken mot positivismen handler om at samfunnet ikke kan reduseres til objektive lovmessigheter. For å forstå samfunn må vi ta høyde for samfunnets oppbygging. Samfunnet består av mennesker, som beveger seg innenfor et handlingsrom. Og selv om det er mulig å identifisere mønstre i folks handlinger, finnes det ikke lovmessigheter i streng forstand. Samfunnsvitenskap er derfor ikke forenelig med positivistenes krav om utvikling av

universale lover. Den menneskelige dimensjonen, meningskategorien, går tapt i positivistisk analyse.

I en forlengelse av denne diskusjonen dukker det opp spørsmål om undersøkelsens pålitelighet, gyldighet og generalisering. Disse begrepene er knyttet til kvantitative studier, og i følge Thagaard (1998:169) lite egnet til å vurdere kvaliteten av kvalitativ forskning. Dette understrekes av Ryen (2002:176) som også viser til at validitet og reliabilitet er kontroversielle fenomener innen kvalitativ forskning. Det skyldes at det kan være vanskelig å overføre begreper som har oppstått i den kvantitative forskningen over til kvalitativ forskning. Ved å se bort fra skillet mellom kvalitativ og kvantitativ forskning, handler validitet og reliabilitet dypest sett om kvalitetskrav til forskning. Diskusjoner om forskningens kvalitet er viktig, og Ryen (2002:177) mener debatten er med på å heve forskernes bevissthet rundt de valgene de tar. Gjennom en mer bevisst holdning til våre valg, kan vi bedre argumentere for at de valgene vi gjør er riktige.

3.2 Minnearbeid – et avgjørende "sideprosjekt"

Jeg følte at oppgaven som helhet ville tjene på at jeg fikk et bevisst forhold til mine egne erfaringer med vennskap. Inspirert av Frigga Haug et al (1999), og deres utvikling av minnearbeid som metode, men også av Karin Widerbergs (1995) måte å tilpasse bruken av minnearbeid på i sine prosjekter, tok jeg tak i mine egne vennskapshistorier. Minnearbeidet ble gjennomført som et sideprosjekt til selve undersøkelsen.

Minnearbeid tar utgangspunkt i nærhet. I følge Widerberg (1995:121) er det snakk om nærhet på flere nivåer. Det er snakk om nærhet i forholdet mellom språk-materialitet, forsker-utforsket og forsker-forskningstema. Gjennom nærheten settes fokus på det vi ikke ser, tatt-for-gitt-kunnskap, det naturlige.

Frigga Haug et al (1999:39) bruker sine erfaringer som basis for kunnskap. De løfter fram skjulte samfunnsstrukturer ved å skrive ned egne erfaringer. Skrivningen skiller seg fra selvbiografisk skriving, fordi historiene ikke presenteres kronologisk. Historiene går inn i hverandre og danner et nettverk av usammenhengende hendelser. De mener at minnearbeid

kan betraktes som en jakt på sin egen ubevisste fortid. Etter hvert som man nøster får man tak i sin egen fortid.

Når Frigga Haug et al (1999) jobber med minnene sine tar de utgangspunkt i en spesifikk situasjon og skriver så konkret og ufordøyd som mulig om den. Alle historiene er skrevet i tredje person, det fører til at ingen sitter med eiendomsretten til historiene. Ingen sitter med *fasiten* på hva som har skjedd. Å skrive i tredje person fremmer i tillegg en abstrakt og upersonlig tenkning. Jo mer detaljrikt og konkret de klare å skrive, desto bedre vil materialet de har å jobbe med i analysen bli. De analyserer de nedskrevne historiene kollektivt. Det åpner for flest mulige tolkninger av fortellingene.

3.2.1 Nedskrivning av minner

Det hadde vært fantastisk å kunne brukt mye tid på å fordype seg i vennskap sammen med andre som brenner for temaet, men denne bruken av minnearbeid går langt utover rammene for en masteroppgave. Det er likevel mulig å benytte seg av elementer fra denne metoden og utvikle den så den kan hjelpe meg med å se hvordan mine erfaringer former mitt syn på vennskap. I sideprosjektet har jeg, alene, skrevet min vennskapshistorie.

Første gangen jeg satte meg ned for å skrive ble jeg overveldet av oppgaven jeg hadde gitt meg selv. Hvor skulle jeg starte? Hvor langt skulle jeg skrive? Hva skal jeg skrive om? Det dukket opp utrolig mange små glimt fra fortiden uten at jeg fikk ordentlig tak på dem. Så til å begynne med skrev jeg en liste over folk jeg har betraktet som mine venner. Jeg ramset opp ulike vennskap jeg har hatt, og vennskap jeg har i dag. Etterpå skrev jeg en liste over ulike hobbyer jeg har hatt, situasjoner der jeg har kommet i kontakt med folk, og hvor denne kontakten har blitt opprettholdt over en lengre periode. Denne oppramsingen fungerte som en igangsetter, og bidro til at jeg overvant en gryende skrivesperre. Etter hvert som jeg skrev på listene dukket det opp situasjoner som jeg knyttet til de ulike personene. Bak hver person begynte det å fylle seg opp med stikkord som beskrev artige situasjoner, tanker og følelser jeg knyttet sammen med den aktuelle personen.

I selve nedskrivningen av historiene har jeg fulgt rådene fra Frigga Haug et al (1999), og skrevet så detaljrikt om de ulike situasjonene jeg har kommet på. Jeg har også omtalt meg selv i tredje person. Dette føltes kunstig i selve skriveprosessen, men var en klar fordel da jeg gikk

tilbake til historiene og analyserte dem. Selv om jeg både har skrevet historiene, er med i historiene og analyserer historiene, oppnådde jeg en viss distanse til fortellingene da jeg leste dem på nytt. Det gikk en del tid mellom selve nedskrivningen og en systematisk gjennomlesning av dem, det bidro også til distanse til det skrevne materialet.

3.2.2 Oppvekst og vanskelige erfaringer

Gjennom arbeidet med egne vennskaps erfaringer ble det tydelig at oppveksten har en sentral plass i min vennskapshistorie. Det er fra barne- og ungdomstiden det dukker opp flest historier. At oppveksten har en så sentral plass er ikke så rart. Barndomsrelasjonene har fulgt meg lengst, og de har påvirket meg over lang tid. Det er også i disse relasjonene følelsesspekteret har vært størst. Disse vennskapene er preget av både latter og gråt, kamp for tilværelsen og felles gleder. Vennskap som jeg har etablert senere i livet er ikke preget av så store følelsesmessige svingninger. De er på en og samme tid preget av både større likhet og større mangfold.

I en forlengelse av oppdagelsen av barndommens sentrale plassering, opplever jeg at jeg er rask til å knytte vennskap sammen med vonde opplevelser. De vonde erfaringene har farget mitt syn på vennskap. Det var tøft å innse at de vonde erfaringene, selv om de er i mindretall, i så stor grad former og bestemmer mitt syn på vennskap i dag. Jeg har også en tendens til å lage ubevisste sammenligninger mellom nye og gamle vennskap. Jeg setter ulike vennskap opp mot hverandre, og vurderer hvilke vennskap som betyr mest for meg.

At jeg har brukt så mye tid på å bearbeide egne erfaringer har hatt en avgjørende rolle for oppgaven som helhet. Ved å være bevisst min egen erfaringsbakgrunn har jeg lagt mine egne meninger om vennskap bak meg. Det gjør meg til en bedre tilrettelegger for samtalen i fokusgruppene, jeg trenger ikke argumentere for at mine opplevelser er korrekte. I stedet kan jeg møte deltakerne med den åpenheten de fortjener, også når deres erfaringer ikke ligner på mine. At deltakernes erfaringer ikke alltid ligner mine er ikke ensbetydende med at de ikke våger å være ærlige ovenfor seg selv og gruppen. Det betyr *ikke* at deres holdninger og erfaringer er en uriktig forherligelse av vennskap. Det kan rett og slett bety at deres erfaringer er *annerledes* enn mine.

3.3 Fokusgrupper

I arbeidet med metoden har jeg hentet mye inspirasjon fra David L. Morgans (1997), og Richard A. Krueger og Mary Anne Caseys (2000) bøker som tar for seg grunnleggende elementer knyttet til fokusgrupper. Disse bøkene danner også rammen for resten av dette metodekapitlet.

Da jeg begynte å lete etter andre undersøkelser som var gjort på vennskap, og konflikter i nære relasjoner, ble jeg overrasket over hvor få undersøkelser jeg fant. Jeg følte derfor at jeg sto på relativt bar bakke da jeg begynte utformingen av en plan for gjennomføringen av oppgaven. Etter å ha orientert meg litt om ulike metodiske muligheter ble jeg fascinert av fokusgrupper. *"Hvis en skal belyse hva- og hvorfor-spørsmål, og utdype i stedet for å generalisere, taler mye for gruppeintervjuing"* (Brandth, 1996:146). Fokusgrupper kan være en bra inngang til nye forskningsfelt. Ved å ta tak i deltakernes tanker om vennskap, og deres positive og negative erfaringer med vennskap, ønsker jeg å få økt forståelse for hva det er som kjennetegner venninnerelasjonen. Målet med denne oppgaven er ikke statistisk generalisering til en populasjon.

Krueger og Casey (2000:4) definerer fokusgrupper som spesielle i henhold til fire faktorer: *hensikt, størrelse, sammensetning og prosedyre*. De mener hensikten med fokusgrupper er å samle informasjon ved å lytte, og derigjennom få bedre forståelse for hva folk tenker og føler. I denne oppgaven tar jeg som sagt utgangspunkt i hvilke tanker og følelser deltakerne har knyttet til vennskap, i tillegg til deres konkrete erfaringer med venninner.

Fordelen med fokusgrupper, framfor individuelle intervjuer, er at det kan være enklere å snakke åpent om et lite diskutert tema som vennskap, et tema som for noen også kan være et ømtålig tema, når vi ser at andre deler våre erfaringer. Krueger og Casey (2000:5) legger vekt på at deltakerne i en fokusgruppe påvirker hverandre ved å følge opp hverandres utsagn og innspill. En gruppe har mulighet til å bli mer enn summen av dets deltakere. Gruppen kan bli en egen enhet.

I fokusgrupper er dataene et resultat av samhandling mellom deltakerne, og de validerer hverandres uttalelser (Brandth, 1996:157). Deltakerne redegjør for sine holdninger ovenfor

alle i gruppen, og alle kan stille spørsmål til det som er sagt. Dette kan hindre at det innsamlede materialet er fullt av klisjeer og halvsannheter. Hvis noen har helt andre erfaringer kommer også det fram ved at de argumenterer i forhold til det andre sier. Deltakerne tvinges til å være tydelig i sine uttalelser, og meningen kommer tydeligere fram enn det som er tilfellet i individuelle intervjuer. I fokusgrupper stilles det også andre spørsmål enn i individuelle intervju, fordi det er flere samtalepartnere – det er flere enn intervjuer som stiller spørsmål. Med fokusgrupper får jeg et rikere materiale å arbeide med senere i dataanalysen.

En annen fordel ved fokusgrupper det er verdt å gå nærmere inn på, med tanke på at temaet kan oppleves som personlig, er av mer etisk karakter. Jette Fog (1998:52-65) skiller mellom samtalen som mål og samtalen som middel. I forskningssammenheng har den gode samtalen karakter som et middel for å finne data. I vitenskapelig forskning bruker vi samtals logikk til å framskaffe informasjon om et på forhånd fastlagt tema. Å inngå i en tosomhetssamtale om vennskap med en informant, vil lett kunne ligne en venninnesamtale. Forskjellen mellom disse to samtaleformene kan bli utydelig. Det kan være lett å glemme at samtalen har kommet i stand for å framskaffe informasjon. I mine fokusgrupper møtes ukjente mennesker for å snakke om et fastlagt tema, det gjør at det er vanskeligere å glemme at samtalen har et bestemt formål.

Jette Fog (1998:53) mener det er i samtals natur å komme i dybden på fenomener, men mener samtidig at det er uheldig hvis samtalen presser fram en åpenhet som ikke er ønskelig. Vennskap er et personlig tema, og noen av erfaringene kan være vanskelig å dele med andre. Jeg har vært veldig klar på at ingen må føle seg presset til å dele mer enn de ønsker. Hvis noen i etterkant av fokusgruppene ønsker å trekke tilbake uttalelser de har kommet med, har de hatt mulighet til det. Når ingen har tatt kontakt med meg i etterkant tar jeg det som et tegn på at grensene mellom privat og personlig har blitt overholdt på en god måte.

3.3.1 Rekruttering av deltakere

Med bakgrunn i medias fokus på unge menneskers vennskap bestemte jeg meg for at det nettopp var unge mennesker jeg ønsket å komme i kontakt med. Frønes og Brusdal (2001:49) mener ungdomstiden er kulturelt bestemt, og at det på grunn av kunnskaps- og utdanningssamfunnet har vokst fram en ny livsfase, de unge voksne. De unge voksne er ikke

ungdommer, men er heller ikke helt voksne. Frønes og Brusdal (2001: 50) slår fast at ung voksen- fasen strekker seg fra tenårene og opp til trettiårsalderen.

Alle deltakerne befinner seg i ung voksen-fasen, og den aldersmessige variasjonen er fra 22 år til 31 år. Alle deltakerne er dessuten jenter. I det jeg avgrenset oppgaven til å handle om unge voksne jenter, la jeg også grunnlaget for å sikre den homogeniteten som Morgan (1997:36) og Krueger og Casey (2000) fremhever at fokusgrupper må ha. Det er snakk om homogenitet i bakgrunnsfaktorer, og ikke like erfaringer og meninger.

Å avgjøre hvem jeg ønsket kontakt med var én ting, det var noe helt annet å få kontakt med mulige deltakere til denne oppgaven. Jeg brukte et utvidet nettverk, bestående av mine egne venner og deres venner for å rekruttere deltakere. Jeg skrev et informasjonsskriv (vedlegg 1) som skisserer hvordan undersøkelsen er utformet, og hvor mye tid deltakerne må regne med å bruke dersom de ønsker å delta. Informasjonsskrivet ble sendt, ved hjelp av e-post, til alle i mitt utvidede nettverk. De ble oppfordret til å undersøke hvorvidt noen av deres venner var interessert i å delta i undersøkelsen og til å distribuere informasjonsskrivet videre til sine venner og deres venner. De som ønsket å delta, ble bedt om å ta direkte kontakt med meg, også via e-post. Totalt var det 19 jenter som var interessert i å delta i undersøkelsen. Disse 19 jentene fikk tilsendt et spørreskjema. Gjennom spørreskjemaet samlet jeg inn informasjon om deltakernes alder og utdanning, oppvekst og flyttemønster.

Denne formen for rekruttering blir kalt snøballmetoden (Thagaard, 1998:54, Ryen, 2002:90). Jeg opplevde det som en tidkrevende rekrutteringsmetode. Det tok lang tid å komme i kontakt med deltakere, både fordi jeg var avhengig av andre for å videresende informasjonsskrivet mitt, og fordi det var de interesserte selv som opprettet kontakten. Da kunne jeg ikke styre tempoet på rekrutteringen selv, men måtte vente til jeg ble kontaktet. Fordelen er imidlertid at ingen kan føle seg tvunget til å delta. Alle som deltar i oppgaven har selv hatt et ønske om å delta. En annen side ved selvrekruttering, er at det kan bidra til at utvalget blir skjevt. Skjevt i den forstand at det består av jenter fra middelklassen som alle tar, eller har tatt, høyere utdanning. Likheten mellom deltakerne kan farge datamaterialet, og svekke muligheten for overføring til andre grupper.

3.3.2 Sammensetning av fokusgruppene

I utgangspunktet hadde jeg tenkt å bruke resultatet fra spørreundersøkelsen til å sette sammen fokusgruppene. Fordi rekrutteringen trakk ut i tid, og jeg ble ivrig etter å komme i gang ble sammensetningen av gruppene i stor grad bestemt av *når* det var mulig å samle deltakerne. Jeg sendte ut tre alternative datoer og tidspunkt, som deltakerne ble bedt om å rangere. Fordi all kontakt med deltakerne forut for fokusgruppen foregikk via e-post tok det lang tid å avtale tidspunkt for gjennomføring av fokusgruppene. Selv om alle hadde daglig tilgang til e-posten sin, noe som gjorde at det var enkelt for meg å distribuere den informasjonen deltakerne trengte, var det et problem at ikke alle sjekket e-posten sin daglig. Det tok derfor lengre tid å avklare når samtalen skulle finne sted enn jeg på forhånd hadde antatt.

Det å samle seks aktive mennesker var vanskelig. Og jeg måtte bruke mye tid på å endre både datoer og tidspunkt. Det kunne jeg kanskje unngått hvis jeg ikke hadde vært så ivrig etter å komme i gang, og jeg hadde foreslått datoer lengre fram i tid, enn det jeg gjorde. Resultatet var at jeg gjennomførte to fokusgrupper med en ukes mellomrom i februar 2005. Den siste gruppen ble holdt på vent, og ble gjennomført i juni 2005. To perioder med datainnsamling var lurt. Før jeg gjennomførte den siste fokusgruppen hadde jeg begynt å analysere de to foregående samtalen. Den tredje fokusgruppen brukte jeg både til å få et bredere datamateriale og til å utdype de tendensene jeg allerede hadde identifisert i det innsamlede materialet.

Å la sammensetningen av fokusgruppene styres av tidspunkt ga ikke bare heldige utslag. I en av gruppene var det til dels sterke bånd mellom deltakerne og dette kan ha påvirket samtalen i gruppen. Å diskutere problematiske sider ved vennskap er vanskelig nok i seg selv, og kan føles enda vanskeligere med venninner tilstede. En deltaker dominerte i gruppen, og påvirket hvilke holdninger de andre var komfortable med å uttrykke. En annen deltaker trakk seg ut av samtalen. Det kan kanskje skyldes at hun stilte seg likegyldig til samtalen. Men, på grunn av at det var deltakerne selv som ønsket å delta i denne undersøkelsen vil jeg anta at alle var interesserte i temaet. Derfor er det mer sannsynlig at hun trakk seg ut av samtalen fordi hun var uenig i det som ble sagt. Hun valgte å trekke seg ut av diskusjonen heller enn å gå på akkord med sine holdninger.

Sammensetningen i de to andre fokusgruppene var mer vellykket, og bidro til at samtalen fløt godt. Her var det ingen som dominerte, og heller ingen som meldte seg ut. Den største forskjellen mellom gruppene ligger i *følelsene* jeg satt igjen med etter endt samtale. Følelsene varierte fra frustrasjon til hoppende glede. Det som er godt å ta med seg videre er at følelsene knyttet til samtalene bare ble bedre og bedre. Når jeg konsekvent sier følelsene, skyldes det at selv om det umiddelbare inntrykket av fokusgruppen kunne være dårlig, så produserte alle fokusgruppene et rikt og mangfoldig materiale.

3.3.3 Tre fokusgrupper

Jeg gjennomførte som sagt tre fokusgrupper. At det ble tre grupper, har sammenheng med de ressursene jeg hadde tilgjengelig. Ettersom jeg brukte lang tid på å rekruttere deltakere, følte jeg at tiden bare ble borte hvis jeg skulle vente til flere informanter meldte sin interesse, og jeg kunne gjennomføre flere samtaler. Jeg opplevde dessuten at det var stort samsvar mellom diskusjonene i de ulike gruppene, det var de samme forholdene som ble belyst i alle samtalene. Det bidrar til å øke troverdigheten i materialet. Og jeg føler meg ganske trygg på at det ikke ville ha kommet fram mye ny informasjon hvis jeg gjennomførte en gruppe til.

Jeg hadde bestemt at hver gruppe skulle bestå av fem jenter, men fordi det var en så tidkrevende prosess å finne deltakere fulgte jeg ikke Morgans (1997:42-43) råd om å overrekruttere for å sikre antall deltakere. På gruppe to var det en deltaker som ikke dukket opp og på gruppe tre manglet vi to deltakere. Gruppene mine besto av henholdsvis fem, fire og tre deltakere. Hvorfor deltakerne ikke dukket opp er det vanskelig å spekulere i, kanskje ønsket de ikke lenger å delta i samtalen – kanskje skyldtes det uforutsette hendelser. Uansett opplevde jeg ikke de manglende deltakerne som et problem for interaksjonen i gruppene. Men små grupper er selvfølgelig ekstra utsatt når deltakere ikke kommer.

Størrelsen på gruppene førte til at alle deltakerne fikk mulighet til både å utdype sine erfaringer og meninger, samtidig var det nok med tid til at de kunne lytte til det de andre hadde å si, for så å følge opp gjennom nye innspill. En annen fordel med små grupper er at det er enklere å samle fem personer et bestemt sted til en bestemt tid, enn det er å samle åtte deltakere på samme tid og sted.

I valg av *sted* tok jeg hensyn til at vi var seks stykker som skulle samles. For det første måtte det være plass til alle. For det andre måtte det være et sted der vi fikk sitte i ro. Valget falt på et grupperom på Blindern. Det var ikke alle deltakerne som hadde kjennskap til Blindern, så for å hindre at deltakere gikk seg bort i høyblokkjungelen møttes vi utenfor SV-fakultetet, og gikk i samlet flokk til grupperommet. Grupperommet hadde jeg på forhånd forsøkt å gjøre så ”hjemmekoselig” som mulig, og satt fram te, kaffe og sjokolade. Tanken bak den enkle serveringen og sittemønsteret var at deltakerne skulle føle seg mer komfortable i en uvant situasjon. Bordene var satt sammen slik at alle kunne ha øyekontakt med hverandre.

I tillegg til ”kosen”, var også alt det praktiske på plass før deltakerne kom. Jeg hadde koblet opp opptaksutstyret, og sjekket av det fungerte som det skulle. Det hadde vært umulig for meg å konsentrere meg om den løpende samtalen i gruppene hvis jeg ikke hadde vært sikker på at materialet ble tatt opp, og lagret, så jeg i ettertid uforstyrret kunne lytte til det som ble sagt. Samtalene ble tatt opp ved hjelp av en iTalk⁹. Dette ble på forhånd avklart og godkjent av deltakerne. Fordelen med iTalk, framfor for eksempel en diktafon, er blant annet at jeg slapp forstyrrende avbrudd med fulle kassetter som måtte byttes midt i samtalen. På en iTalk blir lyden lagret direkte på en harddisk med stor kapasitet. Lydkvaliteten på opptakene er dessuten veldig bra, og det er lett å høre både hva som blir sagt, og hvem det er som snakker. I tillegg til opptakene forsøkte jeg å ta en del notater underveis i samtalen, blant annet av utsagn jeg bet meg merke i eller hvis det var kommentarer jeg ønsket å belyse ytterligere.

Etter hver gruppe, satte jeg meg ned og fikk skrevet ned de umiddelbare tankene mine om hvordan samtalen gikk. Jeg noterte hvordan samtalen fløt, hvordan jeg syntes gruppen fungerte, og tanker eller ideer som ble vekket til live etter at samtalen var avsluttet. Disse notatene har hjulpet meg å huske hva det var jeg opprinnelig tenkte. De har vært til god hjelp med å holde materialet ferskt.

Samtalene hadde en varighet på godt og vel halvannen time. Det var tilstrekkelig både med hensyn til informasjonen som ble produsert, men også med tanke på hvor lenge deltakerne kunne holde fokus. Vi avsluttet fokusgruppene med en kort oppsummering av samtalen, hvor alle fikk mulighet til å komme med kommentarer. Jeg brukte også sjansen, når alle var samlet,

---

⁹ En iTalk fungerer som en mikrofon, og kan derfor brukes til å opp lyd. En iTalk må festes til en iPod, som er en harddiskbasert mp3-spiller hvor lyden lagres. Det finnes iPods i flere utgaver, og lagringskapasitet varierer fra 1-80 Gb. Etter opptak kan lydfilen overføres til andre medier, for eksempel til en PC.

til å undersøke om de var interessert i å høre hvordan det gikk med oppgaven, noe alle viste stor interesse for, selv om de ikke følte behov for å lese oppgaven i sin helhet.

3.4 Intervjuguiden – den gode hjelper

Innimellom virket det som om samtalen bare fløt av gårde. I selve definisjonen av fokusgrupper, ligger jo forventningen om en samtale som er, nettopp, fokusert. Morgan (1997:48) mener en tilretteleggers oppgave er å være fødselshjelper for andres diskusjon. Jeg har støttet meg til intervjuguiden (vedlegg 2) for å legge forholdene til rette for en fruktbar diskusjon mellom deltakerne. Intervjuguiden har ikke fungert som en tvangstrøye, men har kanalisert diskusjonen i den retningen som var ønskelig for min oppgave. Intervjuguiden sikret at alle tre gruppene var innom de temaene jeg ønsket å belyse:

- Vennskapsidealet: Hva legger deltakerne i begrepet og hvordan blir de selv påvirket?
- Barndomsvenninner, nye venninner, mannlige venner – Hvilke venninner har de?
- Hva er forskjellen på venninner og bekjente? Hva er vennskap?
- Hvilke forventninger har de til venninner?
- Hva kan være vanskelig i vennskap? Hvordan håndteres problemer?
- Har de opplevd å miste venninner, hvordan har det skjedd?

Det er ulike måter å bygge opp en intervjuguide på. Den kan bestå av på forhånd klarlagte spørsmål, eller den kan skissere hvilke tema samtalen skal innom. Min intervjuguide har vært en temaguide, der hovedtrekkene for samtalen har vært skissert. Dette gir rom både for utdypninger der det har vært nødvendig, og høyere tempo når mindre sentrale elementer i forhold til oppgaven har stått i fokus.

Rekkefølgen på temaene, og hvordan temaene introduseres har stor betydning for hvordan samtalen forløper. Det er viktig å ikke gå direkte til sakens kjerne med en gang, men la alle deltakerne komme i tale gjennom oppvarmingsspørsmål, ”ice-breakers” (Morgan, 1997:49). Morgan (1997) mener åpningsspørsmålene, ”the ice-breakers”, setter hele stemningen i gruppa. For å få en god stemning i gruppa lønner det seg å begynne samtalen med spørsmål alle deltakerne kan svare på. Det første spørsmålet jeg stilte var hva deltakerne legger i venninnebegrepet. Det er ikke nødvendigvis et lett spørsmål å gi et klart og entydig svar på

hva en venninne er, derfor bygde deltakerne videre på det den første personen i gruppen sa og på den måten var diskusjonen i gang allerede fra første spørsmål. Den dynamikken som oppsto i fokusgruppene demonstrerte fordelene med bruk av fokusgrupper sammenlignet med individuelle intervju.

Det som var mest spennende med åpningen av samtalen var å se hvor deltakerne begynte når de sto relativt fritt til å definere vennskap: Hva tenker de på når temaet er vennskap? Flere av deltakerne gikk tilbake på sine egne utsagn i forsøket på å forklare hva de legger i begrepet venninne. Alle hadde en klar formening om hva venninner *ikke* var, og *hvem* som var deres venninner. Det å snakke om fenomenet vennskap var imidlertid vanskelig. Å åpne bredt, med stor frihet for deltakerne, ga deltakerne rom til å prøve seg mot de andre deltakerne, og opparbeide seg en nødvendig trygghet i gruppa.

Intervjuguiden ga samtalen struktur. Det er vanlig å skille mellom strukturerte og mindre strukturerte fokusgrupper, avhengig av hvor mye som er fastlagt på forhånd. Min intervjuguide, som skisserer temaene for samtalen, har lagt seg mellom strukturerte og mindre strukturerte fokusgrupper, et kompromiss mellom de to retningene, også kalt "the funnel"-strategy (Morgan, 1997:41). Her låner jeg det beste fra to verdener, og starter diskusjonen med åpne spørsmål, der deltakerne i stor grad står fritt til å føre diskusjonen mot det de er mest opptatt av. Etter hvert blir spørsmålene mer spesifikke, og jeg kommer inn og styrer diskusjonen i den retningen jeg ønsker. Det ga meg en mulighet til å se om svarene endret seg underveis i dialogen. I de tilfellene spørsmålene mine ble for lange var det vanskelig for deltakerne å vite hva det var de egentlig skulle svare på, jeg forsøkte derfor å være tydelig når jeg henvendte meg til deltakerne, og jeg stilte enkle og åpne spørsmål.

Jeg forandret intervjuguiden kontinuerlig, trakk fra og la til nye spørsmål. De største forandringene ble gjort etter den første fokusgruppen. Da gikk jeg grundig gjennom intervjuguiden, og vurderte hva som hadde fungert og hva jeg med fordel kunne forandre. Jeg kunne gjennomført en forsøksgruppe for å teste ut intervjuguiden min, men tid og ressurser gjorde at det var lite aktuelt å "bruke opp" en hel gruppe kun med det som mål å tilpasse intervjuguiden.

3.5 Koding og analyse

I etterkant av fokusgruppene transkriberte jeg lydopptakene fra samtalene. Jeg skrev ned alt som ble sagt, ord for ord. I tillegg fortsatte jeg å notere ned tanker jeg fikk underveis i prosessen. Jeg begynte derfor å analysere materialet mens jeg skrev, og det gjorde denne ”transportetappen” mer spennende.

Å sitte foran det ferdig transkriberte datamaterialet var absurd. Foran meg på skrivebordet lå det i underkant av 100 maskinskrevne A4-sider, og det ble klart at her måtte jeg ha en plan før jeg begynte arbeidet med å sortere og systematisere. Det første jeg gjorde var å lese gjennom materialet, og ta notater underveis. Denne første gjennomlesingen gjorde at mengden data ikke lenger var så fryktinngytende. Samtidig ble jeg bedre kjent med materialet. Det finnes forskjellige måter å kode et datamateriale på. Jeg valgte å fysisk merke alle utsagn som kunne knyttes til ulike kategorier. Hver kategori fikk sin farge før jeg gikk løs på materialet med markeringspinner. Materialet ble etter hvert fargerikt, og for å få samlet alle utsagn som tilhørte en kategori gikk jeg løs på materialet med saks. Jeg klippet utsagnene ut fra den opprinnelige samtalen, og markerte hvilken gruppe sitatene opprinnelig stammet fra med tall tilsvarende gruppenummeret. Krueger og Casey (2000:132-137) kaller denne metoden ”Long-Table Approach”, og ikke uten grunn. For å få den nødvendige oversikten spredte jeg de fargelagte sitatene utover både skrivebord, og gulv. Det tar plass, men samtidig fikk jeg et veldig konkret og håndfast forhold til materialet mitt.

Grovsorteringen resulterte i fem kategorier:

- Generelt om vennskap
- Ulike vennsksapsrelasjoner
- Involvering og samtale
- Mulige problemer og problemhåndtering
- Tap av venninner

Anne Ryen (2002:145) påpeker at det er vanskelig å skille mellom de ulike delene i et kvalitativt forskningsopplegg. Hun mener det ikke er mulig å snakke om atskilte deler og sammenligner i stedet analysen av intervjudata med en runddans. Jeg deler denne oppfatningen av arbeidet. Under og etter hver fokusgruppe begynte jeg arbeidet med å sortere.

Det var umulig å ikke begynne å tenke ferdig produkt, og veien videre, allerede underveis i innsamlings- og sorteringsfasen. I følge Ryen (2002:145) handler det om å redusere datamengden gjennom systematisk analyse.

Krueger og Casey (2000:136) mener det er flere faktorer vi må forholde oss til i en dataanalyse: Vi må vurdere *hvor ofte* noe blir sagt, uten at det nødvendigvis betyr at ting som blir nevnt ofte er viktig. Vi kan legge større vekt på *følelsesladde og spesifikke utsagn*. Til slutt må vi forholde oss til *hvor mange ulike personer* som uttrykker det samme.

Selv om jeg har datamateriale fra tre ulike innsamlingsmetoder bygger analysen kun på materiale fra fokusgruppene. At jeg kun bruker fokusgruppene som basis for analysen skyldes at målsetningen med minnearbeidet og spørreskjemaet ikke var å samle inn data. Målet med minnearbeidet var å øke bevisstheten rundt min egen rolle i denne oppgaven. Spørreskjemaet ble først og fremst sendt ut for å samle inn bakgrunnsinformasjon om deltakerne. Analysen av datamaterialet mitt har foregått i samspill mellom teori og empiri. Jeg har hatt teorier om vennskap og konflikter i bunnen når jeg har analysert materialet. I presentasjonen av materialet har jeg lagt meg på en empirinær linje og bruker aktivt utdrag fra samtalene og enkeltstående sitater fra deltakerne. For å tydeliggjøre forskjellen på sitatene varierer jeg plasseringen av navnet til den som snakker. Dersom det er et enkeltsitat vil navnet til deltakeren enten være bakt inn i oppgaveteksten, eller stå bak sitatet. Dersom sitatet er fra en meningsutveksling mellom flere deltakere, vil navnet deres stå foran sitatet. Ved å bruke disse sitatene blir materialet mer levende, samtidig som det illustrerer båndene mellom empiri og teori.

3.6 Datas overførbarhet

Overførbarhet handler, i følge Thagaard (1998:170) generelt om at den forståelsen som utvikles innenfor rammen av et enkelt prosjekt kan være relevant i andre situasjoner. Kan for eksempel undersøkelsen bidra til mer teoretisk forståelse av fenomenet vennskap? Målet med denne undersøkelsen er å skape forståelse for hvordan venninner gjør vennskap. Fordi dette er et relativt nytt forskningsfelt, samt at det ikke finnes en avklart definisjon av vennskapsbegrepet (Bliezsner og Adams, 1992) bygger ikke undersøkelsen min videre på

andre undersøkelser. Jeg søker ny kunnskap, og fokusgrupper er godt egnet til å fremskaffe ny kunnskap.

Med utgangspunkt i denne undersøkelsen kan jeg uttale meg om hvilke tanker og erfaringer *deltakerne* har i forbindelse med vennskap. Materialet mitt er sterkt knyttet til deltakerne og deres bakgrunn. Teorier om vennskap legger sterk vekt på at vennskap er en valgt relasjon, preget av balanse og gjensidighet. Dette er elementer som også mine deltakere vektlegger når de snakker om vennskap. En teoretiker jeg i særlig grad har blitt inspirert av i denne undersøkelsen er Carly E. Rusbult. Men fordi hun baserer seg på andre forskningsdesign enn meg, har jeg ikke forsøkt å overføre hennes handlingsmodell på mitt materiale. Det er *strukturen* i hennes handlingsmodell som har inspirert meg, og som danner bakteppet for min forståelse av deltakernes opprettholdelse og avslutning av vennskap. Når materialet mitt har samme tendenser som andre studier og teorier, er det er med på å styrke overførbarheten ved min undersøkelse.

Et annet kriterium på tolkningens overføringsverdi er i følge Thagaard (1998: 186) knyttet til gjenkjennelse. Finner funnene mine gjenklang hos andre for eksempel lesere av denne oppgaven? Kan oppgaven bidra til å gi en dypere forståelse av leserens egne vennskapserfaringer?

3.7 Etske hensyn

Etikk har alltid forrang. Widerberg (2001:165) mener at god etikk er avgjørende for god kvalitet, og mener at etiske hensyn bør løpe som en rød tråd gjennom hele forskningsprosessen. Jeg har vært åpen ovenfor deltakerne om hva de har sagt ja til å delta i. Det er deltakerne som har tatt kontakt med meg, og de har hatt mulighet til å trekke seg underveis. De har også hatt mulighet til å gå tilbake på utsagn de ikke er komfortable med å ha kommet med i fokusgruppene. Det er ingen som har uttrykt ubehag eller misnøye med verken temaet eller gjennomføringen av undersøkelsen. Tvert imot har jeg bare fått positive tilbakemeldinger fra engasjerte og spente deltakere. De lurer på hvordan det går, og alle ønsker tilbakemeldinger fra det ferdige produktet. At deltakerne ønsker en oppfølging, i form av en tilbakemelding, virker skjerpene på meg, og jeg har lagt stor vekt på å være tro mot materialet.

I etterkant av gruppesamtalene har jeg blitt kjent med, og opprettholdt kontakten med to av deltakerne. I begynnelsen syntes jeg det var litt rart, og det gjorde antakeligvis de også, men når vi nå har blitt bedre kjent tenker jeg ikke på de nye bekjentskapene som deltakere i prosjektet. De synes det har vært spennende å ha vært med, og lurer på hvordan arbeidet går. At vi ble kjent først etter samtalene gjør at gruppesamtalene ikke ble påvirket av vår relasjon, og har trolig mindre å si for materialet enn om jeg hadde tatt med venninner i gruppene. Å bli kjent i etterkant av samtalene kan likevel påvirke måten jeg leser personene inn i materialet under analysen. Jeg har vært bevisst dette problemet, og forsøkt å forholde meg likt til alle deltakerne, bekjent eller ikke bekjent.

Det er viktig at deltakerne føler seg trygg på at det de sier under samtalene i gruppene ikke skal kunne knyttes direkte til dem på et senere tidspunkt. I analysen har alle deltakerne fått nye navn. Å anonymisere deltakerne gjorde det også lettere å distansere seg fra deltakernes virkelige identitet. Anonymiseringen gjorde det lettere å forholde seg direkte til det foreliggende materialet.

4 Hva er en venninne?

I dette kapitlet vil jeg rette fokus mot det først underspørsmålet i denne oppgaven, hva er en venninne? Jeg vil gå nærere inn på deltakernes forståelse av venninnebegrepet, og se på deres vennskaps erfaringer. Hva er det som kjennetegner deltakernes venninner? Er det mulig å lage en liste over kvaliteter en venninne må ha, eller varierer det fra vennskap til vennskap, fra venninne til venninne? Venninnesamtalen er viktig for deltakerne. Deltakerne snakker mye med venninnene sine, men de snakker ikke på samme måte med alle sammen. Ved å se på samtalen blir det tydelig at deltakerne har forskjellige venninner.

4.1 Blir deltakerne styrt av en "hemmelig" venninnekodeks?

Alle tre fokusgruppene tar utgangspunkt i det samme spørsmålet: Hva er en venninne? Det viser seg at det er et spørsmål deltakerne synes det er vanskelig å svare på.

"Hva er en venn? Ja, hva skal jeg si? Venn er jo et begrep som de fleste har en oppfatning av hva betyr. Jeg har en oppfatning inne i hodet mitt av hva jeg mener en venn er, men det er vanskelig å formidle det med ord. Jeg blir litt skremt når jeg skal svare på spørsmål jeg trodde jeg hadde klare oppfatninger om allerede, men det har jeg altså ikke. Jeg må gå flere runder med meg selv og tenke gjennom hva jeg egentlig mener en venn er" (Grete).

Grete sier at hun blir forskrekka i det hun innser at hun ikke kan beskrive hva hun legger i begrepet "en venninne". Selv om hun har en slags formening, inne i hodet, greier hun ikke å sette ord på denne formeningen. Grete er ikke alene om å ha problem med å forklare begrepet venninne, Kathrine deler Gretes problem: *"Det slo meg at jeg burde ha gjort meg opp en mening om dette her [hva en venninne er], fordi det er en veldig stor del av livet mitt. Men det er ikke sånn som du sitter og grubler på heller."* Alle deltakerne synes det er vanskelig å beskrive hva en venninne er. I tillegg, er alle like overrasket over at det er så vanskelig å gi en dekkende beskrivelse av begrepet venninne. Den overraskelsen Kathrine gir uttrykk for, skiller seg imidlertid fra de andre deltakernes fordi den forvandles til selvkritikk. Fordi vennskap er så viktig for henne, mener hun selv, at hun burde ha tenkt grundigere gjennom hva hun mener det er som kjennetegner en venninne.

Ingen av deltakerne har et uttalt forhold til hva en venninne, eller et vennskap er. Alle deltakerne har venninner, men det er ingen av dem som snakker med venninnene sine om det vennskapet de deler, noe disse sitatene viser.

”Man kan si at det er så hyggelig at vi kan sitte her, og si litt om hvor hyggelig man har det. Men man sitter vel kanskje ikke og diskuterer vennskap i den forstand” (Helene).

”Det er noe med det at å definere vennskapet åpenlyst med den andre personen er ganske vanskelig” (Marte).

For deltakerne er det ikke vanlig å snakke åpent om vennskap. Det er bare en av deltakerne som har forsøkt å snakke om en konkret vennsapsrelasjon med en venninne. Men de snakket heller ikke om *sitt* vennskap.

”Vi kan snakke om hvordan ting forandrer seg i vennegjengen. Hvordan dynamikken kan være der, at jeg fremdeles har tettere bånd til noen av dem, mens hun føler det annerledes. Men vårt vennskap tror jeg ikke vi snakker direkte om. Det hadde kanskje vært smart, særlig hvis det ikke går så bra”(Hilde).

Hilde og hennes venninne kartlegger hvem de har et nært forhold til, og hvem de har et mindre nært forhold til, og hvordan disse forholdene endrer seg. De diskuterer også hvordan de blir påvirket av endringene i vennegjengen. En diskusjon om dynamikken i en *vennegjeng* er det eneste eksemplet i mitt materiale hvor en deltaker snakker med en venninne, om vennskap. Er det fordi det er vanskelig å snakke om vennskap? Er det enklere å snakke generelt om en vennegjeng enn om en egen venninnerelasjon? Eller er det mulig å se denne samtalen som en diskusjon om hvilke krav de har til hverandre og eget vennskap? Når Hilde og hennes venninne vurderer de andre forteller de kanskje indirekte om hva de ønsker av hverandre.

At det bare er en diskusjon om vennskap i materialet skaper et inntrykk av at det ikke er rom for denne type diskusjoner. Deltakerne forholder seg til vennskap som noe de enten har, eller ikke har. Bell (1981:18) hevder at vennskap, etter at det er etablert, oppleves som ”naturlig”. Kanskje forholder ikke deltakerne seg aktivt til vennskap fordi de opplever sine egne vennskap som ”naturlige”? Det som er ”naturlig” vurderer de ikke.

”Med venner er det så utrolig mye færre regler for hvordan ting skal fungere. Det finnes jo ekstremt mange regler for hvordan man skal være kjærest. Det finnes ingen sånne regler i forhold til venner, og når man bryter den ene litt hemmelige kodeksen

og sier noe som er skikkelig kjipt, i det man har tatt det opp, så har man på en måte skapt en avstand som man kanskje aldri kommer til å klare å fylle” (Marte).

Marte er opptatt av hva det er rom for i vennskap. Grensene for hva hun kan, og ikke kan, si i et vennskap kan være vanskelig. Blant annet fordi hun ikke kan støtte seg til regler for hvordan vennskap skal være. Samtidig bidrar mangelen på formelle regler til at deltakerne står fritt til å forme sine egne vennskap. Helge Svare (2004:141) antar at ubalanse i nære relasjoner er en subjektiv opplevelse. En videreføring av hans antagelse innebærer at vennskap, generelt, er en subjektiv opplevelse. Dermed kan nære venninner ha ulik opplevelse av det vennskapet de deler. Å definere et vennskap kan kanskje oppleves som om man tildeler andre en virkelighetsoppfatning det ikke er sikkert at de deler. Å definere et vennskap kan kanskje bidra til at det oppleves stabilt. Da mister man kanskje følelsen av frivillighet (Bell, 1981:11, Duck, 1991:7, Canary, Cupach og Messman, 1995:79, Feld og Carter, 1998:136, Pahl, 2000:14) og valg (Bell, 1981:12, O’Connor, 1998:119, Pahl, 2000:13) som kjennetegner vennskap?

Marte argumenterer for at det finnes en hemmelig kodeks som påvirker hennes forståelse av vennskap. Det ser ut som også de andre deltakerne deler hennes oppfatning av at det er *noe* som påvirker hva det er som er mulig og ikke innenfor et vennskap. For selv om Marte er den eneste som begrepsfester denne følelsen, snakker også de andre deltakerne om det de føler er en ramme for vennskap: ”*Det er jo noe som bare ligger der. En felles forståelse eller noe*” (Tonje). Tonje klarer ikke riktig å forklare *hva* hun mener det er som påvirker henne. Men hun blir påvirket av *noe*. Fordi hun kaller det en *felles* forståelse er det mulig å tilegne henne en opplevelse av at dette *noe*, er en forståelse som hun deler med andre. Kanskje anser hun det til og med som en allmenngyldig vennskapsforståelse?

Det virker som om deltakerne deler en forståelse av vennskap. I stedet for å kalle det en felles forståelse eller en hemmelig venninnekodeks, er det mulig å hevde at deltakernes forståelse av vennskap er normstyrt. Deltakerne har en sterk opplevelse av hva som er den ”normale” måten å gjøre vennskap på. Det er mulig å se for seg at en sterk norm nesten kan erstatte formelle regler for hvordan man skal gjøre vennskap. ”Venninnenormen” gir deltakerne en ”oppskrift” for hvordan de kan lykkes med sine vennskap. Den påvirker hvilke krav de har til sine venninner, og seg selv, i vennskap. ”Venninnenormen” virker inn på forståelsen deres av vennskap, og dermed også hvordan de håndterer problemer i vennskap, det vil jeg gå nærmere inn på i neste kapittel. Dersom det eksisterer noe utenfor det konkrete vennskapet som virker

inn på deltakernes opplevelse av vennskap, kan det også være med på å forklare hvorfor ingen av deltakerne kan gi et klart svar på hva en venninne er.

4.1.1 Vennskap en balansert relasjon

Et element som går igjen når deltakerne snakker om vennskap, er gjensidighet. Gang på gang blir det understreket at vennskap må være en balansert relasjon.

Helene: ”Man finner ut av det [hvilket vennskap man har] litt etter hvert.”

Tonje: ”Det bare ligger der på en eller annen måte.”

Det Helene og Tonje sier her, om vennskap, er representativt for den holdningen som dominerer i mitt datamateriale. Deltakerne tar, stor sett, tiden til hjelp for å avgjøre hvilken type vennsapsrelasjon de har til sine venninner. En annen representant for dette synet er Mona: ”*Vi har aldri prata om det. Det [vennskapet] blir tatt som en selvfølge.*” At deltakerne legger så stor vekt på gjensidighet kan kanskje bidra til at de ikke behøver å avklare hvilken relasjon de har til venninnene sine. Som Hilde sier:

”Det er litt underforstått. Hvis det er like mange tekstmeldinger som blir sendt fra begge sider, like jevnlig, så er det ok på en måte. Man har på en måte et ganske jevnbyrdig forhold. Det er ganske balansert. Men hvis det går fra den ene siden hele tiden, så burde den personen... i alle fall gjøre det litt sjeldnere.”

Hilde fanger her mye av essensen i deltakernes egen forståelse av vennskap. Vennskap er underforstått, i den forstand at deltakerne ikke føler noe behov for å snakke om vennskap. Men selv om de ikke snakker om vennskapet med venninnene sine *vet* de hvilken relasjon de deler med hverandre, mye på grunn av at vennskap er jevnbyrdig og balansert. Alberoni (1986:106), Lundgren (1995:110, 146) og Allan (1998:77) trekker fram balanse og gjensidighet som sentrale elementer i vennskap. Det er elementer som blant annet kan sikre at vennskap består av likeverdige parter. Når deltakerne snakker om balanse, er det i forhold til hvor mye de gir og mottar i et vennskap. Det de gir, i nære relasjoner, er personlig informasjon, deltakerne forteller om seg selv. Da kan det oppstå en form for maktbalanse, som jeg kommer nærmere inn på i avsnitt 4.3.2. Men det kan også være snakk om hvem sin tur det er til å arrangere hyttetur eller invitere til middag. Det er mulig å betrakte vennskap som et bytteforhold, og så lenge deltakerne *føler* at de mottar like mye som de gir, tenker de ikke over vennskapet. Mellom nære venninner kan deltakerne godta at det er ubalanse i perioder, for det vil jevne seg ut over tid. Og når jeg legger vekt på føler, er det fordi de ikke

fører noen oversikt over hvem som gir og får i et vennskap. Det er først når vennskapet oppleves som ubalansert at de får en mer bevisst holdning til vennskapet (jif kapittel 5).

Selv om de ikke snakker om vennskap er deltakerne aldri usikre på hvilket vennskap de har til de ulike venninnene sine: *”Jeg har aldri vært usikker på om jeg skal kalle noen en venninne eller ikke”* (Oda). Derfor oppleves det kanskje som unødvendig å sette seg ned sammen med venninner for å definere vennskapet de har sammen? Som jeg ser nærmere på i avsnitt 4.3.4 har de ikke problemer med å skille mellom nære og mindre nære vennskap. Kanskje er det også mulig å forstå deltakernes manglende begrepsfesting av vennskap i lys av Lundgrens (1995:101) og Pahls (2000:82) antagelser om at vennskap er en pågående prosess? Dersom vennskap er en prosess betyr det at vennskap ikke er en fast, men en foranderlig størrelse. Hvis vennskap varierer i nærhet og involvering kan det også være vanskelig å definere det.

4.1.2 Ubalanserte vennskap, søppelbøtter og hobbypsykologer

Alle deltakerne legger vekt på at vennskap skal være gjensidig. Det er nesten et krav: *”Det må være en gjensidighet der. At det ikke er en som hele tiden kommer til deg med sine problemer, men ikke hører på deg. Da går du jo lei til slutt”* (Tonje). Dersom deltakerne opplever at et vennskap bryter med kravene de har om balanse og gjensidighet blir de mer oppmerksomme på relasjonen og kan begynne å stille spørsmål ved den. I et vennskap må begge venninnene ha samme mulighet til, og ønske om, å fortelle om seg selv, sin hverdag og sine følelser. Men i tråd med Svares (2004:141) antagelse om at ubalanse er en subjektiv opplevelse, varierer det hva deltakerne opplever som ubalanse.

”Jeg har en venninne som sliter veldig på jobb og har stort behov for å snakke om det. Det går en del på det, at hun får snakket litt og fått ut frustrasjonene sine om jobb til meg. Jeg tåler ganske mye, men selvfølgelig kommer kanskje en gang – det skal mye til før det skjer, men man må få si noe selv også. Fordi om det kanskje ikke er noe problem man er nødt til å snakke om, men bare det å fortelle hva jeg har gjort i dag som var artig. Det er jo også viktig” (Helene).

Når Helene og venninnen møtes snakker de om venninnens problemer. Helene aksepterer at venninnen har problemer. Men samtidig gir venninnen så mye av seg selv at det ikke blir tid til at Helene kan snakke om det hun er opptatt av. Spørsmålet her er imidlertid om venninnen til Helene *gir* mye. Kanskje handler det mer om hva hun *krever* av Helene? Hun *krever* at Helene lytter på det hun sier, og kanskje gir henne råd. Hun *krever* at Helene engasjerer seg i livet hennes. Helene gir uttrykk for at dette ikke er en optimal situasjon i et vennskap. Og at

hun har et metningspunkt i forhold til hvor lenge hun kan akseptere at vennskapet er preget av venninnens problemer. Oda er enda tydeligere på dette punktet:

”Jeg mener at hvis de negative problemene dominerer for lenge, så kan det bli for slitsomt. Og det kan kanskje ende med at vennskapet går over av den grunn. Hvis det er noen som har det så vanskelig så kan du ikke være hobbypsykolog i for lang tid av gangen. Vennskapet kan gå fløyten fordi det er en for vanskelig situasjon.”

Selv om venninner støtter hverandre, er det en grense mellom det å dele problemene sine med en venninne og det å ”bruke” venninnene sine. Det er en uklar grense fordi det kan være både situasjonsbetinget og personavhengig. Og på samme måte som vennskap, er ikke gjensidighet noe deltakerne snakker om. Det er noe de ”føler”. Dersom man krysser grensen, og deler for mye, kan det true vennskapet. En av deltakerne beskriver hvordan hun gang på gang lar seg fange i venniners negative syn på verden. Og hun har laget følgende teori om hva som kan skje i slike vennskap:

”Jeg har en liten teori om sorte hull. Hvor noen kommer til deg bare for å få hjelp, ikke for å få en venn, men mer eller mindre for å ha en psykolog eller en annen støtte. De bruker de siste ti minuttene av dagen på å suge all energien ut av deg. Du kan gå hjem og sove tungt og ha mareritt om alt. Alle som kommer i nærheten av dette sorte hullet blir liksom bare sugd ned i hvor forferdelig det er” (Marte).

Marte bruker humor når hun beskriver vennskap som begynner å ligne forholdet mellom en lege og en pasient. Det er flere av deltakerne som trekker en sammenligning mellom rollen de føler at de blir tildelt i denne typen vennskap og rollen som psykolog, ”hobbypsykolog”. Denne redefineringen av relasjonen, fra vennskap til et lege og pasient-forhold, viser hvordan strukturen i vennskapet forandrer seg. Et godt vennskap består av likeverdige parter. Ubalanse kan skape et maktforhold. Det er *en* venninne som definerer vennskapet gjennom at hun avgjør hva de skal snakke om. Deltakerne reagerer på denne typen selvutlevering. Samtidig er humoren fremtredende når de redefinerer vennskapet og latteren sitter løst når deltakerne snakker om sin egen rolle som hobbypsykolog. Ler de fordi det er uvant å kritisere venninner? Humoren kan samtidig være med på å ufarliggjøre det som er vanskelig i vennskap. Ved å bruke humor kan deltakerne få sagt det de mener, men på en måte som oppleves lite konfronterende.

Martes teori blir ikke bare møtt med latter. De andre på fokusgruppen nikker også gjenkjennende til det hun sier. Det er et problem dersom venninner går utover rammene for vennskap på denne måten.

Oda: ”Jeg har folk som bare buser ut med opplevelser og personlige følelser, men som jeg absolutt ikke kaller venner. De har et veldig fokus på seg selv.”

Kathrine: ”Det er ikke gjensidighet da. Du føler ikke det er naturlig å åpne deg på samme måten? Søppelkasse?”

Oda: ”Nei, jeg skulle til å si det.”

Kathrine: ”Skjønner hva du sier, er med på den.”

Hilde: ”Jeg synes det er litt interessant det du sier her om folk som gir veldig mye, uten å ta så mye igjen. Det kan også være problematisk andre veien, at noen ikke deler ting om seg selv.”

Kathrine begynner å tenke på søppelkasser når hun hører hvordan Oda beskriver venninner som lesser sine problemer over på henne. Deltakerne opplever den ubalansen som kan oppstå i vennskap, ved at noen gir mer enn den andre, som vanskelig. Selv om deltakerne beskriver flest problemer med venninner som *gir for mye* opplever de det også som et problem dersom venninner *gir for lite* av seg selv. Dette har Hilde har fått erfare:

”Jeg opplevde, etter at jeg ble sammen med kjæresten min, så har jeg kanskje lagt mer at problemene mine over på han. For når jeg først møter venninner så ønsker jeg at det skal være så hyggelig og positivt og sanne ting. Og da har jeg fått tilbakemeldinger fra venninner at de savner det at jeg ikke deler det negative og kjedelige også. Det gjør at de føler at jeg trekker meg unna.”

Hildes venninner følte at hun trakk seg unna dem når de ikke ble like involvert i livet hennes. Når de ble holdt utenfor mente de at Hilde ikke hadde samme behov for dem lenger. Kanskje følte de at de var i ferd med å vokse fra hverandre (jf 5.4)? Denne situasjonen viser at ubalansen ikke oppstår fordi en av venninnene snakker om negative opplevelser og den andre snakker om positive opplevelser. Ubalansen, som kan true vennskapet, kan oppstå ved at en venninne dominerer i vennskapet og gir/krever mer enn den andre. Men den kan også være et resultat av at en venninne trekker seg unna, og er mer selektiv med hva hun forteller om seg selv. Deltakerne ønsker, på samme måte som Hildes venninner, å være involvert i alle aspektene ved venninnens liv, og ikke bare i utvalgte deler.

4.2 Vennskap er viktig

Selv om deltakerne ikke har et uttalt forhold til selve venninnebegrepet, er det lettere å snakke om hvor viktig vennskap er for dem. Også engasjementet og gløden øker betraktelig når de snakker om venninnene sine og hva de betyr for dem. For Tonje er venninner viktige fordi de lytter til det hun har å si: ”*Du trenger jo noen for å få utløp for tankene dine. Hvis du skal gå*

og kverne på tankene dine med deg selv hele tiden så blir du ganske sliten. Du trenger noen som kan høre på deg, og kanskje komme med et råd, eller bare høre.” Marte er opptatt av hvordan venninner kan dekke ulike behov:

”Det er en trygghet i det [å ha venninner]. Det er en buffer. Du tryner ikke helt alene. Det kan godt hende at du tryner litt først, men du tryner liksom ikke alene. Det ligger mye i akkurat det. Det er en buffer på mange måter. Mangler du en tier, trenger du en klem... Det er stort sett på alle områder. Så er det bare det å vite at noen kommer til deg hvis han har de samme problemene. Det er litt viktig at noen trenger deg også” (Marte).

For Marte handler det å ha venninner først og fremst om at hun ikke er alene. Når hun har venninner har hun noen å støtte seg til, samtidig som det å ha venninner også betyr at det er noen som er avhengig av henne for støtte. Å vite at andre er avhengig av en kan være godt. For Hilde har det å ha mange venninner som betror seg til henne, vært med på å gi henne selvtillit:

”Da jeg var yngre var jeg alltid den som alle vendte seg til når de hadde problemer og sånne ting. Og jeg oppmuntret på en måte til det. For det første så var jeg glad for å kunne hjelpe, men samtidig fikk jeg selvtillitt av det. At så mange gode venner vendte seg til meg” (Hilde).

Selvtilliten Hilde får når venninner vender seg til henne for støtte, kan være et resultat av at hun føler at hun betyr noe for andre. Dette er en følelse hun deler med Helene: *”At noen ser på deg som en venn, og liker deg som den du faktisk er, betyr jo at du blir verdsatt som person.”* For deltakerne kan det å ha venninner bety at de har støttespillere, de er ikke alene. Det kan også bety at noen setter pris på dem, akkurat slik som de er.

Venninner betyr mye for deltakerne. Venninnene støtter dem på ulike måter, som Morken Nilsen (2001:33) sier, både fysisk og psykisk. En venninne kan hjelpe til å bære flytteesker dersom de skal flytte, hun kan gi omsorg, hun kan være en rådgiver i vanskelige situasjoner, og hun kan gi en økonomisk håndstrekning. Venninner kan gi den støtten deltakerne til en hver tid har behov for. Tonje mener at hun ikke engang behøver å si hva hun trenger: *”De skjønner hva du tenker, hvis du kommer i en situasjon. De kan skjønne reaksjonen din.”* Siden venninnene kjenner Tonje mener hun det er en god mulighet for at de også kan forutse hvilken form for støtte hun til en hver tid trenger.

Hanne og Kari understreker i følgende samtaleutsnitt betydningen av det å ha venninner:

Hanne: ”Jeg føler ofte at en venninne kan gi mer enn en kjæreste egentlig, fordi det nesten blir på et annet plan da egentlig. Hvis man har en veldig bra kveld sammen med venninner så er det nesten på ”metaplan” for meg i alle fall. Det er som vi snakket om, om det å være seg selv, som egentlig er et begrep jeg hater. Men med venner får man utfolde seg selv akkurat som man vil da. At man får stimuli på akkurat riktig tidspunkt, og når det først skjer så er det jo fantastisk”

Kari: ”For meg er det litt sånn, jeg føler at jeg endelig er meg selv. Ikke endelig, men ...”

Kari beskriver følelsen av å gi slipp på alle hemninger og være seg selv, mens Hanne beskriver en optimal venninnekveld som det å treffes på et ”metaplan”. Andre deltakere beskriver venninnekvelder som det å komme hjem, og venninner som sine tvillingsjeler. Den gode følelsen det kan gi deltakerne å være sammen med venninner, kan kanskje oversettes med at de i venninnen finner gjenklang i sine egne holdninger? Dersom venninnene har like holdninger behøver de ikke å legge lokk på meningene sine av frykt for å såre noen. De trenger ikke å skjule noe. Tvert imot er de trygg på relasjonen og de kan være seg selv. Sammen med nære venninner behøver de ikke å forestille seg. De nære venninnene kjenner dem på godt og vondt.

Kanskje er det også en sammenheng mellom den sterke vekten deltakerne legger på vennskap og den fasen de er i livet? Deltakerne er i en livsfase hvor de først og fremst har ansvar for seg selv. I følge Gullestad (1996:224) er hovedutfordringen deres å skape seg selv. Og i den prosessen kan venninnene være viktige. At venninner er viktig blir ekstra tydelig når de sammenligner seg selv, som har venninner, med ”de andre”, de vennineløse.

”Jeg kjenner noen som har veldig store problemer med akkurat det [at det forventes at man har mange venninner], og føler at det er veldig belastende. De prøver, men så går det liksom ikke så bra. Det er forferdelig trist, og da blir jeg enda mer glad, eller takknemlig da, for at jeg er så heldig å ha så mange gode venner og et så godt nettverk som det jeg føler at jeg har. Det er veldig tilfredsstillende for meg, og så får jeg vondt av dem, fordi jeg vet hvor mye det betyr for meg” (Hanne).

Hanne sier først at hun blir glad når hun sammenligner seg selv med de som ikke har et like godt nettverk som henne. Like raskt som hun har sagt glad, omformulerer seg – hun er ikke glad, men takknemlighet. Kanskje føles det feil å være glad for at hun har venninner, når hun er oppmerksom på at andre har problemer på grunn av at de ikke har venninner?

Oda: ”Av og til kan jeg føle at folk spøker med at hvis du ikke har gjort noe i helga så har du liksom ingen venner. Og så ler vi litt. Jeg velger når jeg har lyst til å være alene, og kan like lett velge å ha masse folk rundt meg. Men det er jo faktisk ikke alle som har den valgmuligheten. Det klarer jeg ikke å sette meg inn i.”

Hilde: ”Det er jo de som er utskuddene på skolen. Det er alltid noen som ikke har venner. Man synes jo synd på dem av en grunn. For man kan alltid være kul eller nerd, men uansett så har du venner liksom, og det spiller ingen rolle om du er nerd eller kul. De jeg virkelig syntes synd på, på skolen, var jo de som ikke hadde venner.”

Grete: ”Det er jo ikke *gratis*, man er jo veldig privilegert som har venner synes jeg.”

Oda: ”Men det er litt sånn, fordi venner dekker så mange behov for meg, så tenker jeg automatisk at andre må føle en mangel da.”

Det å ikke ha venninner kan kanskje være for sårt til å spøke med? Oda mener i alle fall at det ikke er noe å le av. Og deltakerne har flere eksempler på ”andre” som ikke har venninner. Samtidig hever de seg over ”de andre”, utskuddene, deltakerne har jo venninner. Og de mener at det er opp til den enkelte å etablere vennskap. Det kommer tross alt ikke gratis for noen. Vennskap er noe de må jobbe for, og investere i. Det er med på å gi hver enkelt ansvar for sin egen skjebne. Eksemplene ovenfor viser at de som ikke klarer dette, kan ha et problem. Kanskje reagerer Oda så sterkt når andre gjør narr av henne bare fordi hun har vært hjemme en helg, fordi hun ikke ønsker å bli oppfattet som et av ”utskuddene”? Hun har jo *valgt* å være hjemme, og hun kan like lett velge å være sammen med venninner som hun kan velge å være alene. Utskuddene kan ikke velge. I hele tatt er valgmuligheter svært viktig for deltakerne. Kanskje er det også valgmuligheten som får Grete, og de andre, til å føle seg privilegert?

Deltakerne ser at det å ha venninner betyr det at de får dekket en rekke behov. Deltakerne opplever blant annet at de får bedre selvtillit av å ha venninner. Særlig viktig kan det være å ha venninner i en periode hvor den personlige utviklingen er stor. Å ha venninner kan gi deltakerne tro på at de valgene de tar, og den retningen de beveger seg i, er riktig. Men det å ha mulighet til å skape seg selv innebærer også en risiko for å stå alene. Frønes (2004:31) snakker om at moderne mennesker kan oppleve en form for hjemløshet knyttet til at identitet må skapes. Mine deltakere underbygger hans antagelse med sine eksempler på unge mennesker som faller utenfor, blant annet fordi de mangler venninner. Fordi venninnene betyr så mye for dem, antar deltakerne at ”de andre” ikke får dekket behovene sine. Det er ikke nødvendigvis tilfellet. Selv om ikke alle har venninner, kan de ha andre nære relasjoner som dekker de behovene de måtte ha. De kan for eksempel ha nære bånd til familien sin?

4.3 Vennskap kan bety mangfold

Deltakerne bruker store deler av fritiden sin sammen med venninner. De trener samme, baker kaker og drikker te, går på kafé og kino med venninner, de shopper, drar på hytteturer og fester sammen med venninner. Listen er lang, og dette er bare noen av eksemplene deltakerne kommer opp med på spørsmål om hva de gjør sammen med venninner. Inntrykket jeg får når deltakerne snakker om venninner er at det ikke er noen begrensinger på hva de kan gjøre sammen med venninner. Dette bekreftes av Oda: *”Jeg treffer venner til alt mulig rart jeg. Det er noen jeg drar på trening med, noen jeg heller går på kafé med, og så er det noen jeg treffer på skolen og noen drar jeg hjem til.”* Det er noen venninner Oda både trener og går på kafé sammen med, og så er det noen hun bare møter på skolen. Selv om de forskjellige deltakerne har ulike interesser, noen er opptatt av å trene, mens andre går på utstillinger og konserter, virker det som om alle har det samme behovet for å ha flere type venninner.

”Jeg tror at jeg beveger meg i litt forskjellige miljøer til en hver tid. Det er ikke helt samme samtaleemnene, samme greie, men samtidig er begge deler genialt” (Marte).

”Jeg har i alle fall behov for flere typer vennskap. Dypt og meningsfullt er veldig ok det også, men bare venner som skal snakke om følelser er også veldig slitsomt. Det blir litt kjedelig å bare være sammen med samme type mennesker” (Hilde).

Marte sier at hun beveger seg i ulike miljøer. Resultatet er blant annet at hun kan snakke om vidt forskjellige ting. Og det er nettopp behovet for forskjellige samtaler Hilde legger vekt på når hun sier hun har behov for ulike vennskap. Det behovet for mangfold og variasjon som deltakerne gir uttrykk for å ha, kan settes i sammenheng med utviklingen av personlig identitet. I følge Alberoni (1986:101) og Eriksen (1993:35) utvikler man seg selv i relasjon til andre. For at Marte og Hilde, men også de andre deltakerne, skal kunne utforske flest mulig sider av seg selv, er de avhengig av å være sammen med forskjellig type mennesker. De er avhengig av ulike vennskap. Nære venninner har ofte like holdninger og verdier (Thibaut og Kelley, 1965:39). Det kan gi en følelse av tilhørighet (Duck, 1991:13). Forskjellige venninner kan derimot bety at deltakerne blir presentert for nye måter å se verden på, og verdier som er forskjellige fra sine egne. Det kan kanskje utfordre selvbildet deres, men kan også være viktig fordi det gir økte valgmuligheter. For å skape seg selv, er man avhengig av noen som er lik en selv og noen som er forskjellig (Gullestad, 1996:226).

Samtalen er viktig for å forstå hvem man er (Alberoni, 1986:30, Lundgren, 1995:109, Svare, 2004:117), og venninnesamtalen *er* viktig for deltakerne. Det kommer klart til uttrykk når deltakerne forteller om hva de gjør sammen med venninnene sine:

”Kaffe, vin eller hva det skulle være. Og så prating, masse prating” (Hilde).

”Vi tar vin-kvelder, og sitter i en sofa og skravler til langt utpå natta liksom” (Tonje).

At samtalen er svært viktig, blir understreket gang på gang i materialet mitt. Selv om deltakerne mener at de fleste vennskap utvikler seg over tid (jf 5.1.1), og gjerne har utgangspunkt i en felles interesse, felles utdanning eller felles venninner, er det hvorvidt samtalen flyter som avgjør hvilken relasjon man får til hverandre: *”Man må ha noe felles å holde seg rundt, da kan praten gå om det. Og så er du liksom litt avhengig av om praten kan fortsette da. Utenfor”* (Grete). Grete understreker betydningen samtalen har for vennskap. En aktivitet kan være et utgangspunkt, men for å bli nære venninner må man kunne snakke sammen. Denne opplevelsen deler Grete med flere av de andre deltakerne, blant dem Monika som sier dette om hvilken innvirkning samtalen kan ha på en relasjon: *”Det er jo gjennom samtalen man kommer virkelig nær hverandre. Den gode samtalen.”* Samtalens sentrale plassering i deltakernes vennskap er i samsvar med Pahls (2000:116) antagelse av at hvorvidt man kan snakke sammen er avgjørende for om vennskap etableres eller ikke. Samtidig understreker Monika at det er forskjell på samtaler, og det er det hun kaller den *gode* samtalen som gjør at hun kommer nær andre mennesker.

4.3.1 Nyttige samtaler, pliktsamtaler og den gode samtalen

Monika gir uttrykk for at det finnes forskjellige samtaler. I mitt materiale er det tre type samtaler som står fram som tydelige. Inndelingen følger Aristoteles’ (Salgsvoold og Lange, 2003:14-15, Svare, 2004:26-33) inndeling av vennskapstyper. Deltakerne fører samtaler av *plikt* med sine gamle venninner, det kan være *nyttig* å snakke med bekjente, og ikke minst har de *gode* samtaler med de nærmeste venninnene sine. Med gode venninner kan deltakerne snakke om *alt*:

Hilde: ”Av og til har man veldig behov for å snakke om noe nært og personlig, og av og til er det digg å bare sitte og snakke om et nytt spennende fag man har på skolen. Jeg vet ikke, det er det som er deilig med nære venner liksom, da kan du gå over alle slags temaer.”

Grete: ”Ja, vær og vind, og ingenting, eller ikke si noen ting. Det er også viktig, de jeg føler meg trygg sammen med kan jeg også være stille sammen med.”

Kathrine: ”Det er kanskje et skille mellom venn og bekjent, at det fort blir pinlig hvis det er en bekjent som du kanskje føler at du må underholde.”

Deltakerne sier at det ikke er noe de ikke kan si til sine nærmeste venninner. De tenker verken over *hva* de sier, eller *hvordan* de snakker. Med gode venninner følger det ene utsagnet opp av det andre. De snakker etter innfallsmetoden. Selv om de sier at de kan snakke om alt, snakker de mest om seg selv. De problematiserer over hverdagen og over personer de møter, over skolearbeid og kjærester. Like ofte som at deltakerne sier at de kan snakke om alt sammen med nære venninner, er det noen som sier at med gode venninner trenger de heller ikke å si noe. De er trygge på hverandre, og kan godt nyte hverandres selskap uten å snakke. ”*De jeg føler meg trygg sammen med kan jeg sitte på kafé og snakke intenst med i et kvarter om alt mulig, og så kan det være stilt et par minutter*” (Grete). Selv om flere av deltakerne sier at de ikke trenger å si noe sammen med gode venninner, er det færre som kan huske situasjoner hvor de faktisk har vært sammen med en venninne uten å si noe. Den følelsen deltakerne har av at de ikke trenger å si noe, handler kanskje om at de ikke trenger å tenke over hva de sier til gode venninner, like mye som at de faktisk ikke sier noe? Stikkordet her er trygghet. Hvor trygg samtalepartnerne er på hverandre, er indirekte avhengig av hvilken relasjon de har til hverandre. Det avgjør hvordan de snakker sammen, hva de snakker om og hvordan de opplever samtalen.

Mens deltakerne sier alt til de venninnene de stoler på, er de mer selektive i forhold til hva de sier til mindre nære venninner og bekjente. Samtalen er annerledes, men deltakerne opplever at den kan være *nyttig*. Bekjente kan ha en egen verdi som en del av et utstrakt nettverk. På den ene siden kan samtale med bekjente ha en nytteverdi, fordi det gir en mulighet til å knytte kontakter. På den andre siden kan bekjente være viktig for utviklingen av ens identitet. Fordi nære venninner ofte er lik hverandre, kan bekjente representere noe annerledes, noe man savner hos venninnene sine. Som jeg allerede har vært inne på, er mangfold med på å gi valgmuligheter (jf 4.3). Bekjente kan være fremtidige venninner. Det er imidlertid viktig å understreke at samtale med bekjente også kan være hyggelig og underholdende. Disse samtalene kan være preget av en lett og uforpliktende tone, og kan ha en egen verdi av den grunn.

Mens samtale med bekjente kan ha en nytteverdi, snakker noen av deltakerne med gamle venninner, av det de beskriver som ren plikt.

”Bleieprisene på Kiwi – har snakket mye om det jeg. Det er enklere det, enn å forklare hva jeg driver med” (Marte).

”Jeg får ikke så veldig mye ut av å snakke om været” (Hilde).

Å snakke om bleiepriser eller været legger ikke forholdene til rette for den gode samtalen. Å snakke om bleiepriser og været gir ingen involvering, og gir et dårlig grunnlag for å opprettholde et nært vennskap. *”Man må jo klare å holde seg oppdatert da, så man fremdeles har stimulerende samtaler da”* (Hilde). Hvis man ikke vet hva som foregår i den andres liv, hvis man er uten felles berøringspunkter, er ikke grunnlaget for den gode samtalen til stede. Uten felles berøringspunkter må samtalen baseres på noe begge har kjennskap til, som for eksempel bleiepriser og været. Bleiepriser og været faller inn under Alberonis (1986:20) beskrivelse av tekniske og nøytrale temaer. Men deltakerne tar disse samtalen. Kanskje først og fremst for å unngå å skape ytterligere distanse mellom seg og den gamle venninnen? Fordi samtalen bærer preg av plikt, heller enn lyst, kan man også spørre seg om de kanskje snakker med de gamle venninnene fordi de har god oppdragelse og opplever det som korrekt oppførsel?

En felles fortid er et eksempel på et sterkt berøringspunkt som kan gi gamle venninner noe å snakke om: *”Vi snakker om fester og det vi har gjort sammen”* (Helene). Når man snakker om det man har delt kan samtalen lett bli forutsigbare. Fordi de gamle venninnene ikke gjør nye ting sammen, fordi de ikke er involvert i hverandres hverdag, vil de heller ikke få noe nytt å snakke om. *”Det blir veldig forutsigbart i alle fall for meg. Jeg vet hva vi kommer til å snakke om. I hvordan rekkefølge omtrent”* (Kathrine). I møte med en gammel venninne føler Kathrine at hun har den samme samtalen gang på gang. Det eneste de har felles er fortiden, og det å snakke om fortiden bryter med Alberonis (1986:20) forventning om at vennskap handler om nåtiden. Å snakke om fortiden kan bety at vennskapet har stagnert. Vennskap forandrer seg og formes av samtalen. Nøytrale temaer og samtaler om fortiden, kan føre til en ”samtalens onde nedadgående spiral”, som gradvis fører venninner bort fra hverandre. Uten en god samtale opplever deltakerne at det er vanskelig, om ikke umulig, å opprettholde en nær venninnerelasjon. Når samtalen stopper opp, eller blir preget av gjentakelser og selvfølgeligheter, vil det skape en avstand mellom venninnene. Og avstanden vil bare øke fordi de ikke snakker godt sammen lenger.

Selv om de fleste deltakerne opplever det som en plikt å snakke med de gamle venninnene sine, er det noen deltakere, som Hilde og Grete, som også gir uttrykk for at de også setter pris på disse samtalene.

Hilde: ”Det er jo veldig godt da, å ha den tryggheten. Det gode gamle.”

Grete: ”Jeg synes det er kjempeherlig jeg!”

Som Hilde poengterer gir det en trygghet å ha noen som kjenner deg fra langt tilbake. ”Det gode gamle” kan representere en stabilitet i en hverdag som ellers er preget av hyppige forandringer. Deltakerne er i en fase av livet hvor de blant annet bytter utdanning og kjæresten, bosted og interesser. Gamle venninner kan gi en bekreftelse på hvem man har vært. Kanskje er det godt at disse relasjonene ikke er utfordrende? Selv om det til tider kan være kjedelig, kan det være trygt og godt.

Den gode samtalen med nære venninner står i kontrast til både nyttige samtaler med bekjente, og samtaler av plikt med gamle venninner:

Monika: ”Jeg har bedre samtaler med dem jeg har blitt kjent med etter at jeg ble voksen.”

Tonje: ”Jeg har *andre* samtaler med dem jeg studerer sammen med. Vi er mer lik, har samme perspektiv på ting, og resonnerer på samme måte.”

Monika og Tonje mener at de har de beste samtalene med *nye* venninner. Det kan skyldes at disse samtalene flyter friere? Med nye venninner kan berøringspunktene være mer aktuelle og fremtidsrettede. Og dersom deltakerne har mer til felles med sine nye venninner, kan det gjøre det lettere å føre en god samtale.

4.3.2 Problemer kan oppstå når venninner samles til bursdagsfeiring

Deltakerne legger vekt på at de har behov for forskjellige venninner, og at de er privilegert som har gode nettverk. Samtidig kan mangfoldet av venninnerelasjoner de er involvert i skape utfordringer.

Hanne: ”Jeg har feiret noen bursdager, og de ulike miljøene mine er som olje og vann. Og da blir det litt sånn: Hva skal jeg gjøre da?! Skal jeg stå i midten eller? Det er jo to helt forskjellige verdener.”

Mona: ”Jeg synes det er veldig interessant hvordan folk forandrer seg. Jeg tenker i forhold til vennene sine. Jeg tenker på hvordan oppførselen er i forhold til noen venner i forhold til andre venner. Det er noen venner som ikke prater likt til meg og til andre venner. Det er rart å høre på.”

Hanne: ”Sånn er det ofte med... Synes du det er negativt?”

Mona: ”Jeg tenker det må være slitsomt når de møter flere folk på samme tid.”

Hanne beskriver de ulike miljøene sine som olje og vann. Det er en kjent sak at det er to substanser som ikke lar seg blande. Det Hanne opplever når hun samler venninnene sine til bursdagsfeiring er at de ulike gruppene ikke blander seg med hverandre. En gruppe blir sittende på kjøkkenet, mens en annen okkuperer sofaen og har kontroll over musikken som spilles. Det er få, eller ingen, som snakker med personer de ikke kjenner fra før. Mange av deltakerne har opplevd at det kan være vanskelig å samle de ulike venninnene de har rundt seg, og som på hver sin måte er viktige for dem. De situasjonene som er mest utfordrende, og som går igjen i materialet, er i forbindelse med bursdagsfeiringer, innflyttingsfester og vorspiel.

Mens Mona gir uttrykk for at hun synes det er rart å observere at folk fremstår som forskjellig avhengig av hvem de prater sammen med mener Tonje at alle tilpasser seg det miljøet de er i: *”Du er jo litt forskjellig person etter hvem du er sammen med. Du er ikke samme person, men tilpasser deg miljøet du er i. Og da er vel vennene forskjellig også. Både i smak og hva man synes om ting.”* Flere av deltakerne beskriver at de er forskjellig avhengig av hvem de er sammen med:

Hanne: ”Jeg er jo forskjellig etter hvem jeg er sammen med. Man er jo forskjellig.”

Kari: ”Det går jo på hvem man er trygg sammen med. De jeg går på skolen sammen med liker jeg kjemp godt, men jeg er ikke, jeg føler ikke at jeg er meg selv så fullt ut som med de nærmeste venninnene mine da. Det går mer på hvor mye jeg snakker og sånn, men jeg tror ikke at jeg forandrer meg som person da.”

Hanne: ”Du er jo deg selv, bare på forskjellige måter.”

Kari mener hennes oppførsel styres av hvem hun er trygg på. Mona bygger opp under denne antagelsen: *”Det er jo noen man stoler mer på enn andre igjen. Du vet ikke helt hva venninna sier til neste venninne.”* Hvor mye deltakerne stoler på andre påvirker hvordan de oppfører seg ovenfor dem. Det påvirker hva de snakker om. For Kari virker det også inn på hvor *mye* hun sier. Kanskje skyldes problemene deltakerne opplever med å samle ulike venninner at de oppfører seg forskjellig med ulike venninner? Forskjellen mellom ulike venninner kan da bli stor. Problemene oppstår kanskje på grunn av at selvavsløring er en viktig ingrediens i vennskap (Lundgren, 1995:43, 109). Gjennom samtale med andre avslører de noe om seg selv, noe som innebærer en risiko for at den informasjonen de gir kan brukes mot dem i neste omgang. I nære relasjoner er deltakerne trygg på venninnene sine. Deltakerne stoler på at

venninnene ikke forteller til andre, det de forteller dem. Gouldner (i Taylor, 1979:111) og Taylor (1979:111) mener dessuten at man gjengjelder den åpenheten man blir møtt med. Det gjør det mulig å snakke om en form for maktbalanse som oppstår mellom nære venninner. Nære venninner vet like mye om hverandre.

Oda: ”Med bekjente kan jeg faktisk være litt mer selektiv på hva jeg prater om, og tenke litt mer over hva det er jeg faktisk sier.”

Hilde: ”Ja, du kan formulere deg litt galt og så plutselig endrer den andre personens bilde av deg seg.”

At deltakerne i mindre nære relasjoner er mer forsiktige med hva de sier, kan skyldes at de ikke vet om den andre personen gjengjelder åpenheten deres. Ved å være mer bevisst på hva de sier, og hvordan de presenterer seg selv, skaper de en avstand til andre. For å minske risikoen ved å være åpen, foregår de fleste nære samtaler deltakerne har, med en eller to venninner. Dette bekrefter Feld og Carters (1998:58) antagelse om at vi opplever en forskyvning fra inkluderende intimitet over mot ekskluderende intimitet. Det er mulig å betrakte et vennskap som en oase hvor deltakerne er svært åpen ovenfor bare *en* venninne i gangen. Fordi de enkelte venninnene ikke omgås med hverandre, gir det, som Allan (1998:84) antar, deltakerne mulighet til å være ”forskjellig” avhengig av hvem de er sammen med. Samtidig kan det gjøre det vanskelig når flere venninner møtes. Hvilken side av seg selv skal de vise blant flere venninner?

Det er bare en av deltakerne som ikke opplever bursdagsfeiringer som en utfordring. ”*De nære vennene jeg har fungerer sammen. Kanskje er de mer lik, selv om de har forskjellige interesser*” (Monika). Monikas venninner finner nemlig tonen. Monika mener selv at det kan skyldes at venninnene hennes er lik hverandre, selv om de også er forskjellige. Hvis venninnene hennes har like holdninger og verdier, på tross av at de er involvert i forskjellige aktiviteter, kan det være en god forklaring. Det kan også skyldes at Monika er flinkere til å aktivisere sine venninner. Da vi var små dro gjerne foreldrene våre i gang leker og konkurranser for å utjevne eventuelle forskjeller og riste alle gjestene på en barnebursdag sammen. Ved å aktivisere venninnene sine kan Monika redusere betydningen av eventuelle forskjeller i holdninger og verdier. På den ene siden kan en aktivitet gjøre det enklere å samhandle på tross av eventuelle forskjeller. På den annen side kan det å ha deltatt i en felles aktivitet gi Monikas venninner noe å snakke om også etter at aktiviteten er avsluttet.

4.3.3 Å begrense bruken av venninnebegrepet

De ulike samtaler deltakerne har med venninner viser også at deltakerne omtaler en rekke ulike personer som sine venninner. Og som Mona sier: *”Det er så forskjellige type venninner. Det [vennskap] er et så vidt begrep synes jeg.”* Selv om deltakerne bruker venninnebegrepet om ulike venninner blir de i løpet av samtaler i fokusgruppene mer bevisst på hvordan de bruker begrepet venninne. *”Jeg vil ikke kalle de venner for eksempel de jeg var venninne med på ungdomsskolen, men som jeg ikke har hatt kontakt med siden. Selv om vi var veldig gode venninner da”* (Oda). For Oda handler vennskap om det som er i dag, i tråd med Alberonis (1986:31) antagelse om at vennskap er knyttet til nåtiden. At noen har vært venninnene hennes, betyr ikke at Oda vil fortsette å omtale dem som venninner for alltid. Ikke hvis relasjonen forandrer seg. Oda begrenser bruken at begrepet venninne, noe Marte støtter opp under:

”En venn er noe annet enn en kollega. Det er mye ”namedropping” i den bransjen jeg jobber i, og da går det på hvem man har jobbet sammen med, da er det om å være ”bestis” med de kule folka. Da blir det et ekkelt begrep. Der synes jeg begrepet blir utrolig misbrukt da.”

Marte etterlyser her en mer bevisst bruk av ordet venninne. For henne er det forskjell på venninner og kollegaer. En venninne er noe annet enn en kollega blant annet fordi vennsksapsrelasjonen rommer andre forventninger enn det relasjonen mellom kollegaer gjør. Nære vennskap er basert på gjensidig selvavsløring, og i følge Greeley (i Bell, 1981:16) gir man av seg selv fordi man ønsker å vite mer om den andre. Fordi det er knyttet en risiko til åpenhet er nære relasjoner basert på tillit (Pahl, 2000:63). Vennskap med stor åpenhet får en ekskluderende karakter (Marks, 1998:43-44) fordi vi må kontrollere hvem som har tilgang til informasjon om oss. Forholdet til en kollega er ikke basert på samme åpenhet, og kan sammenlignes med det å dele en felles aktivitet. I følge O’Connor (1998:128) kan aktiviteten være grunnlaget for relasjonen, i dette tilfellet arbeidsplassen, men kollegaer behøver ikke å kjenne hverandre på et personlig plan. Marks (1998:43-44) mener denne typen relasjoner kjennetegnes av selektiv intimitet. Den kunnskapen kollegaer har om hverandre kan være begrenset til rollen man har på arbeidsplassen.

I datamaterialet finne jeg ytterligere en måte å begrense bruken av begrepet venninne. Kathrine omtaler ingen som sine venninner. I stedet velger hun å beskrive selve relasjonen hun har til ulike personer:

”Man viser hvordan man ble kjent. Hvis du sier at dette er en arbeidskollega. Det kan fortsatt være en venn, men det er veldig tydelig at dere jobber sammen. Og at det var slik man ble kjent. Da slipper man også unna de spørsmålene om hvordan man ble kjent.”

Som jeg allerede har vært inne på snakker ikke deltakerne i denne oppgaven med venninnene sine om hvilket vennskap de har til hverandre (jf 4.1). Det er tydelig at det å kalle noen en venninne, er noe deltakerne først og fremst gjør i møte med en utenforstående, en tredjeperson. Det er noe de forholder seg til når de skal presentere sine venninner ovenfor andre. Når de presenterer venninner for fremmede, forteller de gjerne noe utover at personen er en venninne:

Grete: ”Det går an å beskrive relasjonen, dette er en venninne fra klassen, dette er en venninne fra trening. Sånn at du har et referansepunkt da.”

Hilde: ”Jeg bruker det som en introduksjon. Hvis det er en venninne fra kunsthistorie, og en annen venninne som er interessert i kunst, så sier jeg kanskje dette er en kunsthistorie-venninne. Da har de noe felles og jeg gjør det lettere for dem å snakke sammen. Det har en dobbel funksjon.”

Kathrine: ”Kanskje litt sånn at man viser hvordan man ble kjent da. Hvis du seier at dette er en venninne fra jobb så er det tydelig at dere jobber sammen, at det var slik dere ble kjent.”

Hilde: ”Det gjør det mye lettere for dem å snakke sammen. Det er ofte jeg blir introdusert for et menneske og så aner jeg ikke hvor den personen er fra eller noen ting. Da er det veldig vanskelig å starte en samtale ut fra ingenting.”

Ved å beskrive hvordan de kjenner hverandre gir deltakerne den utenforstående innsikt i vennskapet. Å fortelle om vennskapet, gir også et utgangspunkt for å begynne en samtale, og de kan hoppe over introduksjonsspørsmål om hvordan de kjenner hverandre og andre typiske ”standardspørsmål” som deltakerne kaller det. Likevel er det tankevekkende og litt paradoksalt, at deltakerne mener venninner er svært viktige, samtidig som de ikke føler det er dekkende å si til andre at ”dette er en venninne”. Kan det ha sammenheng med at venninnebegrepet mister betydning? Eller er venninne en betegnelse de ”sparer” – og bare bruker om de beste venninnene sine?

4.3.4 Bestevenninner, gode venninner, venner eller bekjente?

Alle deltakerne har mange venninner og flere typer vennskap. Materialet viser to måter å skille mellom de ulike venninnene og vennskap på. Noen deltakere velger å rangere venninner i forhold til hverandre. De skiller mellom bestevenninner og venninner, eller mellom gode venninner og venninner. Andre deltakere velger å gruppere ulike venninner, for så å skille mellom de ulike gruppene.

Kari: ”Før var det mer sånn at hun var bestevenninna mi. Nå føler jeg at jeg har fått flere bestevenner da. At jeg kan kalle flere mennesker for bestevenner.”

Hanne: ”Jeg tenker litt sånn – jeg liker ikke helt det begrepet bestevenn. Jeg føler at det ekskluderer de andre litt.”

Kari: ”Jeg liker det kjempegodt!”

Hanne: ”Hvis du sier bestevenner så er det greit, men tror at hvis jeg skulle introdusere meg og noen andre så dette er bestevenninna mi, og dette er andre venninna mi. Det er litt rart, så jeg bruker heller gode venninner.”

Hanne opplever at bestevenninne er ekskluderende og begrensende. Og mener at det å kalle noen for sin *beste* venninne kan skape et unaturlig skille mellom flere gode venninner. Bestevenninnebegrepet kan skape en rangordning mellom venninner som egentlig ikke finnes. Igjen blir det tydelig at hva deltakerne velger å kalle en person, venninne, bestevenninne, kompis, kollega, først og fremst er en aktuell problemstilling i møte med utenforstående. Den situasjonen som tydeligst signaliserer for omverdenen hvem som er ens beste venninne, er kanskje den dagen man gifter seg, og skal velge en forlover? Dette er imidlertid en problemstilling ingen av deltakerne har måttet forholde seg til enda.

Selv om alle deltakerne gir uttrykk for at de har en indre opplevelse av hvem de anser som sin beste venninne, er ikke dette tanker de deler med andre. Kanskje er det sårende dersom man blir definert som en av de ”mindre gode venninnene”? Hanne foretrekker i alle fall å bruke gode venninner i stedet for bestevenninner. Kari har også utvidet bruken av begrepet bestevenninne, men i stedet for å gå over til gode venninner omtaler hun i dag flere venninner som sine bestevenninner.

Grete: ”Sånn som man hadde det før, så har kanskje bestevenninnerrollen utjevnet seg litt med årene. Da vi gikk på ungdomsskolen, da hadde man en bestevenn. Dere var sammen hele tiden og sånn, men på videregående og utover føler jeg at det begrepet har jevnet seg litt mer ut. Det er fortsatt en person som jeg føler er min nære venn, men det har utjevnet seg i forhold til de andre, så nå føler jeg at jeg har fem eller seks nære venner da. Det skillet var mye tydeligere før.”

Kathrine: ”Ja, jeg er helt enig. Men det har kanskje litt med den ungdomsskolen jeg gikk på da. (...) Det var veldig overfladisk, veldig falsk på en måte det med bestevenninner og sånn.”

Alle jentene har brukt bestevenninnebegrepet, men det er bare Kari som bruker det i dag. Grete er en av de som i dag har sluttet å kalle noen for sin bestevenninne, men hun har fremdeles en venninne som står henne *nærmere* enn de andre gode venninnene hun har. For Kathrine får bestevenninnebegrepet en nesten barnslig klang over seg, det er som et gufs fra fortiden. Ungdomsskolens streben etter å kjenne de riktige folkene vekkes til live igjen.

Monika bruker ikke bestevenninnebegrepet eller andre erstatninger for det, i stedet skiller hun mellom ulike nivåer av nærhet: *”Jeg kan rangere venninnene mine etter nærhet. Det blir nesten som sirkler.”* Monika bruker sirkler som metafor på nærhet. Hver sirkel har bestemte kjennetegn, en bestemt type nærhet, og personene innenfor hver sirkel er alle like viktige. Det betyr at hun kan skille mellom ulike vennskap uten å måtte skille mellom ulike gode venninner. Graden av nærhet bestemmes av hvor inkludert de er i hverandres liv og hvor stor åpenhet som preger relasjonen. Hver sirkel representerer et intimitetsnivå, og jo nærmere sentrum de kommer, jo nærmere venninner er de.

Bestevenninnebegrepet har fått en svekket status blant nesten alle deltakerne, bare Kari holder fast ved dette begrepet. Det kan skyldes at de ikke lenger har én, men flere bestevenninner. I lys av at vennskap kan betraktes som atskilte oaser (jf 4.3.2), kan også forskjellige venninner være *best* på hvert sitt område. Det er mulig å snakke om en venninnespesialisering. Med ”spisskompetanse” på hvert sitt område, kan det være vanskelig å sammenligne ulike venninner. Venninner er forskjellige, men alle venninner er viktige.

Venner eller venninner?

Selv om temaet for denne oppgaven er venninnerrelasjonen, og ikke vennskap på tvers av kjønn, er det verdt å merke seg at deltakerne stort sett foretrekker å bruke begrepet venn framfor det mer kjønnsbestemte begrepet venninne, også når de snakker om sine kvinnelige venner. Det eneste tilfellet deltakerne bruker venninnebegrepet er når de snakker om bestevenninner. For å tydeliggjøre hvilket kjønn vennene deres har bruker de heller kompis eller kamerat om sine mannlige venner, enn venninne om sine kvinnelige venner.

Når jeg her velger å kommentere deltakernes bruk av begrepet venn er det for å tydeliggjøre at venninnerrelasjonen skiller seg fra andre relasjoner. Venninnerrelasjonen er unik blant annet fordi den har et unikt sett med forventninger knyttet til seg. Deltakerne har andre forventninger til vennskap med menn sammenlignet med vennskap til andre kvinner. Deltakerne forventer mer at vennskap til menn i større grad er basert på aktiviteter. Oda gjør mer konkrete aktiviteter sammen med mannlige venner enn venninner: *”Jeg merker at jeg kanskje gjør mer sånn konkrete ting oftere med gutter. De sier ”kom” så ser vi video, de ringer ikke og sier at vi skal drikke te og snakke om følelser.”*

”Sånn som jeg ser det er forskjell på venninnekvelder og når samboeren min gjør noe med sine venner, at de gjør noe. De skal noe, mens vi ofte bare drikker vin i tillegg til å snakke sammen. Det er skravlinga som er i fokus” (Monika).

Monika mener hun er sammen med venninnene sine på en annen måte enn hva samboeren er sammen med sine venner. Deltakerne beskriver stort sett vennskap med menn som friere enn vennskap med kvinner, selv om det i materialet mitt også er fire eksempel på nære vennskap med menn. Ved å sette vennskap med menn og kvinner opp mot hverandre synliggjør de noe av noe av det som kan være vanskelig i en venninnerelasjon. Deltakerne opplever at venninnerelasjoner lett kan bli alvorlig, selvutleverende og problematiserende. Mens vennskap med menn ofte har en mindre alvorlig karakter.

Helene: ”Hva skal jeg si, mindre problem, det er mindre innvikla, mindre komplisert. Det er enklere. Vi møtes og har det artig.”

Tonje: ”Den ukompliserte samtalen.”

Monika: ”Litt som den reklamen for Rema 1000, det enkle er ofte det beste.”

Kathrine: ” De problematiserer vel litt mindre enn det vi gjør. Det kjører mer på, tenker at det går bra.”

Deltakerne mener at vennskap med menn er enklere. Disse relasjonene preges av en mer direkte tone, hvor de kan si det de ønsker i stedet for å lete etter signaler og føle seg fram. Selv om deltakerne setter sine mannlige venner høyt, og vennskap med menn oppleves som mindre problemfylte enn venninnerelasjonene, kan de ikke erstatte venninnene. Men det å bruke det kjønnsnøytrale begrepet venn i stedet for venninne kan være et forsøke på å dempe forventningene som knytter seg til venninnerelasjonen.

4.4 Ingen ”venninnefasit”

Dette kapitlet viser hvordan fokusgrupper kan være med på å skape en bevissthet rundt et tema som deltakerne, på forhånd, ikke har et uttalt forhold til. I begynnelsen av samtalen hadde deltakerne problemer med å definere både venninne- og vennskapsfenomenet. Det er et paradoks at deltakerne ikke har et uttalt forhold til en relasjon som er så viktig for dem. Men selv om de ikke klarer å beskrive hva en venninne er, deler de en forståelse av hva som er tillatt og ikke i vennskap. Denne formeningen virker inn på hvordan de forholder seg til venninner. Et sentralt element i deltakernes forståelse av vennskap er at det skal være en balansert relasjon.

At balanse er et viktig element i vennskap blir tydelig i deltakernes karakteristikk av ubalanserte relasjoner. Når de beskriver ubalanserte relasjoner redefinerer de relasjonen. De trer ut av venninnerollen, og opplever seg i stedet som hobbypsykologer og søppelbøtter. Denne redefineringen viser at ubalanse ikke er forenelig med vennskap. I de ubalanserte relasjonene som blir beskrevet er det like problematisk at venninner gir for mye av seg selv, som at de gir for lite av seg selv.

Vennskap kan karakteriseres som en bytterelasjon, hvor venninner skal gi og motta like mye. I vennskap gir deltakerne av seg selv, gjennom samtalen. Samtalen er viktig for deltakerne samtidig som den tydeliggjør noe av dobbelheten i vennskap. På den ene siden kan samtalen være avgjørende for om vennskap blir etablert eller ikke. For å bli nære venninner må deltakerne finne andre i samtalen. Det er gjennom samtalen de kommer nær andre, det er gjennom samtalen de finner gjenklang i sine egne holdninger og verdier. På den andre siden kan samtalen være avgjørende for om vennskap opprettholdes eller ikke. Samtalen driver vennskapet framover, fra mindre nært til nært. Dersom samtalen stopper opp, forsvinner grunnlaget for vennskapet. Og vennskapet kan gå fra nært til mindre nært.

Den gode venninnesamtalen er avhengig av åpenhet og tillit. I nære vennskap har deltakerne mulighet til å bli *sett* som hele mennesker, de kan få selv tillitt og føle tilhørighet. Samtidig er det en risiko knyttet til den gode samtalen. De risikerer å bli såret. De risikerer at utenforstående skal få tilgang til personlig informasjon. Deltakerne forsøker å begrense risikoen blant annet ved å være mer selektiv med hva de sier ovenfor mindre nære venninner. Deltakerne minsker også risikoen fordi de åpner seg for et begrenset antall mennesker. Det gir dem større kontroll over informasjonen de gir. Få nære relasjoner fører til at vennskap kan fremstå som atskilte oaser. En fordel med atskilte vennskap er at de har mulighet til å spille på ulike sider av seg selv uten å fremstå som lite helhetlige. Samtidig kan det by på utfordringer når ulike venninner samles. De atskilte oasene kan bety at det ikke er noen forbindelse mellom de ulike venninnene. Når venninnene møtes kan deltakerne bli ”avslørt” som lite helhetlige. Dersom venninnene merker at deltakerne forandrer seg avhengig av hvem de er sammen med kan de bli usikker på hvem venninnen deres egentlig er.

Deltakerne er forskjellig sammen med ulike venninner. Og ulike samtaler tydeliggjør forskjellen på ulike vennskap. I mitt materiale er det mulig å skille mellom tre type samtaler, pliktsamtalen, nyttesamtalen og den gode samtalen. Deltakerne sier selv at de har behov for

forskjellige venninner. Den store åpenheten mellom nære venninner gjør at de kan ha flere funksjoner. På den måten er de også de viktigste venninnene. Samtidig er deltakerne avhengig av mangfold, for å utvikle flere sider ved sin person.

I utgangpunktet er en venninnebegrepet en tom kategori. I løpet av samtalen fyller fokusgruppene venninnebegrepet med innhold. Det er relasjonsbetinget og blir tydeliggjort når deltakerne presenterer venninner for utenforstående. Da beskriver de relasjonen, som gjør at de er venninner. Det finnes derfor ikke ett svar på hva en venninne er. Men vi kommer nærmere en avklaring ved å se på samtalen. Det er samtalen som gir relasjonen innhold. Avhengig av graden av åpenhet og antall berøringspunkter er det mulig å skille mellom nære venninner, og mindre nære venninner.

5 Å opprettholde eller avslutte vennskap

Mens forrige kapittel fokuserte på deltakernes tanker om venns­kaps­fenomenet og ulike vennskap, vil dette kapitlet ta for seg oppgavens andre underspørsmål og belyse hvordan deltakerne opprettholder og avslutter vennskap. Et sentralt trekk ved deltakernes vennskap er at de opplever hvert vennskap som unikt. Det innebærer blant annet at hver venninne virker uerstattelig. Sammen med den vekten deltakerne i forrige kapittel la på balanse danner det bak­teppet for å forstå hvordan deltakerne opprettholder og avslutter vennskap.

5.1 Et vennskap er unikt

I forrige kapittel snakket deltakerne om hvordan de har forskjellige venninner og at de har behov for ulike venninner (jf 4.3). Forskjellige venninner gjør det mulig for deltakerne å spille på ulike sider av seg selv. Men behovet for mangfold forklarer likevel ikke hvem deltakerne blir venninner med.

”Det er litt sånn hvis noen forsvinner så mister du den funksjonen den personen har. For plutselig, da har du ikke en som kjenner... Jeg har for eksempel en som – hun kjenner kjæresten min, hun kjenner forholdet rundt da vi ble sammen. Hun er min ”problemer-med-kjæresten-venn”. Fordi hun kjenner han godt og sånn, med en gang hun ikke er tilgjengelig vil jeg ikke gå til noen annen heller. Da må man legge ut og forklare så mye” (Hilde).

Det kan se ut som om deltakerne har et turbulent kjærlighetsliv. Hilde er i alle fall ikke den eneste som har en venninne som hjelper henne gjennom problemer med kjæresten:

”Jeg har ei venninne som jeg ringer hvis det er trøbbel på guttefronten. Da ringer jeg Marianne. Og hvis hun har kran­gla med kjæresten, eller blitt dumpa på byen eller noe sånn – da ringer hun til meg. Hun er den første jeg ringer til, og hun gjør det samme til meg også” (Marte).

Både Hilde og Marte har en spesiell venninne som de ringer når de har problemer med kjæresten. Det kan være med på å gi vennskapet deres en unik karakter. Og med en unik karakter opplever de også at venninnen blir uerstattelig. Det er ingen av de andre venninnene sine de kan snakke på samme måte om kjæresten, som med denne ene venninnen.

Det er flere ting som kan være med på å forme et vennskap og gjør det til en unik relasjon. En felles interesse kan også være med på å farge et vennskap: *”De venninnene jeg får har som regel den interessen som jeg får dem fra. Hvis det er idrett så er de mer retta mot den interessen enn det de andre kanskje er”* (Helene). For Helene er bakgrunnen for etableringen av vennskapet viktig, også for hvilken funksjon vennskapet har for henne senere. Hvis det var idrett som skapte grunnlaget for vennskapet, kan det også være idrettsinteressen som holder vennskapet sammen. Idretten kan farge vennskapet.

Fordi deltakerne opplever hvert vennskap som unikt kan det bety at de ikke mener det er mulig å erstatte en venninne med en annen. Thibaut og Kelley (1965) mener nivået på alternativene avgjør om en relasjon blir opprettholdt eller ikke. I mitt materiale er det ingenting som tilsier at deltakerne, dersom de blir stilt ovenfor et valg om å opprettholde eller avslutte et vennskap, vurderer venninner og vennskap opp mot hverandre. De vurderer hvert vennskap for seg, uten å sammenligne det med andre relasjoner.

5.1.1 Å etablere vennskap

Deltakerne forteller om forskjellige måter å etablere vennskap på. Et vennskap kan etableres plutselig, eller utvikle seg over tid. Hilde har erfart hvordan hun helt umiddelbart har følt seg knyttet til en annen person: *”(...) Man kan klikke veldig med noen. Man kan være på en fest og sitte og prate med den samme person, en ganske heavy samtale allerede første kvelden.”* Hilde beskriver den plutselige følelsen som å ”klikke” med noen. En beskrivelse som kan gi assosiasjoner til et puslespill med biter som passer perfekt sammen. Venninnen er den biten som gjør at de føler seg hel.

Kari beskriver den umiddelbare følelsen av å komme nært noen slik: *”Det er en gnist der da.”* Selv om materialet viser at flere av deltakerne har opplevd det å bli venninner med noen i løpet av en kveld, er det langt vanligere at deltakerne bruker tid på å utvikle et vennskap.

”En man deler en interesse sammen med, plutselig møter du den på kafé, gjennomvåt av tårer fordi det har skjedd noe, så kommer du plutselig inn på en annen del av den personens liv” (Hilde).

”Jeg merker også, at hvis jeg møter noen og blir litt kjent, og så plutselig møter den personen i en ny sammenheng, hvor begge på en måte er ny i situasjonen, så blir vi plutselig bedre kjent da” (Oda).

Hilde og Oda beskriver her to situasjoner som kan forandre en relasjon. Å møtes i en annen setting enn det man vanligvis gjør, kan gi dypere innsikt i hvem den andre personen er. Også det å dele en traumatisk opplevelse kan tenkes å bringe personer nærmere hverandre. Følelsen deltakerne har av å komme nærmere andre kan være et resultat av at de, for eksempel ved å møtes i flere sammenhenger, har fått flere felles berøringspunkter med den andre. De har fått mer å snakke om. For Tonje handler vennskap om å møtes: *"Man treffes mer og mer, og begynner å kjenne hverandre."* I Tonjes forståelse av vennskap, at man møtes mer og mer, ligger det en antagelse om at tid kan være en forutsetning for vennskap. Det er mulig å si at tiden jobber for vennskapet. Forbindelsen mellom tid og etablering av vennskap er med på å tydeliggjøre at vennskap er en prosess, som både Lundgren (1995:101) og Pahl (2000:82) hevder.

Måten Hilde og Kari tidligere beskrev den umiddelbare etableringen av vennskap henholdsvis det å klikke sammen med andre og som en gnist, kan være med på å understreke av det er noe *mer*, enn felles berøringspunkter og kunnskap om hverandre, som må til for at vennskap etableres. Her knytter Hilde vennskap sammen med følelser: *"Det er en kombinasjon av at man vet noe om hverandre og at jeg har følelser for den personen. Jeg blir glad når jeg ser en venninne."* På samme måte som det er vanskelig for deltakerne å beskrive hva en venninne er (jf 4.1), er det også vanskelig å beskrive hva det er som avgjør om de blir venninner med noen eller ikke. Hilde knytter vennskap til følelser. Dersom følelsene varierer, fra venninne til venninne, kan det kanskje forklare problemene med å forklare hva dette "mer" er?

Ved å se på hvordan vennskap etableres, blir det tydelig av vennskap handler om investeringer. Selv om vennskap i noen tilfeller etableres plutselig, blir de fleste vennskap etablert over tid. Når deltakerne bruker mer tid sammen med en person, eller på annen måte blir bedre kjent, kan det være et tegn på at investeringene i relasjonen øker. Fordi investeringene deltakerne gjør i vennskap, skjer gjennom involvering i hverandre, er det med på å støtte opp under Ducks (1991:25) antagelse om at investeringene i vennskap har personlig karakter. For å åpne seg er man avhengig av tillit (Bell, 1981:16, Pahl, 2000:63), og det kan være med på å kaste lys over tidsdimensjonen i vennskap. At deltakerne ofte behøver tid på seg for å etablere et nært vennskap til andre kan ha sammenheng med at det tar tid å utvikle tillit til andre. Men deltakerne viser også til at det er noe *mer* som må til for å etablere vennskap. Det kan være med på å tydeliggjøre at vennskap ikke er en ren bytterelasjon, men at følelser har en viktig plass i vennskap.

5.1.2 Å opprettholde vennskap

Måten deltakerne etablerer vennskap på viser at vennskap ikke er en stabil størrelse. Vennskap er heller ikke etablert en gang for alle. Og for deltakerne handler vennskap like mye om hvordan de opprettholder kontakten med venninner.

”Noen er jeg i kontakt med fordi e-post er et passende forum for oss liksom. Med andre så passer ikke det forumet i hele tatt og da er det mer logisk å vente. Og heller møtes når vi kan. Det er noen jeg treffer sjelden, og så er det liksom greit. Med Siv kan jeg ta en telefon og så er det greit. Med Anette kreves det litt mer på en måte. Jeg vet ikke hva det er med det, men der skal det liksom litt mer til. Det er ikke noe poeng for oss å ha en ti minutters telefonsamtale i uka. Det er viktigere å møtes, og litt lengre av gangen” (Marte).

”Det har litt å gjøre med sånn hvor forskjellige personene er også. Jeg har noen venner som er kjempeglad i å skrive brev for eksempel, og noen som er glad i å snakke i telefonen og såne ting, mens andre ikke er så god på det, å holde daglig kontakt, men vi er like gode venner for det” (Oda).

For Oda og Marte handler det om å finne en måte å holde kontakten med venninner på, som passer de forskjellige relasjonene. Hvilken form for kontakt deltakerne har med venninnene sine, er både avhengig av venninnene og hvilket vennskap de har. Marte beskriver forskjellen på kontakten hun har med to venninner, Siv og Anette. Siv forventer en telefonsamtale i ny og ne, mens det å snakke sammen på telefonen ikke er et alternativ for Marte og Anette. Kanskje handler telefonsamtalene med Siv først og fremst om å pleie det vennskapet som ligger der, og da er en telefonsamtale nok? Odas brevveksling med venninner er et tilsvarende eksempel på opprettholdelse av vennskap. Denne typen kontaktform, kan handle mer om å opprettholde enn om å utvikle et vennskap, og vennskapet kan få en stabil karakter. I relasjonen mellom Marte og Anette derimot, har ikke en telefonsamtale noen hensikt. Det tilfredsstillende ikke kravet de har til nærhet og dybde. Telefonen er ikke et velegnet kontaktforum for dem. De venter heller med å snakke sammen til de har mulighet til å møtes ansikt til ansikt.

5.1.3 Utfordringer venninner kan møte

Selv om deltakerne opplever hvert vennskap som unikt, er det stort sett de samme utfordringene deltakerne beskriver. ”(...) Hvis man er litt uenig om hvilken relasjon man har til hverandre, så kan det bli litt problematisk. Man må kanskje være litt enig om hvilken funksjon man har for hverandre” (Kathrine). Kathrine mener en felles forståelse av vennskapet kan være viktig. De andre deltakerne er enige om at det kan være en fordel om

venninner er inneforstått med hva vennskapet skal være, og ikke være. Kanskje kan en enighet være med på å skape trygghet rundt relasjonen? Trygghet i forhold til hva man kan gi og forvente av venninnen. Uenighet, eller usikkerhet, i forhold til hva vennskapet er, kan kanskje øke faren for ubalanse i relasjonen. Og ubalanse kan, som Kathrine sier, være problematisk.

Ubalanse nevnes av flere deltakere som en utfordring. Det kompliseres ytterligere av at Svare (2004:141) mener at ubalanse en subjektiv opplevelse. Det er en utfordring som kan være situasjonsbetinget og personavhengig (jf 4.1.2). Den lar seg ikke generalisere. Dermed kan det også karakteriseres som en vag utfordring. Men vennskap stiller også deltakerne ovenfor mer konkrete utfordringer:

”Det er vel en regel om at man aldri skal låne bort penger da. Det har jeg erfart at det kan være dumt å gjøre. Jeg endte med å ikke få tilbake pengene, og da er det snakk om ganske stor summer. Det er mangel på respekt, og da ser jeg ingen grunn til å beholde vennskapet, når det ikke betyr mer enn som så” (Helene).

Som god venninne, lånte Helene bort penger til en venninne i økonomisk knipe. Penger til regninger, husleie og mat. Over en periode ble det snakk om ganske mye penger, men fordi hun hadde muligheten til å hjelpe, opplevde ikke Helene dette som et problem. Problemene oppsto først når venninnene begynte å tjene penger, og ikke prioriterte å betale tilbake det hun hadde lånt fra Helene. Tonje har opplevd en lignende situasjon, selv om det ikke var snakk om like mye penger: *”Når du ber om å få tilbake pengene, jeg lånte bort 700 kroner til en venninne, og selv om det ikke er så mye penger, er det mye for en student om du ikke får tilbake pengene.”* Selv om det her er snakk om forskjellige beløp, opplever både Helene og Tonje det som *mye for dem*. Det er derfor ikke det eksakte beløpet som er viktig, men følelsen det kan gi. Både Helene og Tonje opplever det som mangel på respekt når de ikke får tilbake pengene sine. Og *det* kan tære på tilliten i vennskapet. Kanskje er det mulig å se lån som en forlengelse av vekten deltakerne legger på balanse i vennskap? Penger kan da være et helt konkret mål på balansen i vennskapet, i og med at penger er en standardisert måleenhet. Deltakerne kan låne bort penger til venninner så lenge venninnene betaler tilbake det de skylder. Når lånet er innfridd er vennskapet igjen i balanse. Men dersom pengene ikke blir tilbakebetalt, kan vennskapet bli preget av ubalanse. Den ubalansen som både Helene og Tonje har opplevd, gjør at de til en viss grad føler seg brukt av venninnene sine. De har hjulpet venninner, men i stedet for å bli verdsatt, har de blitt tråkket på av personer de stolte

på. Både Helene og Tonje sitter igjen med følelsen av å ha tapt. De har tapt både pengene sine og venninnen.

Det er ikke bare innad i det enkelte vennskap deltakerne opplever utfordringer. Tredjepersoner og endringer i den enkeltes liv kan også forårsake problemer mellom venninner.

Marte: ”Jeg hadde en venninne som mistet kjæresten sin til bestevenninna si. Tror det er fem år siden nå, og det er navn som man aldri nevner i nærheten av venninna mi.”

Hanne: ”Kan jo skjønne det da.”

Mona: ”Tror ikke at jeg har hatt noen venninner som jeg bare har brutt kontakten med. Det blir heller til at man glir litt fra hverandre og gjør forskjellige ting.”

Hanne: ”Det er ofte ytre ting som påvirker, i stedet for at det er noe med det vennsksforholdet.”

Marte beskriver her en situasjon hun egentlig ikke var en del av, men som hun har blitt trukket inn i på grunn av felles venninner. Hun tar hensyn til at to av hennes venninner har en konflikt gående, og for å unngå å bli ytterligere dratt inn i konflikten sier hun blant annet at hun aldri inviterer begge venninnene på samme fest. Hun ønsker ikke at hennes initiativ skal føre til en konfrontasjon mellom venninnene. Andres konflikt kan få ringvirkninger, og i dette tilfellet rammer konflikten en felles venninner. Tonje har opplevd to forskjellige situasjoner hvor venniners kjærester har skapt problemer.

”Kjæresten hennes prøvde seg på meg, og hun ville ikke godta at det var sånn. Hun ville ikke høre på meg når jeg prøvde å fortelle henne det. Det skapte ganske mye problemer, men vi har funnet tilbake til hverandre nå.”

Den første situasjonen Tonje beskriver som vanskelig var da hun fortalte en venninne at kjæresten hennes kanskje ikke var til å stole på. Verre ble det da venninnen ikke trodde på henne, og i stedet angrep budbringeren. Tonjes erfaring viser at det er kostnader knyttet til det å si fra om problemer selv om man selv ikke er skyld i problemene. Tonje varslet venninnen om kjærestens oppførsel for å beskytte venninnen, resultatet var i stedet at hun skapte problemer mellom seg og venninnen.

Selv om den andre situasjonen er knyttet til en kjæreste handler den også mer om Tonjes egne ønsker for vennskapet: ”(...) *Ei venninne jeg hadde, som nettopp hadde fått seg kjæreste. Jeg merka at hun sa at vi måtte finne på noe, men så var hun bare sammen med han likevel.*” Kjærester har også skapt problemer for deltakerne, fordi de kan, som Tonje beskriver her, føre

til at deltakerne har følt seg nedprioritert. Tatt i betraktning at deltakerne har begrenset med fritid, må de velge hvem de bruker den sammen med. Kanskje innebærer det at vennskapet blir satt til siden? Kanskje kan de ikke være sammen med venninnen på samme måten, eller like mye, som det de har vært tidligere. Betingelsene for vennskapet er endret, og for å opprettholde vennskapet må kanskje deltakerne tilpasse seg forandringene?

Det er ikke bare en ny kjæreste som kan skape denne følelsen, selv om det er det eksempelet som går igjen oftest i materialet. At venninner får barn kan skape tilsvarende utfordringer for et vennskap. Flytting kan også endre betingelsene for vennskap, om enn på en litt annen måte. Når venninner flytter forandrer den fysiske avstanden vennskapet: *”For min del, var det sånn når venninnene mine fra videregående flytta, så ble det mindre kontakt. Vi er jo fremdeles sammen, men ikke på samme måten”* (Synne). Et fellestrekk ved de ulike situasjonene som beskrives her, er at problemene oppstår fordi at det er noe utenfor selve vennskapet, penger, kjæresten, eller flytting, som endrer forutsetningene for vennskapet.

Når deltakerne opplever problemer med venninnene sine, sier de at det truer opprettholdelsen av relasjonen. Og særlig ”farlig” oppleves kanskje ubalanse. Kanskje er det fordi ubalanse rokker ved selve grunnlaget for vennskapet? Det koster å gjenopprette balanse i vennskap. Og hvordan deltakerne forholder seg til problemer er blant annet avhengig av vennskapet. Materialet gjør det mulig å skille mellom fem forskjellige måter deltakerne forholder seg til problemer på. Resten av kapitlet er viet en gjennomgang av de ulike problemløsningene.

5.2 Å være lojal mot vennskapet

Materialet viser at deltakerne står ovenfor mange utfordringer i vennskap. Likevel er det ikke like mange eksempler på hvordan de løser utfordringer. Stort sett vegrer deltakerne seg for å ta opp problemer med venninner. For som Marte sier: *”Generelt så er det bedre å holde kjeft av en eller annen grunn.”* Marte mener at hennes unnvikende holdning til problemer med venninner handler om hva vennskap er. Den unnvikende holdningen deler Marte med de andre deltakerne. Deltakerne tier i hjel problemene de har med venninner og håper at de løser seg av seg selv. Hvis frustrasjonene blir for store kan mor være en god støttespiller:

Hilde: ”Det er ikke alle samtaler det er verdt å ta med venninner. Hvis jeg blir irritert på henne, eller hun har gjort noe hun ikke kan gjøre noe med, hvis det er min skyld at jeg blir irritert så er det mye bedre at jeg tar det opp med min mor. Mamma går ikke med det til noen andre. Og da lager det ingen knuter på tråden mellom oss. Det er jo på en måte mitt problem, jeg må bare få det ut liksom.”

Grete: ”Du må ha noen å lufte det til, og så er det som regel bra igjen, hvis det ikke er noe alvorlig da.”

I den situasjonen Hilde beskriver her er mor en utenforstående som det er trygt å snakke med. Moren kan lytte til problemene hun opplever, uten å bli involvert i vennskapet. Moren sier det heller ikke til noen andre. Mor kan derfor være en sikkerhetsventil, fordi en samtale med mor gjør det mulig å lette på trykket, som noen ganger kan bygge seg opp. Når Hilde sier at det ikke er verdt å ta det opp med venninner, tror jeg det handler om at hun, som de andre deltakerne, har en klar formening om hva som er tillatt og ikke innenfor et vennskap. Og det å snakke med venninnene sine om det enkelte vennskap er ikke vanlig (jf 4.1). Ved å bryte ”venninnenormen” risikerer de å bli møtt med sanksjoner. Trussel om sanksjoner kan medføre at det er knyttet høye kostnader til det å ta opp problemer med venninner. Og deltakerne risikerer, som Hilde sier, å lage en knute på tråden med venninnen. De kan bryte ned tilliten som finnes i relasjonen og kanskje risikerer de at vennskapet opphører? Det betyr at deltakerne mener det er høye kostnader ved å ta opp problemer med venninner.

Fordi det å si fra om problemer ikke er vanlig, kan det øke risikoen ved å ta opp et problem med en venninne. At problemene de opplever i tillegg gjerne er knyttet til venninnen som person kan kanskje øke kostnadene ytterligere? For som Monika sier: *”Det går jo gjerne på den personen, så det er vanskelig å ta opp ting.”* At deltakerne i så stor grad velger å forholde seg lojal til et vennskap, selv om de opplever problemer, tror jeg kan skyldes at de nærmest gjør en kostnadsvurdering. I kostnadsvurderingen sammenligner deltakerne gevinsten ved å ta opp problemene, med den risikoen handlingen innebærer. For at de skal ta opp problemer, tror jeg at deltakerne må anse kostnadene ved å ta opp et problem som mindre, enn de personlige kostnadene de kan oppleve dersom vennskapet opphører. Dette vil jeg komme nærmere innpå i avsnitt 5.3.

Marte mener, at hun i stor grad kan leve med problemene hun har med venninner. Det å tolerere problemer blir dermed en del av det å være venninne: *”(...) Det er visse ting man kan leve med, fordi man ikke lever sammen med dem [venninnene], man trenger ikke å ha dem i nærheten så ofte, og ikke på samme måten [som for eksempel kjæresten].* Marte er mer

tolerant ovenfor venninnene sine enn hva hun er ovenfor kjæresten sin. Og hun mener det er fordi relasjonene er forskjellige. Blant annet er hun mindre sammen med hver enkelt venninne enn hun er sammen med kjæresten sin. Også Hanne er mer direkte med kjæresten sin: *”Det skurer og går, sammenlignet med kjæresten min som får høre det med en gang. Vi tar opp ting med en gang.”*

Sammenlignet med kjæresten har deltakerne en mer avventende holdning ovenfor venninnene sine. Kjærestene får umiddelbare og direkte tilbakemeldinger. Å bo sammen med en venninne kan imidlertid forandre måten venninner kommuniserer på.

Marte: ”Når vi bor sammen er jeg flinkere til å si fra om småting. Og særlig i begynnelsen av samboerforholdet. Fordi jeg vet at dette er småting som jeg kommer til å irritere meg grønn over om to måneder, så da er det like greit å få det ut med en gang.”

Hanne: ”Det er kanskje mer for å oppklare. Vi er veldig forskjellige da, så det er mer å få en sak ut av verden eller sånne ting.”

Flere av deltakerne bor, eller har bodd, sammen med en eller flere venninner. Og de som har gjort det, sier alle at det å bo sammen åpner for en mer direkte tone med venninnene. Og som Hanne, tar deltakerne opp problemer for å avklare eventuelle meningsforskjeller. Marte sier i fra tidlig, og opplever at det er konfliktforebyggende. Hun vil unngå at det som i utgangspunktet ikke er et problem skal bygge seg opp, og bli et problem. Når deltakerne bor sammen med venninnene sine kan forskjellene mellom dem komme lettere til overflaten fordi de også deler hverdagen med hverandre. Da blir det kanskje ekstra viktig å klare å bli enig om hvordan helt enkle ting skal fungere? Men det er ikke alltid deltakerne klarer å si fra til en venninne om problemer, selv om de bor sammen.

”Det var spesielt med en venninne som jeg flyttet sammen det tredje året jeg bodde i Oslo. Da hadde jeg akkurat fått kjæreste, og var sammen med han hele tida, og hun hadde sikkert veldig mange forventninger til hva vi skulle gjøre når vi flytta sammen. Hun jeg bodde sammen med tidligere var veldig avslappa, vi stilte ingen krav til hverandre. Vi var opptatt på hver vår kant, så jeg tenkte at jeg skulle fortsette med det, men det taklet ikke hun i det hele tatt. Vi gikk på en liten smell der, som egentlig aldri ble helt oppklart” (Hanne).

Forskjellen fra den situasjonen Hanne beskriver her, og de situasjonene der deltakerne har en mer direkte tone med venninner de bor sammen med, kan være at problemene i dette bofellesskapet skyldes at Hanne og hennes venninne hadde forskjellige forventninger til hva det å bo sammen ville innebære. Problemene deres handler derfor ikke om forskjellige rutiner

for søppeltømming, vasking eller innkjøp av toalettpapir. Problemer som enkelt kan avklares. Det handler om personlige forventninger til selve vennskapet. Dermed blir det et problem som er knyttet til person, og ikke til sak. I følge Coser (1956:69) er personkonflikter ekstra intense. Og i Hannes tilfelle forandret det å bo sammen vennskapet til venninnen. Monika deler Hannes opplevelse: *”Jeg har bodd sammen med venninner, og vi var bedre venninner både før og etter at vi flytta sammen.”* Når deltakerne flytter sammen med venninner må de samarbeide om å få hverdagen til å fungere. Å flytte sammen kan sette vennskapet i skyggen. Relasjonen formes av hverdagslivets krav og ikke av vennskapets normer. Når hverdagen dominerer en relasjon, enten mellom kjærester eller i et bofellesskap, kan det oppstå flere problemer. Flere problemer kan bety at det koster mer, irritasjonen er større, å anvende en ”la det skure -strategi”. Men fordi vennskap, stort sett, er basert på enkeltstående møter, vurderer deltakerne kostnadene sine som mindre ved å tie, enn kostnadene de får dersom de tar opp problemer og på den måten bryter ”venninnenormen”.

5.3 Å løse problemene sammen

Deltakerne foretrekker å ikke ta opp problemer med venninnene sine, noe som kan ha sammenheng med Svares (2004:111) antagelse om at man i nære relasjoner jenker seg etter hverandre, av frykt for å ødelegge vennskapet. De vegrer seg for å snakke med venninner om ting som kan være vanskelig.

”Jeg prøver å utsette slike samtaler, det er så slitsomt. Så emosjonelt krevende. Som i tilfellet med bestevenninna som jeg mista. Jeg har faktisk snakket med henne nå, etter et par år, etter at vi mistet kontakten. Da hadde vi endelig den samtalen, hva gikk galt liksom. Og hvis vi hadde tatt den før vi kranglet hadde vi kunne reddet vennskapet. Begge så jo at det gikk feil vei, men det var ingen som faktisk turte å ta den samtalen da. Men det er en jævlig tung samtale å ta med noen som betyr noe for en da” (Hilde).

Hilde utsatte den vanskelige samtalen så lenge, at vennskapet opphørte. For mye var sagt, som ikke kunne trekkes tilbake. I ettertid synes Hilde det er trist at hun ikke tok denne samtalen tidligere, for da kunne de kanskje ha løst problemene og bevart vennskapet. Og når deltakerne, selv om de synes det er vanskelig, likevel tar de vanskelige samtalen kan det skyldes at hensynet til vennskapet veier tyngst.

” (...) Jeg tror jeg har hatt noen slike samtaler da. Med nære venninner. Det er jo ofte et eller annet konkret som har skjedd da. Sånn som med jenter at det bare er en følelse

om at noe har skjedd. *Du er ikke sur på meg nei? Sur nei!* Begge tror at det har skjedd noe. Jeg synes sånne ting er slitsomt, å gå rundt og tro at noe har skjedd, så er jeg sånn som tar opp og spør ofte. Ikke ofte da. Jeg prøver å ta det opp, i alle fall hvis det er gode venninner hvis det er et problem. Men det skal være en ganske big deal da, ikke hvert lite filleproblem. Kanskje noe som har gnidd en liten stund da, for at det skal være verdt å ta det opp (...) Når det ikke er de nære vennene så er det ikke så farlig liksom. Med en av mine nærmeste har jeg tatt opp problemet på en helt annen måte. Da jeg konfronterte venninnen min var det jo fordi jeg ønsket å beholde relasjonen. Vi betydde så mye for hverandre, det å kunne snakke sammen og være sammen. Det er ikke noe du bare har lyst til å kaste bort. Det var ikke enkelt, men det måtte gjøres” (Oda).

Oda har forsøkt å løse problemer ved å snakke med venninner. Ikke mange ganger, men noen. Og hun mener ofte at problemene kan være innbilte, at hun *tror* noe er galt. De fleste eksemplene på vanskelige venninnesamtaler i dette materialet er samtaler som, i Odas tilfelle, enten bekrefter eller avkrefter følelser deltakerne har. Oda legger imidlertid vekt på at hun ikke konfronterer venninner med en gang hun får denne følelsen, det skal være ”en big deal”. Oda foretar nesten en avveining, mellom det å konfrontere en venninne og det å være lojal (jf 5.2). Det er kostnader knyttet til begge handlingsvalgene. Og kanskje overser hun problemene først? Dersom problemene vedvarer øker kostnadene med å være lojal, og hun kan vurdere det som mer lønnsomt å ta opp problemene. Det blir snakk om timing, om å finne riktig tidspunkt for eventuelt å ta opp problemene.

”Det er jo folk jeg er trygge på, vennskap jeg ønsker å ha. Så jeg har ikke hatt noe annet enn positive reaksjoner på det [å ta opp problemer med venninner]. I alle fall ikke de senere årene. Sånn hvis det er en konkret sak som har skjedd, så er det kanskje det at du først forsøker å ta det opp, og prøver å beholde vennskapet, men hvis det ikke går, så blir det gradvis dårligere. Jeg er ikke interessert i å ringe mer, eller å ta opp kontakten eller sånn. Jeg er bevisst på at i forhold til nære venner at jeg først prøver å ta det opp” (Oda).

Det å ta opp problemene gir ingen garanti for at de løser seg. Vennskapet kan uansett opphøre. Oda sier at hun mister interessen for vennskapet dersom hun ikke blir møtt med forståelse når hun snakker med venninner på denne måten. Kanskje mister hun interessen fordi venninnen ikke reagerte som hun trodde? Det kan gi en følelse av at hun ikke kjenner venninnen så godt som hun trodde. Følelsen av nærhet kan bli borte. Samtidig kan det skyldes at hun mister tilliten til venninnen? Eller skyldes det kanskje at vennskapet opphører på et senere tidspunkt på grunn av vedvarende problemer?

I mitt materiale er det tre forhold som ser ut til å være tilstede i de tilfellene hvor deltakerne konfronterer venninnene sine: Å snakke om problemer er forbeholdt *gode venninner*. I tillegg

må også problemene oppleves som *alvorlige* og ha en viss *varighet*. Deltakerne venter med å ta opp problemer til de er sikre på at problemene ikke løser seg selv. Alvorlige og varige problemer kan være størst trussel for opprettholdelsen av vennskapet? At deltakerne bare snakker med nære venninner mener jeg kan ha sammenheng med at det personlige tapet vil være størst hvis et vennskap til en nær venninne opphører. Nære vennskap er preget av store investeringer. Når deltakerne tar de vanskelige samtalene er det fordi de ønsker å bevare vennskapet. De ønsker å beskytte investeringene sine. Kanskje vurderer de det personlige tapet som mindre, ved å ta opp problemene sammenlignet med at vennskapet skal opphøre?

5.4 Å vokse fra hverandre

Uansett om deltakerne forholder seg lojal ovenfor venninnen, og ikke sier noe om problemene de opplever, eller om de sammen med venninnen forsøker å endre det som er vanskelig, ønsker de i utgangspunktet å bevare vennskapet. Det er imidlertid vanskelig å opprettholde alle vennskapene. For som Oda sier, er det begrenset hvor mange nære venninner hun kan ha:

”Det er jo litt i forhold til at du ikke kan ha for mange nære vennskapsforhold heller. Da sliter du deg helt ut med å skulle være kjempepersonlig med alle sammen. (...) En venn vet liksom hva som skjer i livet ditt, og da kan det være slitsomt hvis det er veldig mange som du skal ha oversikt på.”

Odas antagelse om at hun ikke kan ha for mange venninner samtidig, viser at det koster å ha venninner. Det ligger derfor en begrensning på hvor mange nære venninner deltakerne har. Faktisk anslår deltakerne at de har mellom 3-6 nære venninner, et antall som er i samsvar med Bells (1981:17, 66) antagelse om at et menneskes intimitetskapasitet er begrenset til 3-5 nære relasjoner. Også Hilde opplever at hun ikke har like mye tid til å være sammen med venninner, eller til å ha så mange venninner, som tidligere:

”Jeg oppfatter det litt sånn, i alle fall i de senere år, at det på en måte er en begrensning på hvor mange virkelig nære venner man kan ha. Jeg har mennesker som kommer inn fra sidelinje og som har et potensial til å bli veldig gode venner, som jeg merker ønsker å være nære venner, men så har man begrenset med ressurser, man har ikke kjempe mye tid, så da blir det til at man prioriterer de eldste, de vennene man allerede har. Det er et ressursproblem, med tid og dessverre kjæresten og sånn. Jeg har ikke tid til så mange venner som jeg hadde før.”

Deltakerne har mange venninner. Samtidig har de ikke nok tid til å pleie alle sine vennskap. Det innebærer at de må prioritere hvem de skal være sammen med. Det er mulig å hevde at

også vennskap berøres av tidsklemma. Deltakerne må *velge* hvem de tilbringer tid sammen med. De tvinges til å velge hvem de skal opprettholde kontakt med. Når Hilde får mindre tid til å være sammen med venninner prioriterer hun de venninnene hun allerede har. Det går nesten an å si at hun velger det trygge framfor usikre. De gamle venninnene kjenner henne, og hun kjenner dem. Hun vet hvordan vennskapet fungerer, hva det krever av henne og hva det gir henne. Hilde representerer imidlertid unntaket i materialet. De andre deltakerne prioriterer nye kontakter framfor gamle venner, eller som Hanne sier:

”I det siste har jeg ikke fått vært nok sammen med dem jeg kjenner allerede. Jeg har lyst til å møte venner, men det er jo også andre mennesker jeg kunne tenke meg å være mer sammen med. Broren min for eksempel. Det er liksom ikke tid til det. (...) For min del, så har det med at jeg begynte på et nytt studium hvor jeg fikk mange nye venner med en gang. Da ble det noen naturlige utskiftninger.”

Et nytt studium representerte et skifte i Hannes liv. På studiet møtte hun likesinnede og gamle venninner ble skiftet ut med nye venninner. Mens Hilde beskytter investeringene sine, så tar Hanne de ekstra kostnadene som er knyttet til nyinvesteringer. Hun satser på det ukjente, nesten som en aksjespekulant.

Å vokse fra hverandre er den mest brukte forklaringen på brudd med venninner i mitt materiale. *”Man utvikler seg så forskjellig. Du går i forskjellige retninger, forskjellige interesser og så møter du folk du klikker mer sammen med”* (Tonje). Deltakerne er i en periode av livet hvor de blir stilt ovenfor mange valg. De bytter studier, interesser, bosted og kjæresten. I tillegg krever skolen mer av dem enn tidligere. Skole og flytting er de to årsakene deltakerne selv bruker mest for å forklare hvorfor de ”vokser fra” venninnene sine. De forklarer endringer i vennskapet ved hjelp av faktorer utenfor selve vennskapet. Kanskje betyr det at dersom de ytre betingelsene endrer seg, kan de igjen ta opp kontakten? Alle valgene deltakerne tar gjør at de forandrer seg, og det gjør også venninnene deres. Og som Tonje sier, er det ikke alltid at venninner beveger seg i samme retning. Dermed kan de oppleve å gradvis miste kontakten. Den likheten som var mellom venninnene er ikke lenger til stede, og når forskjellene blir større enn likheten kan det bli vanskeligere å forstå venninnene sine. Og det kan være vanskeligere å bli forstått. Kanskje er det lettere å identifisere seg med andre? Fordi deltakerne i stor grad bytter venninner etter hvert som de forandrer seg selv, kan venninnene deres være med på å speile den personlige utviklingen deres. Venninner kan dermed sies å gi økt selvdefinering, akkurat som O’Connor (1998:119) hevder.

Selv om begrepet ”å vokse fra” helt klart er en ”godtatt” måte å forklare at vennskap opphører, kommer Kari med et viktig poeng: *”Det vil ikke si at den ene har vokst mer enn den andre, man har bare vokst i hver sin retning.”* Når deltakerne sier at de har vokst fra en venninne mener de ikke det som en nedvurdering av den andres utvikling. Det må ikke forstås som at de opphøyer seg selv og sin utvikling. En gradvis avslutning av vennskap, som å vokse fra, innebærer at det ikke er én venninne som avslutter vennskapet, men at vennskapet opphører på grunn av de valgene venninnene har gjort uavhengig av hverandre. *”Det handler om hva man har opplevd da. Og når man opplever forskjellig ting og møtes igjen så har man ikke noe felles å snakke om”* (Kari). Å vokse fra hverandre kan betegnes som et passivt brudd. Deltakerne er ikke bevisst hvordan valgene de tar påvirket vennskapene deres. Det kan skje uten at noen egentlig ønsker det. Men likevel opplever deltakerne det som vanskelig når de oppdager at nære venninner ikke er så nær lenger. Det kan være vondt å oppdage at man har blitt prioritert bort. Uansett om det skyldes tidsklemma eller personlig utvikling, kan det å føles som å bli prioritert bort. En måte deltakerne oppdager at vennskapet er forandret på er for eksempel når de ikke lenger vet hva de skal si til en venninne. På grunn av forskjellene som har oppstått mellom dem har de ”snakket ferdig”. Uten den gode samtalen kan det være vanskelig å opprettholde et godt vennskap (jf 4.3.1).

5.5 Å avslutte vennskap

Det er bare en av deltakerne som har avsluttet et vennskap. Monika, hun har til gjengjeld avsluttet to vennskap. For de andre deltakerne er det en uvant problemstilling. At de kan velge å avslutte et vennskap er ikke noe de har et forhold til som følgende ordveksling illustrerer:

Oda: *”(...) Men hva skulle du ha sagt da? Nei, vi kan ikke være venninner lenger?”*

Grete: *”Vi kan ikke fortsette å være venninner!”*

For Oda og Grete er det helt umulig å se for seg at de kan avslutte et vennskap på samme måten som de avslutter et forhold til en kjæreste. De sammenligner det direkte med det å skulle ”slå opp” med en kjæreste. Når deltakerne ikke ønsker å være kjæreste med noen sier de som regel at de kan være venner i stedet. Samtaleutsnittet ovenfor viser at det er vanskelig å se for seg hva de kunne ha sagt til en venninne i tilsvarende situasjon. Mens Oda og Grete ler det bort, mener Marte at brudd ikke er en mulighet mellom venninner: *”Jeg tror det er få permanente brudd i vennskap på en måte. Det kan være snakk om tiårsbrudd, men de er ikke*

så endelige som mellom kjærester. Det er ikke snakk om å ta hverandre i hånda på at man aldri skal gå på kafé sammen igjen.”

For deltakerne som ikke har opplevd å avslutte et vennskap er det heller ikke noe de kan se for seg finner sted mellom venninner. Men Monikas erfaringer viser at det å avslutte en relasjon *er* en mulighet i et vennskap:

”Jeg unngikk å ta telefonen når den ringte og sånn. En gang tok jeg den fordi jeg trodde det var en annen som ringte, og da gjorde jeg det på en måte slutt. På telefonen. Da fant jeg ut at jeg måtte bare gjøre noe, og det var egentlig veldig greit” (Monika).

Selv om det å avslutte et vennskap, som Monika her forteller om, kan virke rasjonelt og enkelt, kommer det fram av det Monika sier at det skjedde nærmest litt på impuls. Måten hun beskriver hvordan hun unngikk å ta telefonen, viser at hun prøvde å unngå konfrontasjon. Det viser også at det ”å slå opp” ikke var en planlagt strategi. I løpet av et øyeblikk hadde hun ”slått opp”, og hun var lettet over avgjørelsen hun hadde tatt. Lettelsen kan skyldes at hun ikke følte at hun hadde noen annen mulighet. Å opprettholde et godt vennskap koster, fordi det krever at den enkelte investerer tid og følelser i vennskapet. Hvis vennskapet ikke gir mer enn det koster å opprettholde det, kan det være ”lønnsomt” for den som gir mest å avslutte det.

Et brudd over telefonen kan oppleves som mindre farlig. Da unngår man en ansikt til ansikts konfrontasjon. ”Å slå opp” på telefonen gjør det lettere å avslutte vennskapet fordi venninner ikke må forholde seg til hverandres kroppsspråk og mulige tårer. Telefonen skaper distanse, og kan gjøre det mulig å forholde seg til vennskapet på en mer rasjonell måte.

Det andre vennskapet Monika valgte å avslutte, var et vennskap som allerede hadde begynt å forandre karakter på grunn av flytting og valg av partnere. Selv om venninnene var i ferd med å vokse fra hverandre opprettholdt de likevel en mindre nær relasjon (jf 5.6), blant annet ved å møtes i ferier og i bursdager. Under et overnattingsbesøk ble det imidlertid klart at vennskapet var over: *”Hun fikk noen råd hun ikke var åpen for å ta imot. Det forandra alt. Hun sa ingenting, men jeg visste at vi aldri kom til å besøke dem igjen”* (Monika). Dette er en avslutning hvor ingen egentlig er den aktive parten. De kjenner hverandre så godt at begge *vet* at de ikke kommer til å møtes igjen etter at koffertene er pakket. Det kan være den fysiske avstanden mellom dem som gjør at det ikke er nødvendig å si at vennskapet er over. Den

felles forståelsen av at vennskapet er over, gjør at det ikke er et alternativ å opprettholde sporadisk kontakt lenger. Det har de allerede forsøkt, og når de ikke kan ha det hyggelig sammen en helg, er det ikke noe grunnlag for å fortsette å møtes på denne måten. Når de drar fra hverandre er det heller ingen av dem som tar kontakt med hverandre igjen, de slutter å involvere seg i hverandre. Denne måten å avslutte vennskap på har sterke likhetstrekk med å vokse fra hverandre (jf 5.4). Forskjellen, er at det er mulig å peke på en konkret situasjon, ett møte, hvor det ble tydelig at vennskapet var over.

Monika sier dette om det å avslutte vennskap: *”Det var egentlig litt deilig. Da var jeg på en måte ferdig med det da. Endelig.”* Måten Monika her bruker ordet *endelig* mener jeg kan forstås på to ulike måter. På den ene siden kan det brukes for å uttrykke en lettelse over at vennskapet *endelig* er avsluttet. På den andre siden kan det å avslutte et vennskap være en *endelig* avgjørelse, i den forstand at det er en avgjørelse som det er vanskelig å gå tilbake på: *”Jeg har jo brutt et vennskap, da har man på en måte ingenting å snakke om når man treffes”* (Monika). Monikas erfaring med å bryte et vennskap er at tidligere venninner blir ikke-personer i hverandres liv. De har sagt det som er å si til hverandre, og det er ikke rom for hverdagslig småprat. Å avslutte et vennskap kan føles som en dramatisk avgjørelse nettopp fordi den er så endelig. Når et vennskap avsluttes brytes dynamikken i relasjonen. Og et avsluttet vennskap er statisk. Det tilhører en tilbakelagt stadium.

At Monika er den eneste som har erfaring med å avslutte et vennskap kan ha sammenheng med at hun er den eldste deltakeren. Dermed har hun hatt lengre tid på både å vokse fra sine gamle venner og til å etablere nye relasjoner. Hun har erfart at vennskap kan opphøre. Det kan også innebære at hun har større krav til venninnene sine, fordi hun ser det å avslutte vennskap som en mulighet. På den andre siden har heller ikke Monika planlagt å avslutte disse vennskapene. Det har skjedd litt tilfeldig. Kanskje griper hun i større grad sjansen som byr seg og er mer impulsiv enn de andre deltakerne?

5.6 Ferievenninner

Deltakerne har en egen beskrivelse på gamle venninner, som har vært nære venninner, men som de i dag har begrenset kontakt med. Disse venninnene blir omtalt som ferievenninner. *”Det er en gjeng, men så er det noen som kanskje står litt i ytterkant, de vi treffer i påska, og i*

ferier og sånne ting. De har kanskje vært veldig nære venninner tidligere” (Oda). Oda er ikke den eneste som har såkalte ferievenninner:

Synne: ”For min del så var det sånn når mine venninner fra videregående flyttet så ble det mindre kontakt, men vi er jo fortsatt sammen i påsken og jula og sommeren som om det var det gamle...”

Hilde: ”Det er klassisk, de ferievennene. Det er liksom de fra videregående og de gode gamle, det er veldig godt.”

Alle deltakerne benytter begrepet ferievenninner. Og for Hilde representerer ferievenninnene ”de gode gamle”. Det kan skyldes at de representerer fortiden, og at ferievenninnene har vært en viktig del av hennes historie. I dag befinner ferievenninnene seg i en mellomfase, mellom nære venninner og bekjente. Og vennskapet er basert på det som har vært. Alberoni (1986:28) hevder at fortiden er uten interesse for venninner. Begrepet ferievenninner står i motsetning til dette. Selv om ferievenninnene først og fremst møtes i ferier, og vennskapet handler om det som har vært, kan de være viktige fordi de er med på å tegne et helhetlig bilde av hvem man er. Dette er de gamle venninnene som vet hvordan du har forandret deg. Det å ha noen som vet hvor du kommer fra og som kjenner din historie, og det har en egen verdi.

Et ferievennskap kan være avhengig av at det finnes en felles historie, noe som binder personene sammen. For som Hanne sier: ”*Jeg har ikke lyst til å gi opp vennskapet fordi om hun er veldig opptatt, men det er jo fordi vi har en fortid sammen. Hvis vi hadde blitt kjent nå så hadde jeg ikke giddet å ta kontakt med henne.*” Dette er ikke vennskap som ikke ligner andre vennskap. Vennskapet er først og fremst basert på å møtes når man er hjemme på ferie, eller andre begivenheter som bringer dem sammen. Og hvis man ikke forventer noe mer kan vennskapet opprettholdes og være godt. En annen forutsetning for at ferievennskap skal fungere er at man gir hverandre rom til å utvikle seg, rom for forandring.

Det som er spesielt med ferievenninner er at det er vennskap som ikke krever så mye i dag. Deltakerne høster av de investeringene de har gjort tidligere. Vennskapet forandrer karakter, fra nært til mindre nært, men har likevel en funksjon for deltakerne. I dag forholder deltakerne seg passivt til vennskapet, men de vokser ikke fra venninnene sine fordi de aktivt går inn for å møtes i ferier. Det blir opprettholdt en regelmessig kontakt. Med forandringene har investeringene minsket i verdi for vennskapet har færre funksjoner og er mindre nært i dag enn tidligere. Men fordi det blir opprettholdt, om enn i en annen form, er det konstruktivt for

den enkelte. Deltakerne taper mer på å miste venninnen helt, sammenlignet med hva det koster å opprettholde et ferievennskap.

5.7 Handlingsmodell for opprettholdelse og avslutning av vennskap

Dette kapitlet viser at deltakerne opplever egne vennskap som unike. Den unike formen deltakerne beskriver kan være et resultat av måten vennskapet er etablert på, opprettholdes eller den funksjonen venninnen har. Den unike karakteren som vennskap har gjør at det er ingenting i mitt materiale som tyder på at deltakernes opprettholdelse eller avslutning av vennskap påvirkes av andre vennskap.

Etablering av vennskap handler om personlige investeringer. Opprettholdelse og avslutning blir derfor et spørsmål om deltakernes kostnader og utbytte i hvert enkelt vennskap. Problemene deltakerne opplever med venninner, uansett om de knytter seg til penger, kjæresten eller flytting, øker kostnadene i et vennskap. Økte kostnader reduserer det personlige utbyttet, og kan følgelig true opprettholdelsen av vennskap. Materialet mitt gjør det mulig å identifisere fire forskjellige handlingsvalg for å opprettholde eller avslutte vennskap. I tillegg finner jeg en egen kategori vennskap som kombinerer elementer fra alle fire handlingsalternativene. På samme måte som Rusbult (1987, 1993) handlingsmodell er det mulig å skille mellom handlingen til deltakeren og hvordan handlingen påvirker vennskapet.

		Virkning av handlingen på vennskapet		
		Konstruktiv	Både og	Destruktiv
H A N D L I N G	Passiv	1. Å være lojal mot vennskapet		3. Å vokse fra hverandre
	Både og		5. Kombinasjon	
	Aktiv	2. Å løse problemer sammen		4. Å avslutte vennskap

Fig 2. Handlingsmodell for å opprettholde eller avslutte vennskap

1) Å være lojal mot vennskapet

Det mest brukte handlingsvalget i materialet er lojalitet mot vennskapet. Handlingen er passiv og deltakerne foretar seg ikke noe for å løse problemene. De overser, eller på annen måte stenger problemene ute. Kostnaden ved dette valget vil være avhengig av hvor store problemene er, og må veies opp mot betydningen av vennskapet. Handlingen er konstruktiv fordi den bidrar til at vennskapet opprettholdes.

2) Å løse problemene sammen

Når deltakerne aktivt forsøker å løse problemene med en venninne, skjer det gjennom konfrontasjon. Det er et handlingsvalg de bare benytter i nære vennskap som er truet av oppløsning. Deltakerne tar tak i problemene fordi de anser kostnadene ved å ta opp problemene som mindre enn kostnadene ved at vennskapet opphører. Vennskapet er viktig.

3) Å vokse fra hverandre

Dette er den mest forklaringen som blir mest brukt av deltakerne på hvorfor de har avsluttet vennskap. Begrensede ressurser, tid, gjør at deltakerne må prioritere hvilke relasjoner de skal investere i. Denne prioriteringen skjer på det ubevisste plan og ikke ut fra en sammenligning mellom ulike vennskap. Å vokse fra hverandre kan sees som en kostnadseffektivisering, fordi deltakerne investerer i vennskap som gir størst utbytte. Det er et passivt handlingsvalg fordi de gradvis minker investeringene sine og dermed senker kostnadene ved at vennskap opphører. Når investeringene synker forandrer også vennskapet karakter, fra nært til mindre nært.

4) Å avslutte vennskap

I mitt materiale er det bare to eksempler på avslutning av vennskap som er resultat av at kostnadene ved å opprettholde vennskapet er større enn utbyttet. Samtidig krever vennskapet for mye til at det er lønnsomt å gradvis senke investeringene. Ved en avslutning stanses alle fremtidige investeringer, samtidig som de investeringene som er gjort går tapt. Det er derfor knyttet store personlige kostnader til dette handlingsvalget.

5) Kombinasjon eller både og

I forhold til ferievenninner benytter deltakerne seg av elementer fra de fire handlingsvalgene. Deltakerne forholder seg aktivt til opprettholdelse av vennskapet, men passivt til forringelsen

av relasjonen. Ferievennskap oppstår gjerne mellom barndomsvenninner, en relasjon som er preget av store investeringer. Kostnaden ved avslutning vil være stor. Samtidig koster det lite å opprettholde vennskapet fordi vennskapet opprettholdes gjennom korte møter. Ferievenninner gjør det mulig å høste av gamle investeringer.

6 Konklusjon

Dette avsluttende kapitlet er en diskusjon av problemstillingen: *Er det en sammenheng mellom venninners forståelse av vennskap og hvordan vennskap opprettholdes og avsluttes?*

For å belyse problemstillingen har jeg ved hjelp av tre fokusgrupper samlet inn informasjon om unge kvinners forståelse av vennskap, og fått innsikt i deres konkrete erfaringer med vennskap. Først har jeg sett på venninnebegrepet, et begrep som er relasjonsbetinget. Jeg har også sett hvordan deltakerne deler en forståelse av vennskap. I resten av dette kapitlet vil jeg referere til deltakernes felles forståelse av vennskap som en venninnenorm. Venninnenormen begrenser handlingsrommet, og gir deltakerne blant annet en følelse av at det ikke er rom for å snakke om vennskap i den enkelte venninnerelasjonen. Videre har jeg identifisert fire handlingsvalg deltakerne anvender for å opprettholde og avslutte vennskap.

6.1 *Er det en sammenheng mellom venninners forståelse av vennskap og hvordan vennskap opprettholdes og avsluttes?*

Vennskap er en prosess som deltakerne kan påvirke gjennom egne handlinger. Mitt materiale gjør det mulig å skille mellom handlinger som opprettholder vennskap og handlinger som avslutter vennskap. I tillegg skiller handlingene seg fra hverandre ved at de er passive eller aktive. Hver handling er forbundet med kostnader. I et vennskap bruker deltakerne tid sammen med venninner. Gjennom en nær og åpen samtale gir de av seg selv. Det de mottar, er ulike former for støtte. Venninner kan gi selvtillit, tilhørighet, og mulighet for personlig utvikling. Kostnadene ved vennskap blir først tydelig i ubalanserte relasjoner. I et balansert vennskap vil utbyttet svarer til investeringene. Ubalanse i et vennskap er et resultat av at deltakerne enten gir eller mottar mer enn de investerer. Begge formene for ubalanse kan true opprettholdelsen.

Det er to forhold som kan virke inn på kostnadene av de ulike handlingsalternativene. For det første kan venninnenormen påvirke kostnadene. Ved å bryte venninnenormen, for eksempel ved å ta opp et problem med en venninne, risikerer deltakerne å bli møtt med sanksjoner. Initiativet deres kan bli avvist og brudd på venninnenormen kan forrykke balansen i

vennskapet – tilliten kan bli borte. Det knytter seg derfor store kostnader til aktive strategier. For det andre vil vennskapet i seg selv påvirke kostnadene av en handling. Desto mer de investerer i et vennskap, gjennom tid og åpenhet, desto viktigere er vennskapet. Det personlige tapet deltakerne opplever dersom et vennskap avsluttes, vil følgelig være størst i de relasjonene det er investert mest i. For å begrense tapet er det ønskelig å opprettholde vennskapet.

Det er de passive handlingene som dominerer i dette materialet. Og deltakerne beskriver flere mulige utfordringer for en vennsapsrelasjon enn løsninger på utfordringene. Det kan blant annet skyldes at de ikke tenker på det å være lojal mot en venninne som et handlingsvalg. Det kan være mer en ryggmargsrefleks og en ”naturlig” reaksjon? De passive handlingene ligger innenfor deltakernes forståelse av vennskap. At deltakernes handlinger påvirkes av vennsapsforståelsen blir tydeliggjort blant annet fordi de forandrer strategi når de flytter sammen med venninner. Når de bor sammen med venninner forandrer det betingelsene for vennskap. Det åpner også for en mer direkte kommunikasjon.

Å være passiv kan ha en destruktiv effekt på vennskapet, ved at venninner vokser fra hverandre. Når deltakerne forklarer hvordan de vokser fra venninner legger de vekt på ytre forandringer. En serie valg kan føre til deltakerne forandrer seg i en annen retning enn venninnene sine. Grunnlaget for vennskapet kan forandres gjennom en orientering bort fra hverandre. Dersom venninner for eksempel ikke gir deltakerne en følelse av tilhørighet kan det føre til at utbyttet av vennskapet blir mindre. Men fordi deltakerne har investert mye i relasjonen fra før bryter de ikke vennskapet. Da vil investeringene være tapt. I stedet senker de investeringene sine gradvis, slik at det personlige tapet vil bli mindre.

Det å være lojal er det mest brukte handlingsalternativet. Kanskje er det fordi det er den første handlingen deltakerne møter problemer med. Det kan være det handlingsvalget det er færrest kostnader med, fordi det er en handling som ikke bryter med venninnenormen. Dersom problemene vedvarer – øker kostnadene knyttet til denne handlingen, og deltakerne kan i neste omgang forsøke å løse problemene, senke investeringene, eller avslutte vennskapet. Det å vokse fra venninner kan også gi deltakerne en ny mulighet. Deltakerne forklarer det å vokse fra venninner som et utilsiktet brudd. På grunn av ytre forandringer kan nærheten mellom deltakerne og deres venninner bli mindre. Dersom de ytre forholdene igjen forandrer seg, kan deltakerne øke investeringene i vennskapet. Og på den måten skape større nærhet igjen. De

passive handlingene, både det å være lojal og det å vokse fra venninner, tar på den måten opp i seg den gradvise og prosessuelle naturen ved vennskap. De bryter ikke venninnenormen og blir heller ikke møtt med sanksjoner. Det kan se ut som om deltakerne til en viss grad setter hensynet til vennskapet over hensynet til seg selv og sitt eget utbytte.

De aktive handlingsvalgene ligger på siden av, eller utenfor, venninnenormen. De bryter med det underforståtte som kjennetegner vennskap fordi det i større grad er planlagte handlinger. Når deltakerne forsøker å løse problemene de har sammen med en venninne, gjør de først en vurdering av *når* problemene er så store at det kan true opprettholdelsen av vennskapet. De vurderer også *hvordan* de på best mulig måte kan løse problemene. De avventer blant annet situasjonen, og ser om problemene løser seg, for på den måten å unngå å skape unødvendige kostnader.

Det å avslutte et vennskap er en uaktuell og nesten fremmed problemstilling for de fleste deltakerne. Det viser seg blant annet ved at deltakerne mangler ord når de snakker om det. De har ingen egen betegnelse for det å avslutte vennskap. I stedet bruker de betegnelsen ”å slå opp”, som de kjenner fra aktive brudd med kjærester. Kanskje er det en fremmed problemstilling fordi det å avslutte vennskap gjør vennskapet til en statisk størrelse? Vennskap er dynamisk, mens et avsluttet vennskap vil være statisk. Prosessen er avsluttet. Vennskapet tilhører fortiden.

Deltakerne bruker begrepet å vokse fra hverandre. Det betyr at de er åpen for at vennskap kan opphøre. Når det å avslutte vennskap er så fremmed for deltakerne skyldes kanskje at det ikke er en gjensidighet i bruddet? I stedet for at nærheten blir gradvis mindre, som det å vokse fra innebærer, vil det være en venninne som bestemmer vennskapets skjebne når vennskap avsluttes.

6.2 Veien videre

Vennskap er en viktig relasjon i samfunnet. Derfor er det også viktig at vi tilegner oss mer kunnskap om hva vennskap er. Gjennom å bruke økonomiske begreper som utbytte og investeringer har jeg vært med på å løfte fram ulike prosesser i vennskap. Og det er nettopp prosessen i vennskap vi må fokusere på. Venninnebegrepet får innhold gjennom praksis,

gjennom måten vi *gjør* vennskap. Hvilke betingelser legger samfunnet for å gjøre vennskap? Og hvordan gjør vi vennskap innenfor disse rammene? I denne oppgaven har jeg fokusert på venninnerelasjonen, men er det forskjell på kjønnes måte å gjøre vennskap?

I og med at det er gjort få studier av fenomenet vennskap er det mange spørsmål vi mangler svar på om vennskap. En mulig inngang til nye studier kan være å rette fokus mot vennskap og livsfase. I mitt materiale kan det se ut som om det skjer noe med vennskap, både i det deltakerne beveger seg over i arbeidslivet og når de begynner å stifte familie. Det er for eksempel bare den eldste av deltakerne som har ”slått opp” med venninner. Hvilken rolle spiller vennskap i faser som er preget av store forandringer? Hva skjer med vennskap når ektepar skilles? Er det en som beholder vennene, og hvordan etablerer da den andre parten nye vennskap?

I et samfunn hvor vennskap blir en stadig viktigere relasjon går det an å spørre hvor viktig er det å ha ”riktige” venner? Det hevdes blant at rekruttering til arbeidslivet i stor grad foregår gjennom nettverk. Da er venner ikke bare viktige som sosial støtte, venner kan gi oss en mulighet til å få drømmejobben. Og hva betyr det for arbeidsmiljøet, hvis venner ansetter venner? Hvis vennene dine også er dine kollegaer, hvilken innvirkning får det på måte du håndterer konflikter?

At samfunnet legger stor vekt på vennskap kan skape et ”vennkapstyranni”. Fordi vennskap kan brukes som et mål på vår personlige suksess forventes vi å omgi oss med mange og viktige venner. En utstrakt bruk av begrepet vennskap, det å omtale en kollega som en venn, bidrar til dette presset. Hva er det som skjer med vennskap dersom det blir et middel for å nå et mål, og ikke et gode i seg selv? Hva skjer med oss? Hva skjer med de som ikke har venner?

Referanser

- Adams, Rebecca G. and Graham Allan (1998): Contextualizing Friendship. In Adams, Rebecca G. and Graham Allan (ed.): *Placing Friendship in Context*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Alberoni, Francesco (1986): *Vennskap*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Allan, Graham (1998): Friendship and the private sphere. In Adams, Rebecca G. and Graham Allan (ed.): *Placing Friendship in context*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bell, Robert R. (1981): *Worlds of Friendship*. London: Sage Publications.
- Blieszner, Rosemary and Rebecca G. Adams (1992): *Adult Friendship*. Newbury Park: Sage Publications.
- Brandth, Berit (1996): Gruppeintervju: perspektiv, relasjoner og kontekst. I Holter, Harriet og Ragnvald Kalleberg (red.): *Kvalitative metoder i Samfunnsforskningen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Canary, Daniel J, William R. Cupach and Susan J. Messman (1995): *Relationship Conflict. Conflict in Parent-Child, Friendship, and Romantic Relationships*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Coser, Lewis (1956): *The Function of Social Conflict*. New York: The Free Press.
- Duck, Steve (1991): *Friends, for Life. The psychology of personal relationships. 2nd edition*. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Eriksen, Thomas Hylland (1993): Identitet. I Eriksen, Thomas Hylland (red.). *Flerkulturell forståelse*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Feld, Scott and William C. Carter (1998): Foci of activity as changing contexts for friendship. In Adams, Rebecca G. and Graham Allan (ed.): *Placing Friendship in Context*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fehr, Beverly (1996): *Friendship Processes*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Fog, Jette (1998): *Med Samtalen som Udgangspunkt. Det Kvalitative Forskningsinterview*. 4. opplag. København: Akademisk forlag.
- Frønes, Ivar og Ragnhild Brusdal (2001): *På sporet av den nye tid. Kulturelle varsler for en nær framtid*. 3. opplag. Bergen: Fagbokforlaget.
- Frønes, Ivar, (2004): Identitet, tegn og kultur – Om identitet i sosiologisk teoridannelse. I *Sosiologi i dag, Årgang 34, Nr 3* (s 27-53).
- Giddens, Anthony (1996): *Modernitet og selvidentitet. Selvet og samfundet under senmoderniteten*. København: Hans Reitzels Forlag.

- Giddens, Anthony (1997): *Modernitetens Konsekvenser*. Oslo: Pax Forlag.
- Gripsrud, Jostein (1999): *Mediekultur, mediesamfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grønmo, Sigmund (2004): *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokutvalget.
- Gullestad, Marianne (1996): *Hverdagsfilosofier. Verdier, selvforståelse og samfunnssyn i det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haug, Frigga et al. (1999): *Female Sexualization. A collective Work of Memory*. London: Verso.
- Healey, Jonathan G. and Robert A. Bell (1990): Assessing Alternative Responses to Conflict in Friendship. In Cahn, Dudley D: *Intimates in Conflict. A communication Perspective*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Hirschman, Albert O. (1977): *Exit, Voice and Loyalty. Responses to Decline in Firms, Organizations, and States*. Cambridge: Harvard University Press.
- Kalleberg, Ragnvald (1996): Forskningsopplegget og samfunnsforskningens dobbeltdialog. I Holter, Harriet og Rangvald Kalleberg (red.): *Kvalitative metoder i Samfunnsforskningen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kjørup, Søren (1985): *Forskning og Samfund. En grundbog i videnskabsteori*. København: Gyldendal.
- Krange, Olve og Øia, Tormod (2005): *Den nye moderniteten. Ungdom, individualisering, identitet og mening*. Oslo: Cappelen.
- Krueger, Richard A. and Mary Anne Casey (2000): *Focus Groups. A practical guide for applied research. 3rd edition*. California: Sage Publications.
- Kvello, Øystein (1999): Hva betyr vennskap? *Dyade 2* (s 10-26).
- Lorentzen, Jørgen og Wencke Mühleisen (2006): Kjønnen får hvile. I Lorentzen, Jørgen og Wencke Mühleisen (red.): *Kjønnforskning. En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lundgren, Britta (1995): *Den Ofullkomliga Vänskapen. En etnologisk studie av nutida vardagsrelationer*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Marks, Stephen R. (1998): The gendered contexts of inclusive intimacy: the Hawthorne women at work and home. In Adams, Rebecca G. and Graham Allan (ed.): *Placing Friendship in Context*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Morgan, David L (1997): *Focus Groups as Qualitative Research. 2nd edition*. California: Sage Publication.

Nielsen, Harriet Bjerrum og Monica Rudberg (1993): "Hاللøj tykke!" Kontinuitet og forandring i psykologisk kjønn. I Drotner, Kirsten og Monica Rudberg (red.): *Dobbeltblikk på det moderne. Unge kvinners hverdagsliv og kultur i Norden*. Oslo: Universitetsforlaget.

Nilsen, Gro Morken (2001): "Bittersøtt" – om venninner, konflikter og terapi for kvinner. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 38 (s 33-36).

O'Connor, Pat (1998): Women's friendships in a post-modern world. In Adams, Rebecca G. and Graham Allan (ed.): *Placing Friendship in Context*. Cambridge: Cambridge University Press.

Oliker, Stacy J. (1998): The modernization of friendship: individualism, intimacy, and gender in the nineteenth century. In Adams, Rebecca G. and Graham Allan (ed.): *Placing Friendship in Context*. Cambridge: Cambridge University Press.

Pahl, Ray (2000): *On Friendship*. Cambridge: Polity Press.

Perlman, Daniel and Beverly Fehr (1986): Theories of Friendship. The Analysis of Interpersonal Attraction. In Derlega, Valerian J. Friendship (ed.): *Friendship and Social Interaction*. New York: Springer-Verlag.

Rusbult, Caryl E. (1987): Responses to Dissatisfaction in Close Relationships: The Exit-Voice-Loyalty-Neglect Model. In Perlman, Daniel and Steve Duck (ed.): *Intimates Relationships. Development, Dynamics, and Deterioration*. Newbury Park: Sage Publications.

Rusbult, Caryl E. (1993): Understanding Responses to Dissatisfaction in Close Relationships: The Exit-Voice-Loyalty-Neglect Model. I Worchel, Stephen and Jeffrey A. Simpson (ed.): *Conflict Between People & Groups. Causes, Processes, and Resolutions*. Chicago: Nelson-Hall Publishers.

Ryen, Anne (2002): *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.

Schein, Edgar H. (1993): *Organisasjonspsykologi*. 3. opplag. Oslo: Tano

Slagsvold, Marit og Birgitte Lange (2003): *Venner for harde livet. Skråblikk på moderne vennskap*. Oslo, Aschehoug.

Solheim, Jorunn (1998): *Den Åpne Kroppen. Om kjønnsymbolikk i moderne kultur*. Oslo: Pax Forlag.

Svare, Helge (2004): *Vennskap*. Oslo: Pax Forlag.

Taylor, Dalmis A. (1979): Motivational Bases. In Chelune, Gordon J. and Associates: *Self-disclosure. Origins, patterns, and implications of openness in interpersonal relationships*. San Francisco: Jossey-Bass.

Thagaard, Tove (1998): *Systematikk og Innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Thibaut, John W. and Harold H. Kelley (1965): *The Social Psychology of Groups*. New York: Joan Wiley & Sons.

Widerberg, Karin (1995): *Kunnskapens Kjønn. Minner, Refleksjoner og teori*. Oslo: Pax Forlag.

Widerberg, Karin (2001): *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt – en alternativ lærebok*. Oslo: Universitetsforlaget.

Woman nr 1 (2005a): *Venninedilemmaer: Sånn får du sagt det*. (s 46-49).

Woman nr 2 (2005b): *9 nøkler til nye venner*. (s 45-49).

Woman nr 5 (2005c): *Unngå venninnefellene*. (s 56-58).

Ziehe, Thomas og H. Stubenrauch (1983): *Ny ungdom og usædvanlige læreprosesser. Kulturell frisættelse og subjektivitet*. København: Politisk revy.

”Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt”

Antall ord i oppgaven er: 34255

Vedlegg 1: Informasjonsskriv

VENNSKAP I FOKUS

I dagens samfunn kan vi lese om vennskap i både ukeblader og aviser. Vi har i over ti år vært vitner til samholdet i vennegjengen i "Friends". Vi har fulgt vennegjengen gjennom forelskelser og skuffelser, men uansett hva som har skjedd, har vi sett hvordan vennene alltid har stilt opp for hverandre. I min masteroppgave i sosiologi ønsker jeg å sette fokus på vennskap. Hva er det som kjennetegner denne relasjonen, og hvilke erfaringer har vi med vennskap? Jeg har dessuten lyst til å se om vennskap er så enkelt som vi kan få inntrykk av gjennom tv-serier som "Friends". Er virkeligheten så glansfull og problemfri, eller skjuler det seg skuffelser og tillitsbrudd i vennskap? Hvilke muligheter har man til å håndtere eventuelle problemer i vennsksapsrelasjoner?

Årsaken til at du sitter og leser dette er at jeg ønsker din hjelp til å se nærmere på fenomenet vennskap. Jeg ønsker å komme i kontakt med jenter i midten av tjueåra, og snakke om erfaringene de har med vennskap. Jeg vil understreke at jeg er ute etter å se på fenomenet vennskap, og ikke ditt private liv.

I praksis vil undersøkelsen bestå av to deler. Den skriftlige delen begynner når deltakerne mottar noen spørsmål knyttet til temaet vennskap på e-post. Poenget med å starte prosjektet på denne måten er at alle skal ha fått tenkt gjennom noen problemstillinger allerede før vi møtes til gruppesamtale. De tankene man gjør seg rundt spørreskjemaet sendes tilbake til meg på e-post. Den skriftlige delen er ikke ment å være en tidkrevende prosess, men inneholde noen første tanker rundt temaet. Denne delen vil være til god hjelp for meg under forberedelsene til gruppe samtalene.

I del to av undersøkelsen møtes vi til samtale i grupper. Da kan vi i større grad utdype de temaene vi er innom i det skriftlige materialet. Gruppen møtes på Blindern, hvor vi kan sitte uforstyrret så lenge vi måtte ønske. Her serveres det te og kaffe, og noe å bite i.

Det er viktig at du føler at du vet hva du går til før du blir med på prosjektet. Tidsmessig antar jeg at det vil ta 3-4 timer hvis du ønsker å delta. Like viktig som investering av tid, er det at jeg vil at du skal være trygg på at det du sier blir forvaltet på en korrekt måte. Prosjektet vil følge forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap. Spesielt vil jeg nevne betydningen av konfidensialitet, dvs. at de opplysningene som blir gitt ikke blir utlevert til andre. Jeg lover alle mine informanter full anonymitet, slik at personifisering ikke vil være mulig i den endelige oppgaven. Det er hele tiden du som bestemmer hvor grensa for hva du vil dele går, det er du som har råderett til det du sier. Deltakelse er frivillig, og du kan når som helst i løpet av undersøkelsen trekke deg fra videre deltakelse.

Hvis dette høres spennende ut, og du har lyst til å delta med dine erfaringer og tanker, eller ønsker mer informasjon om prosjektet, ta kontakt med meg på e-post:

jvodahl@gmail.com

Med håp om positiv tilbakemelding,
Jorunn Verstad Vodahl

Vedlegg 2: Intervjuguide

Del 1

Vennskapsideal

Hvordan presenteres vennskap i media? Påvirker dette bildet på vennskap egne relasjoner? Hvordan? Hvordan vurderer du dine relasjoner i forhold til bildet som presenteres i media? Hvor viktig er vennskap i livet ditt?

Del 2

Egne venner

Hvor mange nære venninner har du? Er antallet stabilt? Er venninnene lik hverandre, og er du lik dine venninner? Hvordan? Hvem inviterer du til bursdagsfeiring – hvordan går det?

Fortell litt om ulike relasjoner som er viktig for deg i dag? Har det alltid vært sånn? Hva er en venn?

Barndomsvennskap

Hva kjennetegner barndomsvennskap? Har du kontakt med noen av dine barndomsvenninner i dag? Hvordan er relasjonen i dag? Har den endret seg?

Hva kjennetegner din første bestevenninne – hvorfor ble akkurat dere bestevenninner? Har relasjonen endret seg? Hvordan? Hvorfor? Har du en bestevenninne i dag?

Aktiviteter/Samtale/Møtesteder

Nye vennskap

Når etablerte du sist et vennskap? Hvor møttes dere? Er dere lik, mer eller mindre lik enn barndomsvenninner? Ligner barndomsvenninnene på de nye venninnene? Hvordan?

Nye venninner, er de et tillegg eller en erstatning på eldre relasjoner?

Aktiviteter/Samtale/Møtesteder

Bekjente og løse relasjoner

Har du mange bekjente? Hva er en bekjent? Hvor går grensen mellom en venninne og en bekjent? Kan en bekjent bli en venn? Hva gjør du sammen med bekjente?

Aktiviteter/Samtale/Møtesteder

Mannlige venner

Hva kjennetegner denne relasjonen? Forskjell på mannlige venner og venninner? Hvordan?

Aktiviteter/Samtale/Møtesteder

Del 3

Forventninger og krav

Hva gir du/får du i et vennskap? Hva betyr det at noen kaller deg en venninne? Hvilke krav har du til venninner/bekjente? Hvordan/når forteller du om kravene dine?

Problemer og løsninger

Hva kan påvirke et vennskap? Hvilke vennskap forandrer seg lettest? Kan du forandre vennskapet ditt?

Hva er problematisk i vennskap? Hvordan forholder du deg når det skjer? Er noen problemer uoverkommelige, hva tolererer du ikke i vennskap? Hvordan tar du tak i problemer? Hvordan opplever du det? Hvilke reaksjoner får du?

Baksnakking

Avslutning av vennskap

Har du mistet nære venninner/bekjente? Hvordan oppleves det? Hva var årsaken til bruddet? Kunne du gjort noe annerledes, angret du noe? Hvilken relasjon har dere i dag? Hvordan var relasjonen før bruddet?

Hva betyr det å vokse fra? Hvordan vokser man fra hverandre? I hvilke relasjoner skjer dette? Hvordan oppleves det? Hvilken relasjon har dere i dag? Kan det endre seg?

Del 4

Avrundning

Hvordan er det å snakke om vennskap som vi har gjort i dag? Tar du vennskap for gitt?

Evt. spørsmål eller kommentarer